

KORT BEGRIP

2

DER

NEDERLANDSCHE
GESCHIEDENISSEN,

SEDERT DE AANKOMST DER
BATAVIEREN TOT DEN
TEGENWOORDIGEN
TYD:

Ingericht naar de vatbaarheid van

JONGE KINDEREN.

EERSTE AFDEELING.

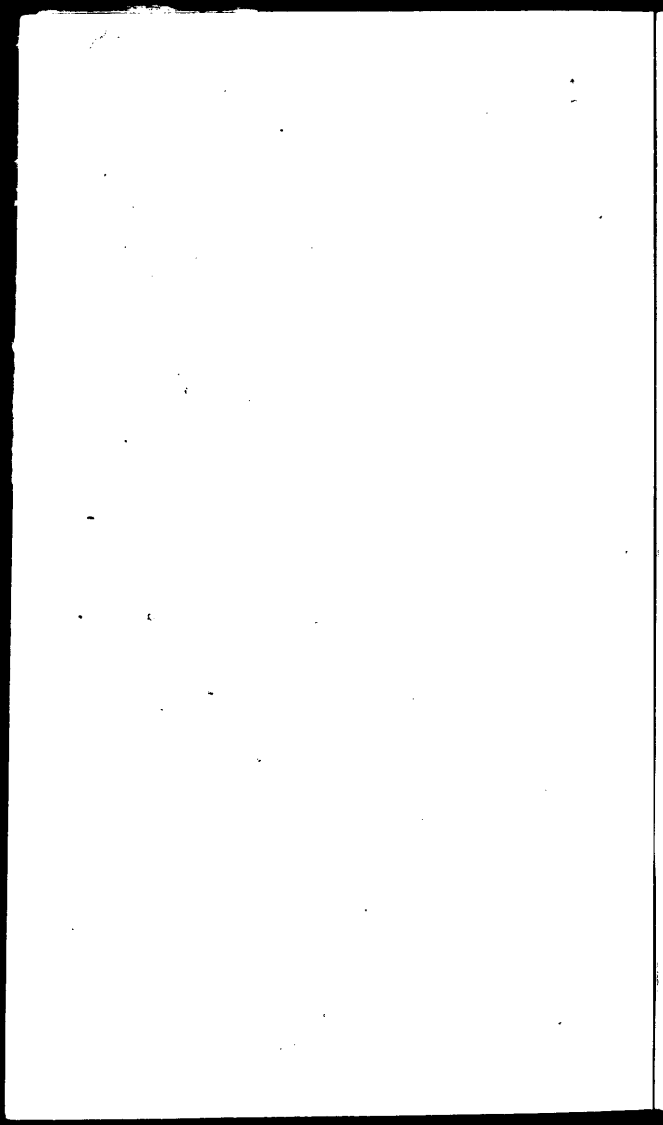
Met fraaje Kunstplaatjes.

Te Amsteldam, by

I. DE JONGH,

M D C C X C.

EERSTE AFDEELING.

Liet ons voorgenomen bestek het toe, wij zouden onzen jongen lezers, hier, voorloopig, eene beknopte geographische beschrijving van hun vaderland mededeelen, zo wel als eene opgaaft van de regeringsform, daarin plaats vindende; dan, wij moeten ons alleenlijk bij het historischele bepaalen, en, mag het ons gelukken daardoor eenigen lust tot het nauwkeurig kennen van dat Land, zo berucht door deszelfs onvoorbeeldige oorlogen, staatsomwentelingen, koophandel en rijkdommen, te ontvonken, wij zijn verzekerd dat alles wat wij in ons bekrompen bestek niet kunnen aanroeren, bij anderen, ten breedsten behandeld, gevonden zal worden.

Zo veel echter moeten wij aantekenen, dat *Nederland*, schoon, over 't algemeen genomen, zeer laag liggende, zo ongezond niet is ter be-
wooninge, noch onaanmerkelijk wegens deszelfs
voordbrengzelen, als sommige historieschrijvers
onder de vreemdelingen, op ongegronde berich-
ten bouwende, stellen: 't is waar, wij *Nederlan-*

ders hebben onze *epidemique* ziekten; maar zijn die ziekten in andere Landen onbekend? brengen wij onzen leeftijd niet tot die hoogte waartoe andere volken denzelven brengen? hebben wij niet onze grijsaarts? ik zelf heb *Nederlanders* gezien van 98, 101, ja van 103 jaaren; wij kunnen dezelve niet bij vijftigen tellen, 't is waar; maar kunnen andere volken dat doen? maaken zij het niet in de openbaare nieuwspapieren als eene merkwaardigheid bekend, wanneer onder hen een grijsaart van meer dan honderd jaaren leeft, of gestorven is? indien wij ons bij zeventig, tagtig, ja negentig jaaren bepaalen, kunnen wij veele *Nederlandsche mannen* toonen die hun beroep, en veele *Nederlandsche moeders* die haar huishouden nog waarneemen: zijn onder ons niet veele schoone vrouwen? meer zelfs dan onder andere volken; of zou een ziekelijk gestel met een schoon gelaat kunnen gepaard gaan? zijn de *Nederlandsche mannen* minder sterk; kunnen zij zig minder harden dan vreemdelingen? het doet weinig uit, te zeggen: „vreemdelingen vooral, worden in „ dat Land, den nadeeligen invloed van deszelfs „ klimaat gewaar;” want de *Nederlanders* kunnen het zelfde van andere Landen zeggen; dat gewaar worden, is slechts 't gewaar worden van

onder een *anderen* luchtstreek te zijn — wat behoest hier meer bijgedaan te worden? — ons vaderland is een ongezond verblijf, wij hebben 't meermaals gezegd, voor hen die hunne gezondheid, dien dierbaaren schat, verroekeloozen; maar voor dezulken is ook de geheele aardkloot een ongezond verblijf.

Nederland wordt dikwijls door stormen en vloedden geteisterd, maar hebben andere hoogere Landen niet ook hunne vloedden; weder andere hunne aardbeevingen; anderen hunne pestziekten, anderen hunne zwaare onweders? — en is ons vaderland minder aanmerkelijk wegens deszelfs voordbrengzelen dan andere Landen? neen waarlijk: het levert zekerlijk geen genoegzaam graan op om zig te voeden, maar heeft het deeze eigenschap niet met veele andere Landen gemeen? voedt het zijne inwooners integendeel niet met aardappelen, en een overvloed van groenten? en zou het graan niet even toerijkende *kunnen* weezen, indien de behoorelijke maatregelen daartoe ter hand genomen werden? — wat zouden wij van onze vee fokkerij niet kunnen zeggen! „ Is „ 'er,” vroegen wij elders, „ wel één plekje op „ den aardbodem, alwaar men niet van de *Hollandsche* „ *boter* en *kaas* gehoord heeft? ALVA dieg-

„ de de *Nederlanders* in hunne melk en boter te doen
 „ verdrinken :” wie weet niet dat er jaarlijks
 omtrent twintigduizend magere ossen tot ons
 overgebracht, en, bijna in de provincie *Holland* al-
 leen, binnen één jaar tijds, vetgewijd worden?—
 welk een hooge plaats bekleedt *Nederland* niet in
 het Rijk der bloemen! en wilden wij voor onze
 jonge lezers de *Nederlandsche kruidtuin* openen,
 zij zouden verbaasd staan: *Nederland* heeft altoos
 in den lof der weldenkenden mogen deelen; al-
 leenlijk zij u wij te veel aan onze eigene bezittin-
 gen gewoon, en trachten daarom altoos na het
 geen vreemd is:

Gewoonte stopt het oor, zij sluit het oog, verëelt
 de tong, die gaarne wordt gestreeld;
 de reuk, 't gevoel, 't schijnt all' te sterven,
 moet men het ongewoone deiven.

Zouden wij 's Lands welgelegenheid tot den
 koophandel mede niet op den lijst van deszelfs
 aanmerkelijkheden mogen stellen? door den koop-
 handel is *Nederland* als uit het stof opgenomen
 en ten troon verheven — genoeg lieve jeugd!
 dat aanzienlijk Land is het Land uwer inwooninge,
 en 't was in vroegere eeuwen de wijkplaats der

Batavieren — zeker volk, *Kalten* genaamd, zig met hunne nabuuren de *Serbsten* of *Cherufen*, en *Herminduuren* verbonden hebbende, ondernamen een deel hunner landslieden, die omtrent de rivier *Adrana*, nu *Eder* genaamd, woonden, en dat de gemelde *Batavieren* waren, met geweld uit hun Land en bezittingen te verdrijven: de *Batavieren* hadden moeds genoeg, om der dwingelandije 't hoofd te bieden, maar zij waren te klein in getal; hunne geestlijken raadden hun daarom allen tegenstand wijslijk af, en weezen hun een onbewoond Land aan, tusfchen de uitwateringen vanden *Rijn* tot aan den oever der *Noordzee*, dat, bosch- en visch-rijk zijnde, hun en hunne kinderen overvloedig onderhoud zou verschaffen: de *Batavieren* waren te vroom van aart, dan dat zij hunne Godsgezanten niet zouden gehoord hebben: straks werden er fchepen of fchuiten, die men toen ten tijde van uitgeholde boomen plagt te maaken, vervaardigd, dezelve met vee en al wat tilbaar was gelaaden, en de braave *Batavieren* zakten daarmede den *Rijn* af, landende ter voorgenomene plaatfe; een eiland, het welk naar hunnen naam *Het eiland der Batavieren*, en naderhand *Batavia* genoemd is: deeze aankomst, waarbij men kan zeggen dat onze Vaderlandfche his-

tonie legint, is te gewigrig, dan dat wij onzen jongen leezers geene afbeelding daarvan zouden aanbieden:

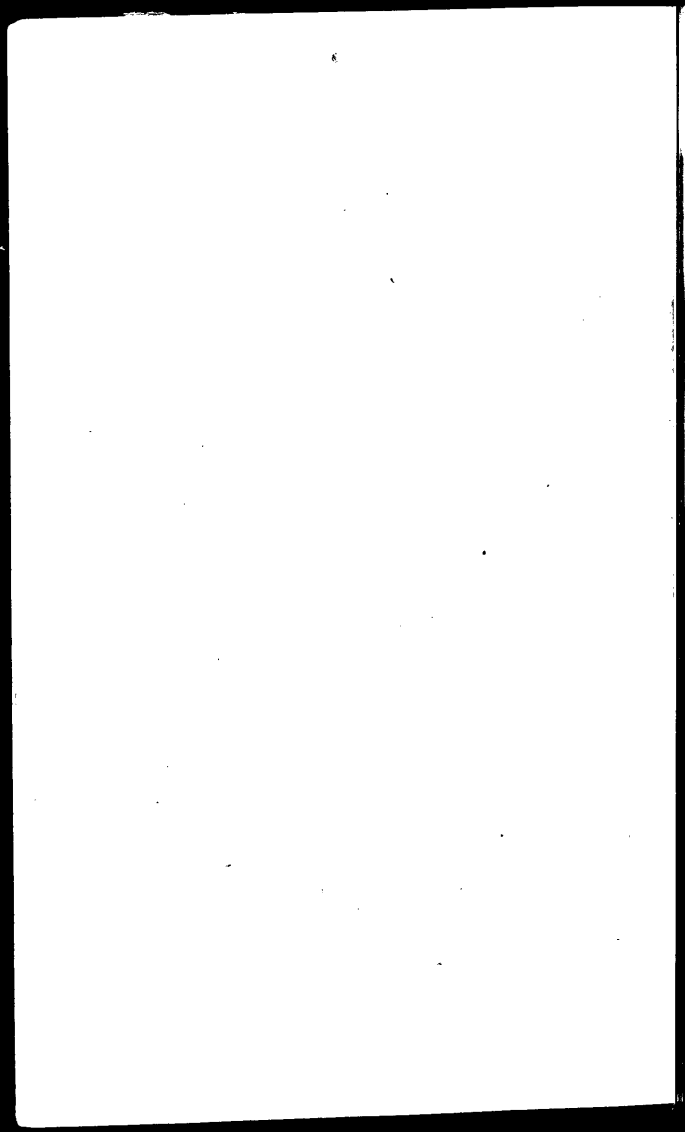
De Bataviër, door vriend en nagebuur verdreeven,
komt zig, op 's priesters raad, na dit gewest begeeven.

Het *Eiland der Batavieren* besloeg een groot gedeelte van het tegenwoordig *Gelderland*, van *Holland* en van de provincie *Utrecht*, en hunne aankomst aldaar wordt gesteld op omtrent 100 jaaren vóór de geboorte van onzen *Zaligmaaker*.

Deeze uwe aloude voorvaderen, beminlijke jeugd! waren groot, grof, en sterk van ligchaam, opgewassen tegen de ongemakken van lucht en weder, en gehard ten oorloge; zo lang zij kinderen waren, gingen zij, zelfs in de strengste koude, moedernaakt; ouder geworden zijnde kleedden zij zig met een rok van beestenvellen: men stelde op zo sterk een ligchaam, een hoofd versierd met kronkelende blinkend geele hairlokken; verschrikkelijk door twee heldere hemelsblauwe oogen, achtbaar door een zwaaren baard en men zal de waare gedaante van een alouden *Bataviër* hebben: vereenig voords met dit ligchaam een eerlijke ziel, dapper, ongeveinsd, trouw, her-

Omtrent 100 Jaar voor Christus geboorte.
Environ un Siecle avant la naissance du
Seigneur. J

bergzaam en kuisch , all' deugden , lieve kinderen! die gij u nooit ernstig genoeg ter navolginge kunt voorstellen , en deezen evenwel zijn de nationaale deugden van uwe voorvaderen , die , ten naauwkeurigten gezien , van niets anders te beschuldigen zijn dan van eene te sterke neiging tot het spel , en mischien van drinklust.

De *Batavieren* bewoonden flechte houtene hutten , met stro gedekt , die veeltijds op hoogten gebouwd werden , op dat de bewooners voor de overstromingen veilig zouden weezen .

Kundigheden hebben zij weinigen gehad , al hun roem bestond in te paardrijden en zwemmen :

In zwemkunst uitgeleerd , en afgericht ter jacht , hardt zig de Batavier , en tart de stoutste magt .

Als 't op een vechten ging , zwommenze te paard somtijds wijde stroomen over , om den vijand nader bij te komen , en hem , na zo hachelijk een overtocht , met vernieuwden moed aantevalen : vrouwen en kinderen volgden hen in het veld , spoorden hunne dapperheid aan , ontvingen de gekwetsten , verzorgden dezelve , en ontzagen zig niet met eigene lippen de wonden uittezuigen : hoe groot hunne behendigheid in het gebruik der

wapenen ten dien tijde was, blijkt uit het getuigenis 't welk wegens zekeren *Batavier* gegeven wordt, dat hij naamlijk den boog zo meesterlijk wist te voeren, dat hij eenen door hem opgeschootenen pijl, in 't nedervallen, met een anderen pijl zo behendig wist te treffen, dat hij hem aan stukken schoot.

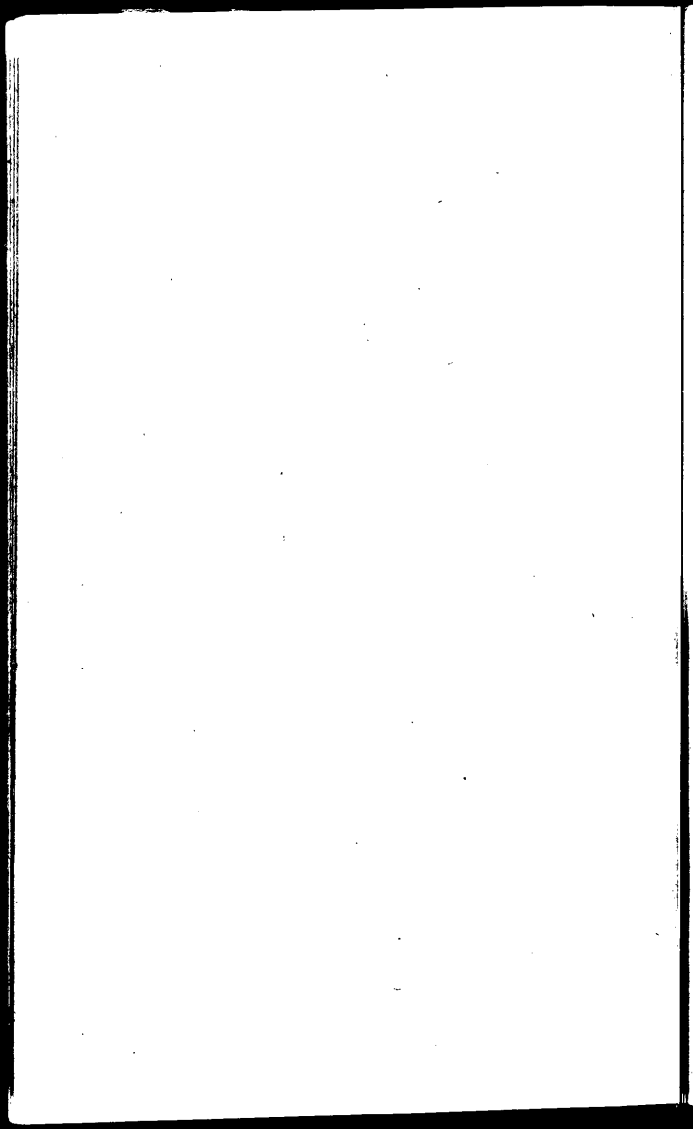
Dit strijdbaaare volk was intusfchen aan de afgoderij geheel verlaafd, zij eerden onder anderen, de zon, de maan en het vuur, als Goden, die zij in geheiligde bosfchen en wouden, ook offeranden toebagten; offeranden niet alleen van dieren, maar fomtijds zelfs van menschen :

Afgodendienst verhardt het edelste gemoed,
en offert, zonder fchroom, onfchuldig broederbloed..

Wel verre nu, lieve kinderen! dat dit achtenswaardig volk hun ingenomen Land ongeftoord, in vrede en vrijheid, mogt bezetten, werd het door de *Romeinen*, onder CAJUS JULIUS CEZAR, nabij hunne grenzen corlogende, belaagd; en zig onmagtig vindende om hem het hoofd te bieden, flooten zij, (50 jaaren vóór CHRISTUS geboorte,) een verbond met hem; waarop dat verbond

In de vroegste tyden der Batavieren.
Dans les temps les plus reculées des
Batares. 3

voornaamlijk nederkwam, hebben wij in het volgende versje uitgedrukt :

De Batavier , te zwak voor Cezars legerschaaren ,
sluit een verbond, mits hem geen schatting zal bezwaaren,

Nu bondgenooten der *Romeinen* geworden zijnde , gingen eenige van hunne kloekste benden in CEZAR's dienst over, en met deezen behaalde hij zijne voornaamste overwinningen; ja onze voorvaderen verwierven zig, door dapperheid en deugd, bij de *Romeinen* zo groot eene achting, dat Keizer AUGUSTUS hen tot zijne lijfwachten gebruikte — eer is de waare belooning voor braafheid, en het middel tot eene eeuwig zegenende nagedachtenis, de grootste schat die men bij het sterven kan achterlaten; een schat, waarvan dikwijls de verre nancef nog vruchten plukt.

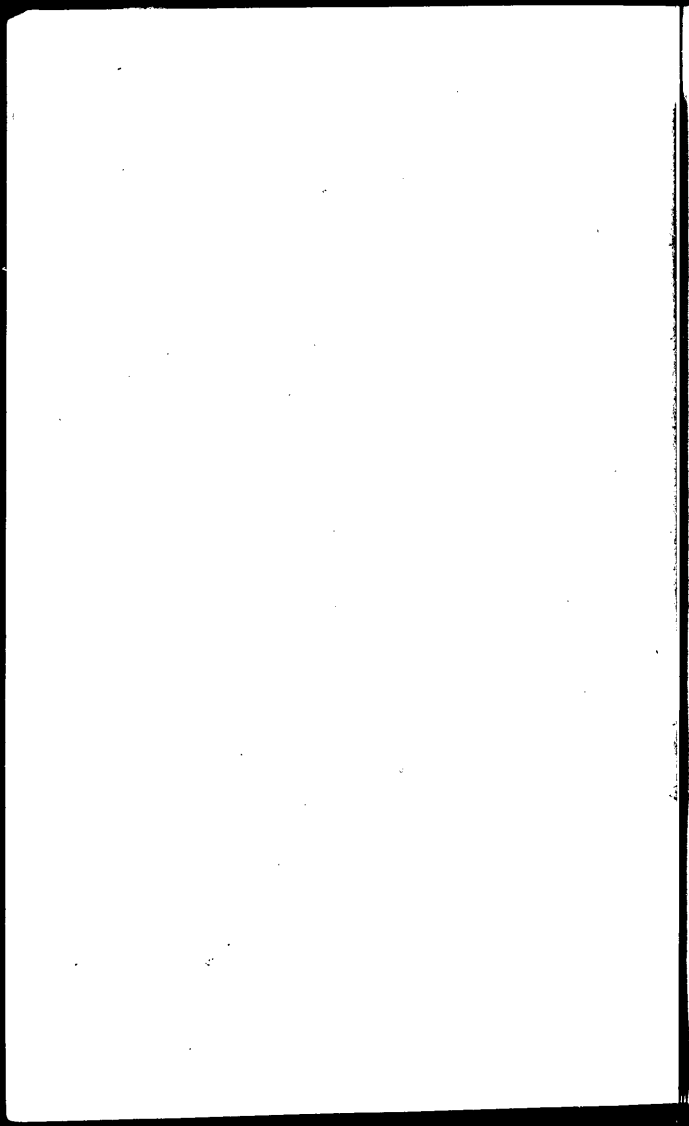
Onder TIBERIUS, opvolger van AUGUSTUS, hebben de dappere *Batavieren* niet minder loflijk gediend; in den jaare 28 hielpen zij de oproerige *Friezen*, die beoosten de *Zuiderzee* woonden, beoorlogen, en 13 jaaren daarna gaven zij de kloekmoedigste blijk van hunnen natuurlijk oprechten trouw, door het wreeken van den moord aan CALIGULA, die TIBERIUS in de keizerlijke waardigheid opgevolgd was, gepleegd;

niettegenstaande deeze CALIGULA een buitenspoorig vorst was; zot genoeg om tegen de zee zijn sloimtuig aantevoeren, en een groot getal van horens en schelpen voor buit te verklaaren: de braave *Batavieren* stelden zekerlijk, dat geene bijzonderheid in gedrag, den ééns bezwoeren trouw kan breeken — welk een heerlijk voorbeeld! — zelfs den wreeden NERO hebben zij hunnen dienst niet onttrokken, offchoon hij ook hunnen schuldloozen bevelhebber, CLAUDIUS CIVILIS, van koninglijken afkomst, in ketenen had doen slaan en gevangen hield: GALBA, opvolger van den wreedaart NERO, gaf wel den held zijne vrijheid weder, doch sedert hield échter de goede verstandhouding tusfchen de *Batavieren* en *Romeinen* gedeeltelijk op; daarna eindigde dezelve geheel, door dat *Rome* hen niet meer als een *vrij volk*, (eene waardigheid waarover zij altoos zeer jaloersch waren,) behandelde, maar onder AULUS VITELLIUS, in hun eiland eene geweldige werving kwam doen; hier over verbitterd, en wel ziende dat *Rome* hen onder 't juk trachtte te brengen, beslooten zij tot een kloekmoedigen tegenstand:

Civilis noopt zijn volk, in 't heilig bosch, ten strijd',
 daar Rome hen, op nieuw, een dwangjuk had bereid,

In't Jaar 69. L'an 69.*

Dit geschiedde in den jaare 69.

De *Kaninefaaten*, een volk van gelijken oorsprong, taal en dapperheid als de *Batavieren*, werden tot het verbond genoodigd, die er ook in stonden; zij waren welëer door TIBERIUS ten eenenmaale overwonnen, schoon men niet weet waardoor zij zig de ongenade der *Romeinen* op den hals gelaaden hadden; 't was derhalven omtrent hen, gelijk zeker historiefchrijver zegt: *de krijg en overwinning zijn zeker genoeg, schoon de oorzaak des krijs onzeker is* — och kinderen! dat dit nooit van de oorlogen der *Christenen* konde gezegd worden!

De bondgenooten, ondersteund door eenige *Friezen*, maakten zig de vriendschap der edele *Batavieren* waardig; twee winterlegeringen der *Romeinen* werden welhaast overrompeld, uitgeplonderd en verbrand, over welken aanflag CIVILIS bij de *Romeinen* moest veinzen vergramd te zijn, op dat hij zijn oogmerk met te grooter zekerheid zoude kunnen bereiken; doch zijne veinzerij welhaast ontdekt zijnde, zag hij zig genoodzaakt zig in 't openbaar voor vijand der *Romeinen* te verklaaren; daardoor kon hij zig nu ook te stoutter toerusten, waarvan het gevolg was, dat hij eene heerelijke overwinning op zijne vijanden be-

haalde, en de *Batavieren* bij de *Germaanen* en *Galliërs* voor *oorzaaken der vrijheid* gehouden werden : veel bragt tot deeze overwinning toe dat er nog *Batavieren* onder de *Romeinen* waren, en bij veelen van deezen was 't hart te wèl geplaatst, dan dat zij hunne onderdrukte broederen zouden hebben kunnen bevechten; midden in den strijd betoonden zij zig oprechte *Batavieren* te weezen, zo door overteeloopen, als door de wapens tegen hunne makkers te keeren, 't geen CIVILIS geen gering voordeel toebragt: twijfelt gij misschien lieve kinderen, of zulk een gedrag wel strikt eerlijk is? — houdt in 't oog dat de broederen geene muitelingen, maar onderdrukten waren; dat alle geweldige en redenlooze overheersching haatelijk was in de oogen der *Batavieren*, gelijk zulks bij hunne laate nakomelingen, offchoon te beklagelijk verbasterd, nog plaats heeft — behalven dat; is 't hart niet altoos zwak voor den Landgenoot? ja de aanvuuring dier zwakheid kan zo sterk zijn dat de eer er voor moet zwichten.

Alle de *Batavieren* die onder de *Romeinen* waren, gedroegen zig echter niet zo prijswaardig, en de reden daarvan was eene verdeeldheid welke onder de *Romeinen* plaats had. GALBA naamlijk, dien ik u heb leeren kennen, was, bij 't volk

in verachting geraakt zijnde, door de krijgsknechten omgebragt, en zekere OTHO die den aanslag tegen zijn leven bestuurd had, werd tot zijn opvolger verklaard, doch aan den *Neuerrijn* was AULUS VITELLIUS, te vooren reeds gemeld, die aldaar van wege GALBA 't gebied voerde, voor Keizer uitgeroepen: de *Batavieren* hadden zig voor deezen verklaard, en deden verscheidene heldendaaden in 't belegeren van OTHO, die, door den geweldigen tegenstand kleinmoedig geworden zijnde, zig met eigen hand het leven benam, en des het rijksg gebied aan VITELLIUS afstond, schoon die 't zelve nog niet ongestoord mogt bezitten, want zekere VESPASIAAN, die in *Palestina* den oorlog voerde, werd aldaar voor Keizer verklaard: 't is ligt te begrijpen dat CLAUDIUS CIVILIS moest veinzen, de partij van deezen te omhelzen, wilde hij zig op meer schijngronds, tegen VITELLIUS, of liever tegen geheel het *Romeinsche volk* verzetten: gelijk het nu in alle verdeeldheden gaat, dat deezen het met die, anderen het met deeze partij houden, somtijds van beide zijden dom genoeg, zo hielden ook sommige *Romijnen* het met VITELLIUS, en die behandelden CLAUDIUS CIVILIS als een ontrouwe, gelijk blijkt uit het antwoord,

op zijne uitnoodiging aan twee *Batavifche Heirbenden*, om ook den eed te doen aan VESPASIAN, waaronder hij, beducht voor de magt der *Romeinen*, al zijn volk gebragt had: zij behoefden, zeiden zij, *geenen raad van eenen verraader noch van vijanden*; VITELLIUS was hun Vorst, wien zij, tot den uiterften adem toe getrouw wilden blijven: een *Batavifche overlooper had zig niet in de Romeinfche zaaken te fteeken*; maar de straf zijner *fehelmerije te wachten* — welligt waren deeze lieden door het flaaren op belooningen of ampten verblind — o mijn jonge vrienden! ziet nimmer zo fterk op die valsche zonnen, volgt liever de infpraak van uwe welgevormde harten, dan zult gij u welligt zo min voor eenen VITELLIUS als voor eenen VESPASIANUS verklaren, maar zekerlijk altijd den goeden GOD bidden voor 't welzijn van uw vaderland.

De dappere CIVILIS was over dit fmaadlijk befcheid zodanig vergramd, dat hij al wat weerbaar was in de wapenen riep; hij deed zijne bondgenooten begeerte na roem en buit inboezemen, terwijl de *Brukteren* en *Tenkteren* zig bij hem voegden, en de vergramde held rukte op de *Romeinen* aan, beformende met ongeloovelijken moed hunne legerplaats te *Vetera*, 't welk van

dat gevolg was dat de *Romeinen* hem trachtten te beweegen de wapens nederteleggen, en VESPAZIANUS niet langer te helpen; doch te vergeefsch, de held zocht eigen wraak en vrijheid, en daaromtrent was het edele hart nog niet voldaan; hij zettede derhalven zijne belegeringen voort, en met te grooter ijver, toen, in den jaare 70, VITELLIUS overleeden zijnde, hij zijne veinzerij afleidde en zig openlijk voor vijand der *Romeinen* verklaarde: weinige jaaren had hij echter krijg gevoerd, toen hij zig met de *Romeinen* verzoende, en de moedige *Batavieren* bevonden zig welhaast weder onder de hulpbenden van die oude Bondgenooten, die zij eerst het Eiland *Mona* en daarna *Brittannië* hielpen aanvallen: in den jaare 86, onder de regeering van DOMITIAAN, die na zijn' vader VESPAZIAAN, en TITUS zijn' broeder het Rijk in handen kreeg, hielpen zij den volkomenen nederlaag der *Brittannen* bevorderen; onder ULPIUS TRAJANUS, die na DOMITIAAN en NERVA regeerde, waren onze dappere voorvaderen nog in de aloude achting onder de *Romeinen*, en de koophandel begon in het eiland der *Batavieren* reeds merkelyk te bloejen, waarom Keizer ADRIAAN, opvolger van TRAJANUS een ruime markt stichtte: niettegenstaande

de aanhoudende oorlogen, wies deezen bloei meer en meer aan onder de opvolgende Keizers MARCUS AURELIUS, LUCIUS VERUS, DIDIUS JULIANUS, LUCIUS ANTONIUS COMMODUS, PERTINAX en LUCIUS SEPTIMIUS SEVERUS, onder welken laatsten de *Batavische lijfwacht* in merkelijke achting was; van hunnen eens gevestigden en nog telkens vernieuwd wordenden roem, zo wel als van hun achtenswaardig karakter plukten zij de schoonste vruchten, gelijk aan zulke schoone boomen altijd zulke heerlijke vruchten wasfen; wiens hof van dat geboomte voorzien is, heeft in het zelve een Eden voor zijn hart.

SEVERUS werd opgevolgd door zijne zoonen ANTONINUS of BASSIANUS en GETA, en deezen door ALEXANDER SEVERUS, die vermoord werd; na hem volgde MAXIMINUS, die benevens zijn' zoon mede omgebragt werd; geen be'er lot trof de verkozene Keizers PUPPIËNUS en BALBINUS, die overvallen, naakt uitgeschud, en midden door de stad na de legerplaats gesleept werden: de eenigste oorzaak van dit ombrengen was, dat deeze Keizers *Germansehe Vorsten* zijnde, andere lijfwachten, naamlijk uit hun eigen volk, verkoozen hadden.

Het ombrengen der Vorsten door de krijgsknechten en het verkiezen van anderen naar hun genoegen , ging van tijd tot tijd zo sterk in zwang , dat de bijzondere legers in de bijzondere deelen des rijks , de eene Keizer tegen den anderen opwierpen , tot zo veelen in getal , dat er onder de regeering van VALERIAAN en zijn' zoon GALLIËN , meer dan dertig van deeze Keizers , bekend onder den naam van *de dertig dwingelanden* opgestaan , en de eene vroeger de andere laater wederom verdweenen zijn ; welke oproerige volksdwang het rijk zodanig verzwakte en verachtelijk maakte , dat het door allerlei vreemde volken , niet zonder vrucht , aangevallen werd , onder anderen ook door de *Franken* , die omtrent het einde van de derde eeuw , (want zo verre zijn wij nu in ons plan gevorderd ,) reeds in het eiland hunne bezittingen hadden .

POSTHUMUS die nu de eerstvolgende Keizer is , had door geweld het bestuur in handen gekreegen , en onder hem was ons Land reeds tot die hoogte opgesteegen , niettegenstaande de onafgebroke oorlogen en opstanden onder het volk , dat de weeverien van wollene stoffen zeer sterk in zwang gingen : jammer , lieve kinderen ! dat zo oud een kunst-product , en dat welëer zo veele

honderden van braave huisgezinnen gevoed heeft, door eene averechtſche zucht na 't *vreemde*, geheel ten Lande uitgedreeven is geworden; wilden wij echter de voorhanden zijnde hulpmiddelen te baat neemen, wel rasch zou het aangenaam geluid van duizende getouwen weder door de gantſche Republiek gehoord worden — ach dat die tijd ons wederkeerde! dan keerden wij ook wel ligt weder tot onze voorvaderlijke nationaale eenvoudigheid en spaarzaamheid.

Keizer POSTHUMUS, werd, na al mede van kant geholpen te zijn, door LOLLIANUS opgevolgd; deeze werd omgebracht en opgevolgd door VICTORYN, die POSTHUMUS voor hem vermoord had; op VICTORYN volgde een tijd lang al opgeworpene Vorſten: AURELIAAN, eerst bevelhebber, en naderhand Keizer, verdreef, zekerlijk met behulp der *Batavieren*, de *Franken*: Keizer PROBUS bemagtigde aan den rijnkant wel zestig ſteden, die reeds door vreemden in bezit genomen waren; doch wat de *Franken* betreft, deezen kreegen vaste verblijfplaatsen langs den *Rijn* en in het eiland der *Batavieren*; zij hadden een verdrag met de *Romeinen* aangegaan, maar het brecken der beloofde trouw voor ſpel houdende, hielden zij het verdrag niet lang; zij ſtaken

eenige Romeinsche ſchepen in den brand , en vermeersterden anderen , waarmede zij ter kaap gingen vaaren . na zig daartoe met de *Saxers* verbonden te hebben .

Nu werd (in 284,) **DIOCLETIAAN** door het leger tot Keizer verkoozen , die de *Franken* be- teugelde ; zij werden vervolgens grootendeels uit het Land gejaagd ; doch men bleef maar korten tijd van hunne aanvallen verſchoond ; dan , onder **CONSTANTYN**, de eerst volgende Keizer , werden zij weder geſlagen , en deeze Keizer liet de gevangene *Franken* naar de wreede gewoonte der *Romeinen* , bij wijze van ſchouwſpel , den wilden beesten voorwerpen .

Onder **CONSTANTIUS** deden zij wederom invallen , maar werden met biſtan : der dappere *Batavieren* , onder bevel van **JULIAAN** , die naderhand Keizer werd , en om het verzaaken van den *Chriſtelijken Godsdienst* , de *Afvallige* genoemd werd , andermaal kloekmoedig beſtreeden ; boven al een zeker ſoort van volk onder hen , die *Saliërs* genoemd werden , eene tweede ſoort , *Chamayen* genoemd , en nog anderen .

De braave *Batavieren* waren toen nog geen *Chriſtenen* , want men geloofte dat zij **JOVIAAN** , opvolger van **JULIAAN** , ongaarne in 't bewind

zagen, om dat hij den *Christelijken Godsdienst* had aangenomen; de zon van het dierbaar euangelium was hier ten Lande slechts aan het doorbreeken.

VALENTINIAAN volgde JOVIAAN, die maar zeven maanden geregeerd heeft; deeze beteugelde, mede met hulp van de *Batavieren*, de *Franken* én *Saxers*, welken nog van hun stroopen en zee-schuimen niet aflieten; onder VALENS, rijksge-noot van VALENTINIAAN, werden de *Batavi-sche hulpbenden* tegen de *Gothen* in *Thracië* aangevoerd, alwaar zij wederom blijken van hun nationaal karakter gaven; echter kon 't gerucht van hunnen roem niet beletten, dat er onder Keizer THEODOSIUS DEN GROOTEN, veele vreemde volken in 't land vielen.

Toen VALENTINIAAN DE DERDE, of liever zijn moeder onder zijn' naam, het *Westersch Rijk* regeerde, werd weder een verdrag met de *Franken* geslooten, na een dapperlijk beoorloogd te hebben: na VALENTINIAAN volgde MAXIMUS, die de *Saxers* afzonderlijk andermaal beteugelde, en zelfs werd dit volk door de *Franken*, nu getrouw aan hun verbond met de *Romeinen* blijvende, overwonnen: deeze volken, waarde kinderen! heb ik u dus moeten leeren kennen, om dat zij een voornaame rol op het staats-

tooneel van ons Land gespeeld hebben ; waarvan ik u straks aanschouwers zal doen weezen.

Staande alle deeze en verdere woelingen , hier ten Lande voorgevallen , vindt men van tijd tot tijd minder gewag gemaakt van onze eerste voorvaders , naamlijk als een volk op zig zelf ; hoe moedig ook , hebben zij zig echter niet kunnen staande houden , maar zijn waarschijnlijk in de Romeinsche legers gesneuveld , ten deele ook door de *Romeinen* verplaatst , ten deele door vreemde volken gedood of uit hun Land gejaagd , en ten deele ook onder de *Franken* , *Saxers* en *Friezen* gesmolten ; waaruit men het gevolg mag trekken dat hun loffijke aart echter nog in wezen gebleven , en gedeeltelijk de gemelde volken door huwelijking ingeplant is , want haare deugd en dapperheid is te bewonderenswaardig geweest , dan dat zij daarin geene navolgers zouden gehad hebben ; is 't niet zo lieve kinderen ? en dat niet alleen , maar ook nog in onzen landaart , hoe zeer verbasterd , vinden wij trekken van de oude Bataafsche deugden.

Wij hebben nu die volken ten tooneele gevoerd , welken wij volstrekt noodig hebben om een beknopt tafereel van de geschiedenisfen onzes vaderlands voor u optehangen ; wij zullen

derhalven het Roomsche Keizerrijk , dat reeds lang na zijnen val geheld had , en ook eerlang eensklaps ten gronde florite , verlaaten , om ons bij de triumpherende *Franken* te bepalen .

• De *Saxers* , en *Friesen* dan , (houdt nu in 't oog kinderen dat daar onder ook onze waardige *Bata-vieren* geweest zijn ,) wel verre van zig met het overwinnen van hunne Landen door de *Franken* te laten vergenoegen , maakten (in 496) een verbond met eenige andere Duitsche volken , en deden *Klōvis* , den eersten Christen Koning der *Franken* , den oorlog aan , doch werden , ondanks hunnen vaderlandfchen moed geheellijk geflagen , en door een nu Christen Vorst , op de onchristelijkfte wijze van hunne aangeborene vrijheid beroofd ; waarom wij ook van deeze overwinning zeggen :

Der *Franken* eerste Vorst , die 't Christendom beleeft , dwingt Sax en vrije Fries , meer dan onchristlijk wreed .

Meermaals echter staken de dappere haaters van allen geweldigen dwang het hoofd weder op , waardoor het Land een tooneel van oorlog en verdeeldheid bleef ; want och kinderen ! zulks is ons vaderland geweest van zijne geboorte af ,

zulks is 't nog, en 't zal 't GOD erbarme zig onzer! waarschijnlijk ook wel blijven tot deszelfs jongsten adem toe — de *Saxers* vooral hebben 't meermaals gewaagd tegen de *Franken* optestaan, doch telkens met geen goeden uitflag — tusfchen de jaaren 622 en 630, lieten zij DAGOBERT DEN EERSTEN, toen Koning der *Oost-Franken*, aanzeggen dat zij *vrij* wilden weezen; doch wat was 't gevolg daarvan? hun Land werd alomme te vuur en te zwaard verwoest; het manvolk, 't welk grooter dan 's Konings flagzwaard, en derhalven bekwaam was om de wapenen te voeren, werd van kant geholpen; vrouwen en kinderen werden verkocht en het christendom dat nu hier ten Lande naauwlijks begon doortebreeken, werd derhalven met broederbloed bezoedeld — dat de gevangene *Saxers* en *Friezen* ten dien tijde verkocht werden, blijkt, daar zekere ELIGIUS, een beroemd goudfmit, en muntmeester des Konings, fomtijds twintig, vijftig ja honderd van dezulken kocht en in vrijheid ftede; misfchien is hem daarom wel den bijnaam van *heilige* toegevoegd, want hij is tot heden deezen dag toe, nog bekend onder den naam van den *heiligen* ELOY, hij heeft naderhand der bekeeringe gepredikt onder anderen ook onder de *Friezen*.

Deezen, die *Utrecht* inhadden, moesten weldra die stad mede aan de *Franken* overgeeven: die gewigtige nederlaag, binnens Lands, en van een vreemd volk, hebben wij gemeend in prent u te moeten voorstellen: dat hun overheerscher nog dezelfde DAGOBERT was, blyks uit ons versje:

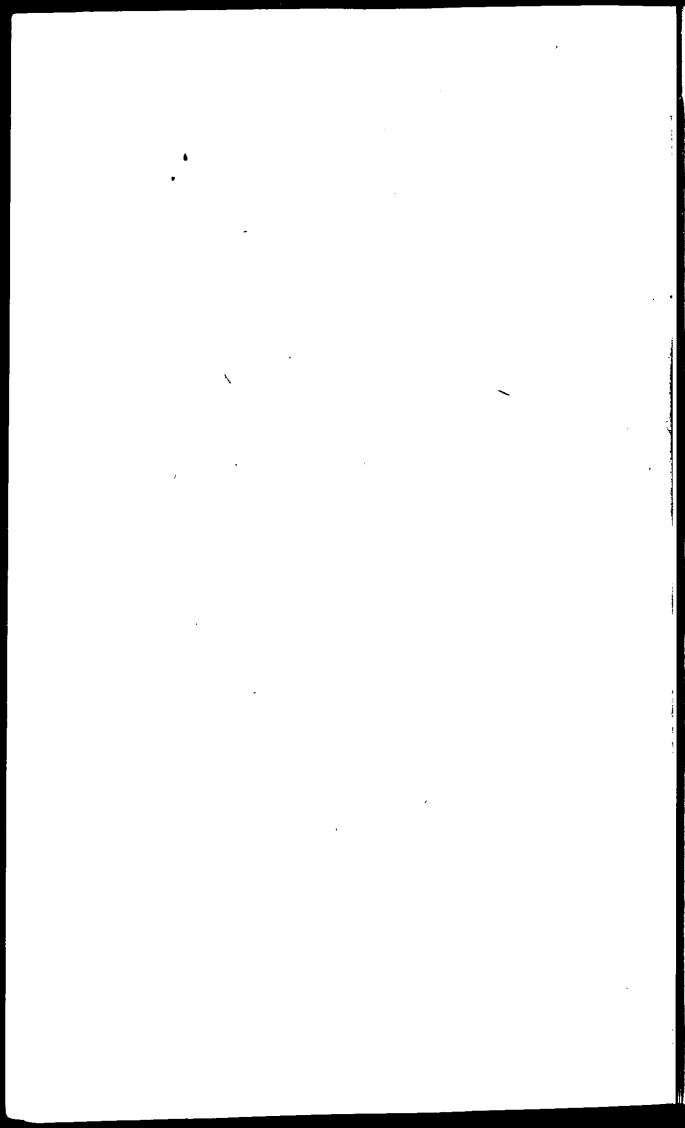
De Fries, wiens vrijheid door den Frank geschonden werd,
bezwijkt in Utrechts wal, voor d'eersten Dagobert.

Men wil dat deze DAGOBERT in het over-
heerd *Utrecht* een Christenkerk heeft doen
bouwen, doch van dezelve moet ten dien tijde
nog weinig werks gemaakt zijn geworden, want
zij werd, na verloop van eenigen tijd, door de
ongeloovigen weder omverre gehaald en vernield.

De *Friezen* schijnen, hier ten Lande, 't langst on-
geloovig gebleeven te zijn, alhoewel de christe-
lijke godsdienst, omtrent den tijd waarover wij
thans spreken, reeds aanmerkelijken voordgang
maakte; onder SIGEBERT, Zoon van DAGO-
BERT, (wij spreken voortaan altoos van de
Frankische Koningen,) predikte de goudmit en
muntmeester ELIGIUS, van wien ik u boven
iets gezegd heb, en die tot Bisshop van *Noyon*
verheven werd, het Euangelium in *Brabant*, in
Vlaanderen, als mede onder de *Friezen*, en *Sueven*
of

*Tüsſchen de Jaaren 622 en 630.
Entre les Années 622 & 630.*

of *Zeeuwen*; evenwel had deeze prediking niet altoos het gewenscht gevolg; want zekere WIGBERT, daartoe uit *Ierland* overgekomen, keerde in 688 te rug, om dat RADEBOUT, ten dien tijde Koning der *Friezen*, zijne prediking wederstond, en in zijn ongeloof volhardde, waarin waarschijnlijk veelen zijner onderdaanen hem gevolgd zullen weezen.

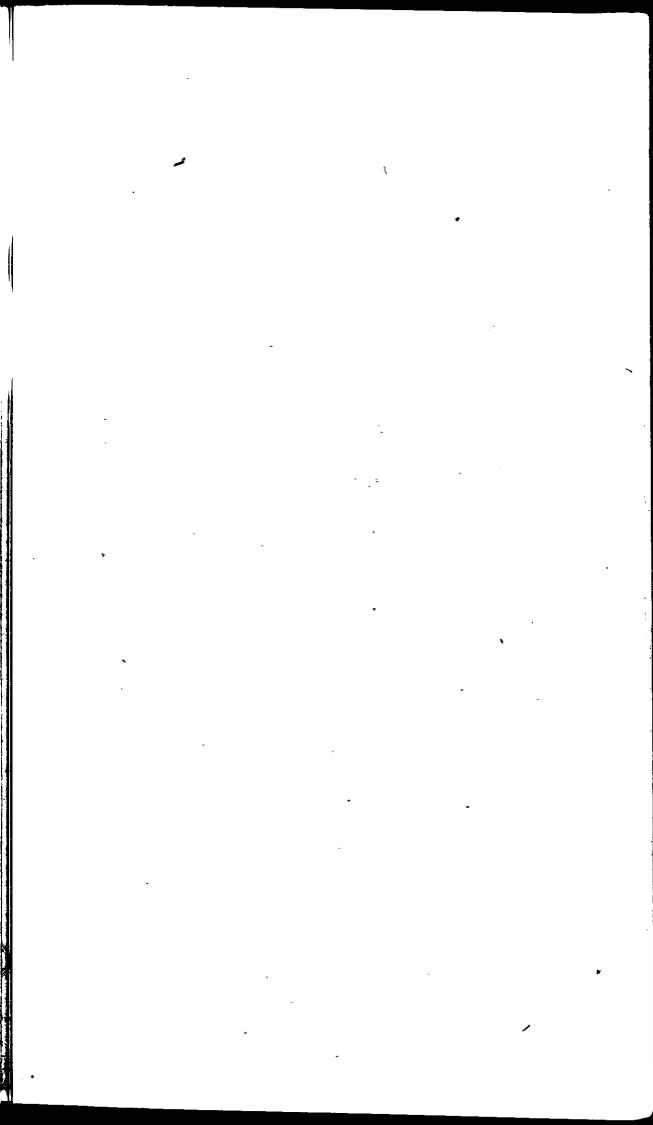
Na hem kwam de vermaarde WILLEBRORD, ten zelfden einde, tot de *Friezen* over, en vond zelfs veele reeds bekeerden weder afgevallen, waarom WILLEBRORD de onderneeming niet wilde ter hand neemen, zonder altoorens van de vereischte ondersteuning daartoe verzekerd te zijn, welke verzekering hij weldra (in 695) bekam, gelijk u op het nevensstaande plaatje ver- toond wordt:

Pipyn geeft Willebrord een onbepaalder magt, op dat het ongeloof gantsch te onder word' gebragt.

Deeze PIPYN was ondertusfchen geen Koning der *Franken*, maar alleenlijk Groot-hofmeester, eene waardigheid waaraan ten dien tijde al de klem der regeering gehecht was; 't was een tijd van verwarring en heerschezucht lieve kinderen, de knecht was boven zijnen meester verheven,

en het Land werd door aanhoudende beroertens gefchud.

De edele *Friezen* die het jak der *Franken* op hunne vrije halzen niet konden dulden, trachtten het verſcheidene keeren weder afteſchuden, doch telkens te vergeeſch, 't geen hen meer verbitterden dan verootmoedigden; de grenzen des Frankiſchen rijks werden door hen derhalven met onverhoedsche invallen ontrast, gelijk zij voorheen meermaals gedaan hadden; dan al hunne dappere onderneemingen eladigden slechts met een verdrag, dat voor de *Friezen* niet zeer gunſtig kan geweest zijn, want hun Koning *RAO-BOUT*, moest daarbij belooven den Chriſtelijken Godsdienst te zullen omhelzen, welke belofte hem zekerlijk afgedwongen is geworden; want toen men hem zoude doopen, en hij zijn ééne voet reeds in de doopvont gezet had, vroeg hij waar het groot getal der afgestorvene Frieſche Grooten, zijne voorouderen, vervaaren waren? — *Alle ongedoopten zijn zekerlijk verlooren*, antwoordde men hem, en op dat antwoord trok hij zijn voet uit de vont weder te rug, zeggende, dat hij liever met de menigte zijner voorvaderen in het zalig gewest van *Wodan*, dan met het gering getal *Chriſtenen* in den Hemel wilde weezen.

In't Jaar 743. * L'an 743.

De op elkander volgende nederlaagen der *Friezen* begunstigten, gelijk ligtlijk te denken is, de verkondiging van het Euangelium; waer zij waren 't die zulks meest tegenstonden; dat WILLEBRORD ijverig daarin gearbeid heeft, blijkt uit de veele goederen welken hem door de *Franken* geschonken zijn geworden — te *Heilo* in *Westfriesland* is nog de *Willebrords put* bekend, welke op bevel van dien Geestlijken gegraven, en deswegen met een *wonderbaar water* voorzien zou weezen — hadde ik 't voorneemen, lieve kinderen! u meer over 't *wonderbaars* dan over 't *waars* te onderhouden, wij zouden hier een dropje van dit *wonderwater* op den toetssteen van het gezond verstand laten vallen, en zien waarvoor het zelve gehouden moet worden; thans moet ik daarvan afzien, het *waars* roept mij, en daarover onderhoud ik u ook liever.

Na dat de *Friezen* en *Saxers* dan nogmaals tegen de *Franken* opgestaan waren, werden zij ook nogmaals (in 743,) door deezen overwonnen:

De krijgskans is nogmaals den edlen Fries ontzegd en 't Frankisch juk wordt om zijn vrijen hals gelegd.

Intusfchen had, na den dood van WILLEBRORD, Bisfchop BONIFACIUS, die op bevel

van KAROLOMAN, welken niemand den tijtel van Koning willende doen draagen, onder den tijtel van *Hertog en Prins der Franken* regeerde, een nieuwen Bisfchop van *Utrecht* inwijdde, het werk der bekceeringe met allen ernst voordgezot, hij was daartoe een recht gefchikt man, en wellicht dat hij om daarin te beter te slaagen heeft kunnen befluiten, zekeren Groot-hofmeester, mede PIPYN genoemd, tot Koning van *Frankrijk* te zalven, niettegenftaande deeze den wettigen Koning CHILDERIK DEN DERDEN van den troon geflooten had — trouwens de Geestlijken van vroegere dagen, bemoeiden zig meest al met de neteligfte ftaatszaaken; niet anders als tot nadeel van den Lande — veele duizenden van mannen, vrouwen en kinderen, werden door hem gedoopt; want de meeste *Friezen* waren nog ongeloovig gebleeven; veele kerken werden onder hem geticht; dan, wat was eindelijk zijn lot!

Om 't moedig prediken van 't Euangeliewoord, wordt Bonifacius te jammerlijk vermoord.

Ja lieve kinderen, dit lot trof hem in den jaare 754; hij, benevens drie-en-vijftig van de zinnen, werden door de nog ongeloovige *Friezen*, wreedaartiglijk van 't leyen beroofd — zoude

gij deeze wreedheid bewonderen! och! de invloed van het christendom had de harten nog niet veranderd: hoor wat desaangaande elders aangerekend is: „ in het midden der agtste eeuw leidden „ de *Christenen* hier ten Lande een zeer ongeregeld leven; men vindt, dat zij hunne slaaven „ aan de *Heidenen* verkochten om opgeofferd te „ worden; dat zij gaarne het vleesch zo van wilde als tamme paerden aten, als ook rauw „ spek; dat hunne priesters zelfs zeer ongeregeld leefden; zig aan ontucht, dronkenschap, „ kwaadspreeken en andere zonden overgaven; „ dat zij ter jacht en ten openbaare oorloge, zo „ tegen *Christenen* als *Heidenen*, optrokken, en „ in het leeren en doopen verscheidene ongeregeldheden begingen” — Hoe zou ook het Christendom toen reeds de harten hebben kunnen vervormen, daar er na verloop van ruim eens zo veele eeuwen nog *Christenen* gevonden worden, die met woorden en daaden betoonen dat zij niets van een waar *Christen* hebben, dan den naam — wordt hun niet gelijk.

Na den dood van PIPYN voornoemd, en zijnen zoon KARLOMAN, kwam de Frankische kroon aan zijnen anderen zoon KAREL, sedert bekend bij den naam van KAREL DEN GROOT.

TEN — deezen naam , lieve jeugd , zult gij ongetwijfeld meermaals hebben hooren noemen , en daaruit zult gij besluiten dat wij in ons plan reeds tot een meer algemeen bekend fak gekomen zijn ; zo is 't , wij zijn de doornige kronkel- en struikel- paden van het oudst gedeelte der Vaderlandfche Historie reeds ten einde , en 't geen ik u voortaan zal zeggen , zal van tijd tot tijd meer onder de kracht van uwe bevatting vallen .

De *Saxers* ondernamen weder eenen opftand tegen KAREL DEN GROOTEN , en zulks deden zij van tijd tot tijd , doch KAREL viel hen zo gevoelig op 't lijf , dat zij van alle kanten in menigte tot hem kwamen , onder het geroep dat zij *Christenen* en zijne onderdaanen zijn wilden .

De winter in *Frankrijk* overgebracht hebbende , vertrok hij in 't volgende voorjaar , (777) na *Nieuwmegen* , alwaar hij een prachtig hof gebouwd had .

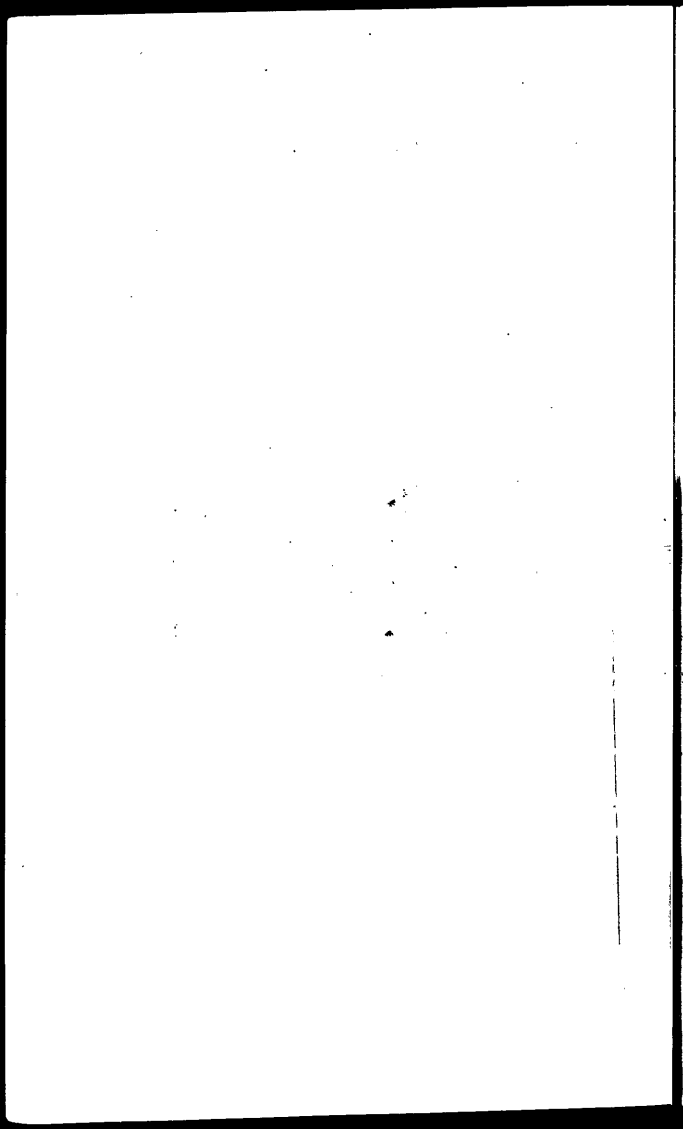
Vorst Karel aan het hoofd van zijnen heldenftoet , komt in *Nieuwmegens wal* , waar men hem huide doet

Na dat de *Saxers* de Geloofspredikers weder vervolgd hadden , werden zy door Graaf DIRK , een nabestaanden van Koning KAREL , en die men

*In't Jaar 777. * L'an 777.*

JJ

meent dat een voorvader der Hollandfche Graaven van dien naam geweest is, beoorloogd, doch de meeste *Franken* sneuvelden; maar op de aankomst van *KAROL* zelveu lagen zij het hoofd in den fchoot, het welk ten gevolge had, dat een getal van vier duizend vijfhonderd *Saxers*, allen op ééneu dag onthald werden: deeze ftrengheid veroorzaakte verfehiedene nieuwe opftanden, waartoe zij ook een gedeelte der *Friezen* wisten overtehaalen; de oude wrok zat er nog in, lieve kinderen, en een onbevredigd hart laat zig ligtlijk tot wraak beweegen; zo is de mensch! — om wèl te begrijpèn van hoeveel gewigts zulk een opftand tèn dien tijde geweest is, moet men begrijpen dat de afval van de *Franken*, ook met een' afval van den Christelijken Godsdienst gepaard ging, en daarvan was het gevolg dat de nieuw guffichte kerken geplunderd, en de geloofsverkondigers ten Lande uitgedreeven werden; gij kunt u ligtlijk voorftellen hoe groot eene beroering van de algemeene rust dat alles vergezeld heeft; inderdaad al gebeurtenifen, welken het zeggen, dat ons lieve Vaderland van de vroegfte tijden af een tooneel van beroeringen geweest is, onwederspreekelijk bewijzen.

Nogmaals overwonnen de *Franken*, en na nog

eenige strijden met en tegen de *Saxers* en *Friezen* gevoerd waren, sloot KAREL (in 801,) een verdrag met hen:

De dappere Sax en Fries, doen Karel eed van trouw,
mids hij hun schutsheer, niet hun Koning weezen zou,

Zij be'ooften den Christelijken Godsdienst te zullen onhelzen, en de Bisshoppen die over hen gesteld zouden worden, onderdanig te zullen weezen, de Rechters of Graaven die de Frankische Koningen onder hen zouden zenden, moesten elk volk na zijne vaderlijke wetten regeeren; wijders werden zij van het opbrengen van allerlei lasten en schattingen ontheven, de tienden voor de Geestlijkheid alleenlijk uitgenomen; men gaf of liet hunden eernaam van VRYE LUIDEN, en van deezen tijd af schijnen de *Friezen* in 't bijzonder den naam van *Frije Friezen* gevoerd te hebben, die in hunne oude landrechten en chronijken zo gemeen is; en ook van dien tijd af werd de Christelijke Godsdienst hier ten Lande algemeen aangenomen — ik moet hier nog bijvoegen dat KAREL DE GROOTE, onder wiens regeering deeze gewigtige gebeurtenis voorviel, te Rome

den eernaam van Keizer aannam, en aldaar van Geestlijken en wereldlijken met toejuiching ontvangen werd.

Deeze Vorst, gantsch *Friesland* onder zijne gehoorzaamheid gebragt, en met wetten voorzien hebbende, vond goed de *Friesen* door bijzondere amtenaars, van hem afhankelijk, te regeeren; deezen, het zij men ze Hertogen of Graaven noemde, waren *knechten des Konings*, tot dat zij zig van alle eigenlijke afhankelijkheid ontsloegen, en op eigen gezach regeerden.

Na KAREL DE GROOTE, die in 814 overleed, volgde zijn Zoon LODEWIJK, bijgenaamd *de Vroome*, die de *Friesen* en *Saxers* het recht op hun vaderlijk erfgoed, van 't welk zij, ten tijde zijns vaders, vervallen verklaard waren, wedergaf — veel heeft onze Vaderlandsche grond, omtrent dien tijd, van de *Deenen* en *Noormannen* moeten lijden; zij hebben denzelven te meermaalen tot een tooneel van hunne geweldenaarijen en brandstichtingen gemaakt; doch alle hunne aanvallen hebben gediend om den naam der *Friesen* groot te maaken, en hunnen moed te vereeuwigen; verscheidene hunner Graaven, hebben zig daarin zo dapper gedraagen, dat zij door den Vorst met veele

aanzienlijke giften beschonken zijn geworden, waaraan niet weinig toebragt, dat de Vorst dikwijls den sterken bijstand der Graaven noodig had, en deezen werden daardoor zo heugmoedig, dat zij niet eens meer verzochten om het Graafschap van den vader op den zoon te doen overgaan, waardoor de Graaflijkheid weldra ervelijk werdt; en schoon de eigenlijke Hollandsche Graaven, ten dien tijde, nog zo hoog in aanzien niet waren als de *Frieschen*, op welken alleen het voorgemelde betrekking heeft, hebben zij zig echter eerlang mede onafhankelijk weeten te maaken.

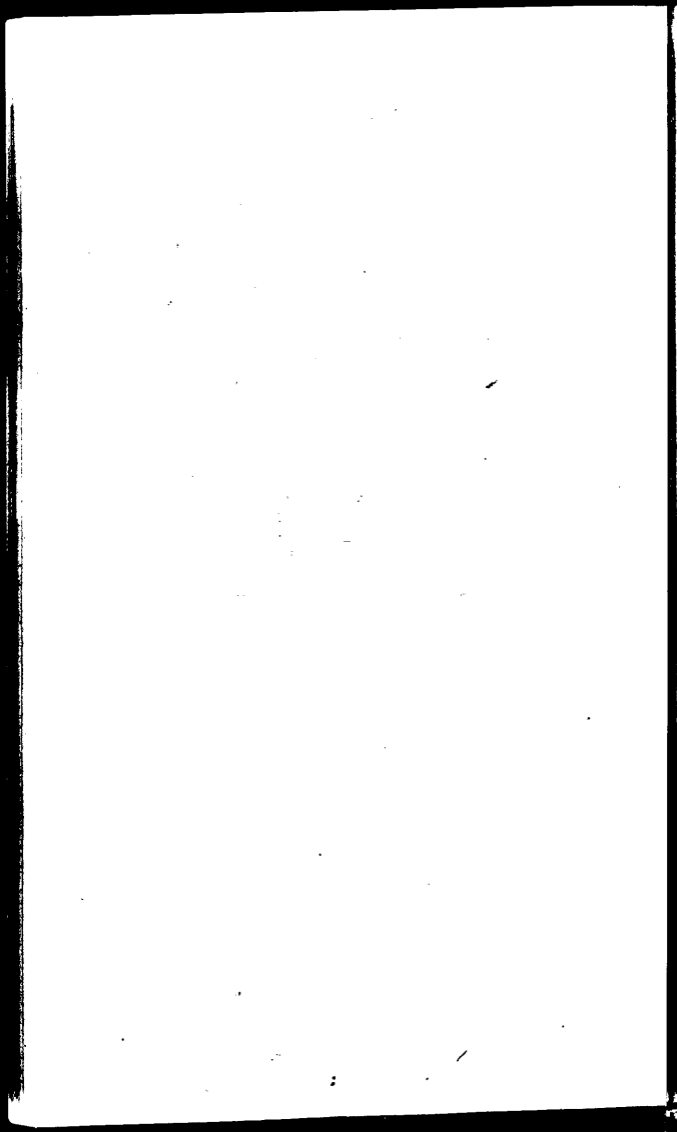
De eerste *Friesche Graaf*, die tevens Graaf van *Holland* geweest is, ontmoeten wij in DIRK DEN EERSTEN, dien Koning KAREL DE EENVOUDIGE (923,) in die waardigheid bevestigde, 't welk u op het nevensstaande Plaatje vertoond wordt:

Zie d'eersten Dirk, des Vorsten vriend,
tot Graaf verkoozen en bevestigd in 't bewind

Niet lang na het bekomen van deeze gifte, overleed hy, en werd opgevolgd door zynen Zoon DIRK DEN TWEEDE, tegen wien de *Westfriezen*, die onder het gebied van zyn

*In't Jaar 923. * L'an 923.*

Graafschap niet behoorden, opstonden; zy wilden hem niet voor Heer erkennen, misfchien om dat hy zyn gebied weder verder heeft trachten uittebreiden; doch hy triumpheerde, gelyk naderhand ook andermaal.

Het trachten na meerder aanzien, was niet alleenlyk eene onafgebrokene zucht van de wereldlyke regeerders, maar ook van de opperhoofden der kerke, die, zlg met hun geestlijk gezach niet vergenoegende, alle middelen in 't werk stelden, om ook hun wereldlijk rechtsgebied wijder en wijder uittebreiden, waarin de gunst der Vorsten hen zeer te stade kwam; en deezen betoonden hun die gunst in ruime mate, om dat zij dikwijls de Geestlijken noodig hadden, tot het stijven van hunnen aanhang; want het is een overoud gebruik van het kortzichtig gemeen, dat zij, als eenvoudige schaapen, den raad en de aanprijzing van hunne herders innemen; indien gij in rijper ouderdom uitgebreidere geschiedschrijvers leest, zult gij zien, lieve kinderen! dat de Geestlijken, op het staats-tooneel van ons Land, geduurende een reeks van jaaren, een aanmerkelijken rol gespeeld hebben; mijn bestek is te bekrompen om er u breedvoerig over te onderhouden; dit alleen kan

ik u verzekeren, dat hunne magt toenam, naar maate de Christelijke Godsdienst meer algemeen beleeden werd, en meer aanzien verworf.

De Godsdienstigheid moet zekerlijk omtrent het einde der tiende eeuw reeds groot geweest zijn, want sommige Chroniëkschrijvers verhaalen, dat Graaf ARNOUD, opvolger van zijn' vader DIRK DEN TWEEDEN, bij wiens leven het Graaflijk gebied van *Holland*, door 's Keizers gunst, reeds veel verder uitgezet was, tegen de *Westfriezen* oorlogende, (deze volken hebben onvermoeid hunne onafhankelijkheid van de *Hollandfche Graaven* trachten te verdedigen,) en ziende dat zija volk, in zekere vlakke, gebrek aan zoet water had, zig in 't gebed begaf, en daarna eene plaats aanwees, alwaar men, graavende, zoet water zou gevonden hebben: zonder deeze vertelling te beoordeelen, is het tog zeker dat dezelve ten bewijze verstrekt, hoe men ten dien tijde op de voorzienigheid van het Opperwezen betrouwde.

ARNOUD'S ZOON DIRK DE DERDE, de flichter van *Dordrecht*, en die de *Westfriezen* noodzaakte hem voor Heer te erkennen, was de eerste der *Hollandfche Graaven*, die het heilige graf te *Jerufalem*, in pelgrimmaadje, ging
be-

Bezoeken , eene daad van goedsdienſtigheid , welke ondertuſſchen reeds langen tijd in gebruik geweest was — het eindigen van een fellen krijg , dien den Graaf tegen den Biſſchop van *Utrecht* gevoerd had , deed hem tot deeze togt beſluiten — Och kinderen ! dat wy met onze gedachten nog dikwijls en betere bedevaarten deden ! dat wij niet het graf alleen , maar ook het kruis van onzen Godlijken verlosfer bezochten ; dan zouden wij hem nog hooren uitroepen : *'t is volbragt !* dan zouden wij meer leeren wenschen , ach ware het ook voor my volbragt ! en op die wijze trachten deel te verkrijgen aan het Godlijke zoenoffer , dat om de zonde der wereld geſlagt is.

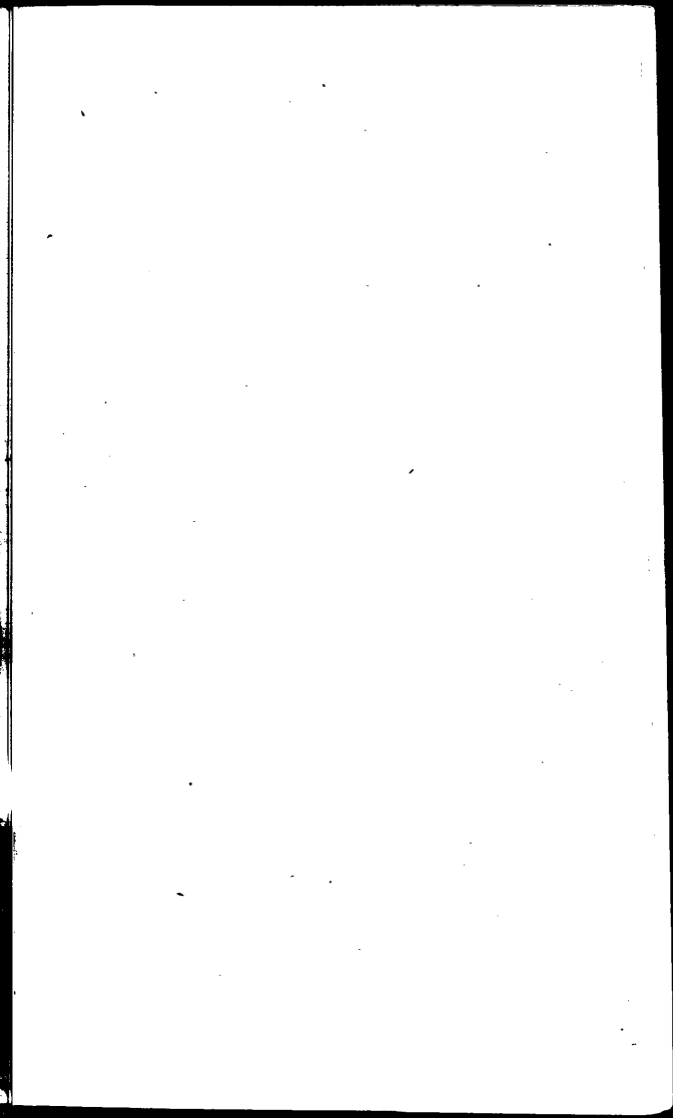
Graaf DIRK DE VIERDE , was reeds zo verre in aanzien toegenomen , dat hij den Keizer beoorloogde , dien zig door den Biſſchop van *Utrecht* tegen hem in 't harnas had laaten jaagen , ten einde den Graaf eenige Landen te ontweldigen : de dappere DIRK triumpheerde , doch moest tot loon van zijne overwinning , door de hand van een' verrader het leven verliezen.

De biſſchoplijke heerschzucht en het biſſchoplyk geweld bleeven *Holland* bij aanhoudheid drukken ; ROBERT DE VRIES , aangehuwde va-

der van Graaf DIRK DEN VIJFDE, had het Graaffchap wel moediglijk verdedigd, doch hij werd door zekeren GODEVAART, bekend bij den naam van GOVERT MET DEN BULT, overwonnen, en met vrouw en kinderen ten Lande uitgedreeven: naderhand is deeze GODEVAART, door een bediende van ROBERT, of Graaf DIRK, verraderlijk vermoord: DIRK DE VIJFDE werd in zijn vaderlijk erfgoed op zulk eene wijze hersteld, dat hij het dorst waagen zig te noemen: *door Gods genade Graaf der Hollanderen.*

Bijna onafgebroken waren de oorlogen, waardoor ons tobbend vaderland geteisterd werd, terwijl de zaak van den Godsdienst niet minder beweging maakte; op het doen der pelgrimmaadjen na 't heilige Land, volgden de kruistogten derwaards, om hetzelve door kracht van wapenen, uit de handen der ongeloovigen te rukken, en op die wyze, door geweld, den Godsdienst voort te planten; men liet zig een rood, wit, of gekleurd kruis op den rechter schouder hechten, en toog, met achterlating van vrouw en kinderen, in averechtſchen ijver, uit:

Verblind door bijgeloof, trekt men na 't Heilig Land, alwaar in broederbloed de ſtandaart werd geplant.

*In't Jaar 1138. * L'on 1138.*

Het aanzien der Geestlijken, onder wier be-
 fluur, en op wier aanmoediging deeze kruisvaar-
 ten geschiedden, wies daardoor niet weinig aan,
 tot zo verre zelfs, dat er omtrent het midden
 van de twaalfde eeuw niet meer noodig was,
 dan een bischoplijk dreigen met den ban, om
 een' dapper' held de wapens te doen wegwerpen,
 waarvan u op het nevensstaande plaatje een
 voorbeeld vertoond wordt:

De zesde Dirk aan 't hoofd van menig dapper held,
 zwicht, als een bloodaart, voor het geestelijk geweld.

De Graaf had *Utrecht* belegerd, en de Bisfchop
 zijne wereldlyke wapenen te zwak oordeelende,
 neemt de geestlijken te hulp, trekt in plechtig
 gewaad ter poorte uit, dreigde den anders dap-
 peren held met den banbliksem, waarvoor deeze
 zo bijgeloovig beschroomd was, dat hij den aan-
 val staakte, en zig liet noodzaaken, bloodshoofds
 en barrevoets, op de kniën, den Bisfchop om
 vergiffenis te verzoeken.

DIRK DE ZESDE deed mede een kruichtogt
 na het heilige Land, maar noch zijne zogenaam-
 de Godsdienstigheid, noch die van zijne opvol-
 geren, noch die van den Landzaat in 't alge-
 meen, had eenigen invloed op de harten; 't was

en bleef nog oorlog overal; de Godsdienst was slechts een taak van 't verstand; heerschzucht bij de geestlijken, wrok en wraak bij de wereldlijken was die van het hart, waardoor het Land, dat intusfchen veel van verscheidene zwaare stormen en watervloeden had moeten lijden, een prooi van allerlei elenden werd.

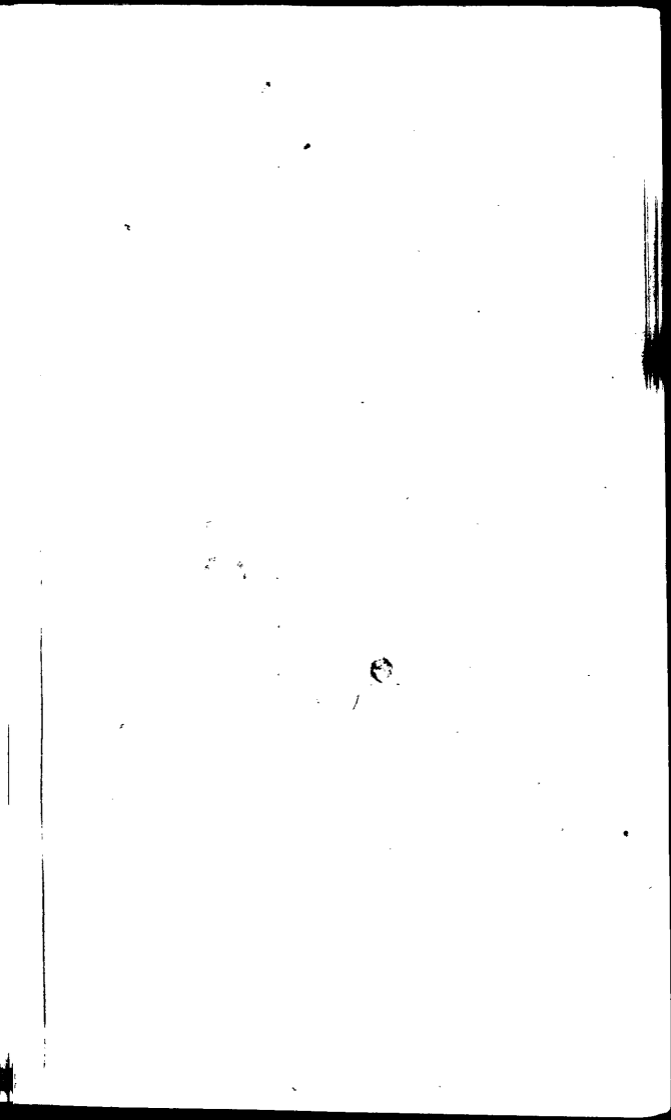
Dat de heerschzucht intusfchen ook de wereldlijken gregeerd heeft, bleek onder anderen aan zekeren WILLEM, de eerste van dien naam, oom van ADA, dochter van Graaf DIRK DEN ZEVENDEN; want na hij met zijnen broeder in haat, ja tot oorlogens toe, gekleefd had, overweldigde hij, na deszelfs dood, zijne dochter haar vaderlyk erfgoed, en deed haar met haaren gemaal en moeder, buitens lands als ballingen omzwerven.

Deeze overweldiger, Graaf WILLEM DE EERSTE, stierf in den jaare 1222, na hij een kruistogt na *Egypte* gedaan had, alwaar hij in de beruchte verovering der stad *Diamaten* geen geringen lof verwierf; hij werd opgevolgd door zijn' zoon FLORIS DEN VIERDEN, onder wiens regering verscheidene hoogloopende verdeeldheden binnenslands, vooral met den *Urechtfschen Bisshop*, voorvielen, en de haatelijke inquisitie in

Friesland begon stand te grijpen: hij werd een flagtoffer der jalouzij; zekere Graaf van CLERMONT, vermoordde hem, om dat zijne Gemalin wat te onvoorzichtig tot lof van FLORIS had gesproken: geen beter lot trof zijn' opvolger WILLEM DEN TWEDEN, die in 1247 tot *Roomsch Koning* gekoozen werd, en de *Hollandfche Steden* verscheidene voorrechten geschonken heeft; want deezen waren nu reeds zo magtig geworden, dat zij den Graaven aanmerkelijken diensten konden bewijzen: de *Wesfriezen*, die nog na hunne oude vrijheid bleeven haaken, wikkelden de Graaven van *Holland* in onophoudelijke oorlogen, en de tweede WILLEM bleef daarvan niet verschoond; zelfs niet gedurende den winter, anders een tijd van verpoozing voor den krijgsman; omtrent kerstijd van 't jaar 1255, ondernam WILLEM een optogt over 't ijs; doch door den vijand ter zijde af gelokt, brak het ijs, daar 's Konings paard tot de buik toe inzakte, en zijnen edelen ruiters afwierp. die vervolgens door den vijand. doof voor zijne klagen en het aanbod van een magtig losgeld. jammerlijk vermoord en daarna weggesleept werd.

Gr. af Wilem, door zijn' moed, te ver van 't spoor geweeken, valt in der Friesen magt, die zig te vinnig wreeken.

FLORIS DE VIJFDE, zijn zoon, toen niet meer dan twee jaaren oud zijnde, nam, nu meerderjaarg geworden zijnde, heiliglijk voor, den dood van zijnen vader te wreken; hij behaalde ook eene volkomene overwinning op de *Westfriezen*, welken te vervolgen hij niet staakte, als om den laatsten pligt aan het rampzalig overschot van zijnen vader te bewijzen; een oud man onder zijne gevangenen, had hem hetzelfde, ten prijs van levensbehoud aangewezen; de liefde voor zijnen vader was derhalven sterker dan de haat tegen zijne vijanden, en hoe recht edel was zulk een gedrag! — FLORIS DE VIJFDE heeft een braaf hart in zijnen boezem omgedraagen, maar zijne wapenen voerde hij te gelukkig, zijn aanzien nam daardoor te zeer toe, dan dat het de *Hollandfche Edelen*, wier aanzien daardoor verduisterd werd, niet in haat tegen hem ontftoken zoude hebben; en wat was het gevolg daarvan? och lieve kinderen! de naijverige haat is zo gruwelijk een hartstocht! de misnoegde Edelen, die allerlei redenen voor hunne misnoegdheid uitdachten, (GIJSBRECHT VAN AMSTEL behoorde mede tot deezen,) spanden met den Koning van *Engeland*, ter oorzaak van zeker verbond met *Frankrijk* op den Graaf ver-

In't Jaar 1296. * L'an 1296.

bitterd, zamen, om hem verraderlijk te vangen en na *Engeland* overtevoeren; de ongelukkige Graaf werd ook gevangen, en op het slot te *Muiden* gebragt; na weinige dagen vervoerd wordende, trokken die van *Naarden* ter zijner beveiliginge uit, 't geen de verraders in hun oogmerk te leur stelde, evenwel lieten zij niet na hunnen wrok te koelen; VAN VELZEN hieuw hem beide de armen af, en de overige vloekgenooten ontzielden hem vervolgens door meer dan twintig wonden; de beklagenswaardige was met zijn paard, waarop hij gebonden was, en dat gestruikeld had, in een sloot gevallen: de nevensstaande afbeelding vertoont u dien gruwelijken moord, in al deszelfs ijslijkheid.

Zie Floris, als een flet op 't moedig ros gebonden; door Velzen en zijn' floet, moorddaadiglyk doorwonden;

Deeze ongelukkige dood was voor het Land ook van ongelukkige gevolgen, bestaande naamlyk in nieuwe verwarringen; zijn zoon JAN DE EERSTE, was minderjaartig, en in *England*; JAN, Graaf van *Henegouwen*, en zusters zoon van Koning WILLEM bovengemeld, aanvaardde het bewind, doch 't werd hem door zekeren WOLFERT VAN BORSELEN ontweldigd:

na den dood van deezen, (die te *Delft* jammerlijk omgebragt werd,) en van JAN DEN EERSTEN, werd hem (chter de Graaflijke waardigheid opgedraagen, en des ging het bestuur des Lands in 't huis van *Henegouwen* over.

Onafgebroken bleeven allesteie rampen ons lieve vaderland teisteren, waaronder veele oorlogen de eerste plaats bekleedden; in 1315 telde men daaronder een zwaaren hongersnood en pestilentie; een hongersnood zo geweldig, dat men de kikvorschen uit de slooten at; er waren ook geen gezonde menschen genoeg om de dooden te begraven; doch de goede GOD gedacht toen in ontferming aan Nederland, want binnen weinige maanden werd voor 15 penningen zo veel rogge gekocht, als men te vooren voor zo veele stuivers naauwlijks had kunnen bekomen.

Graaf WILLEM DE VIERDE stierf zonder kinderen natelaaten, waardoor de regeering in handen kwam van zijne oudste zuster MARGARETHA, die het bewind daarvan opdroeg aan haaren zoon WILLEM DEN VIJFDEN; doch deeze voldeed niet aan de voorwaarden dier opdracht, niet alleen, maar trachtte ook zijne moeder het opperbewind met geweld te ontwringen, waaruit de verdereijlike *Hoeksche* en *Kabeljaauw-*

sche factie ontstond, waardoor het Land honderd en vijftig jaaren te deerlijk beroerd is geworden: de oorzaak der gemelde benaamingen was het sportend zeggen van de eene partij, dat zij de andere zoude verflinden als de kabeljaauwen de kleinere vischen, waarop geantwoord werd, dat men dan nog hoeken had om de kabeljaauwen te vangen; de eene partij droeg graauwe, en de andere, ter onderkenning, roode mutsen of bonetten, naar de wijze van dien tijd — de heerschzuchtige WILLEM kwam, ô gruwel! zo verre, dat hij (1351) een scheepsstrijd tegen zijne moeder hield; ik ben verzekerd lieve kinderen, dat gij mijn versje bij de afbeelding van dit gruwelijk gevecht gevoegd, zult billijken; ik zeg daarin:

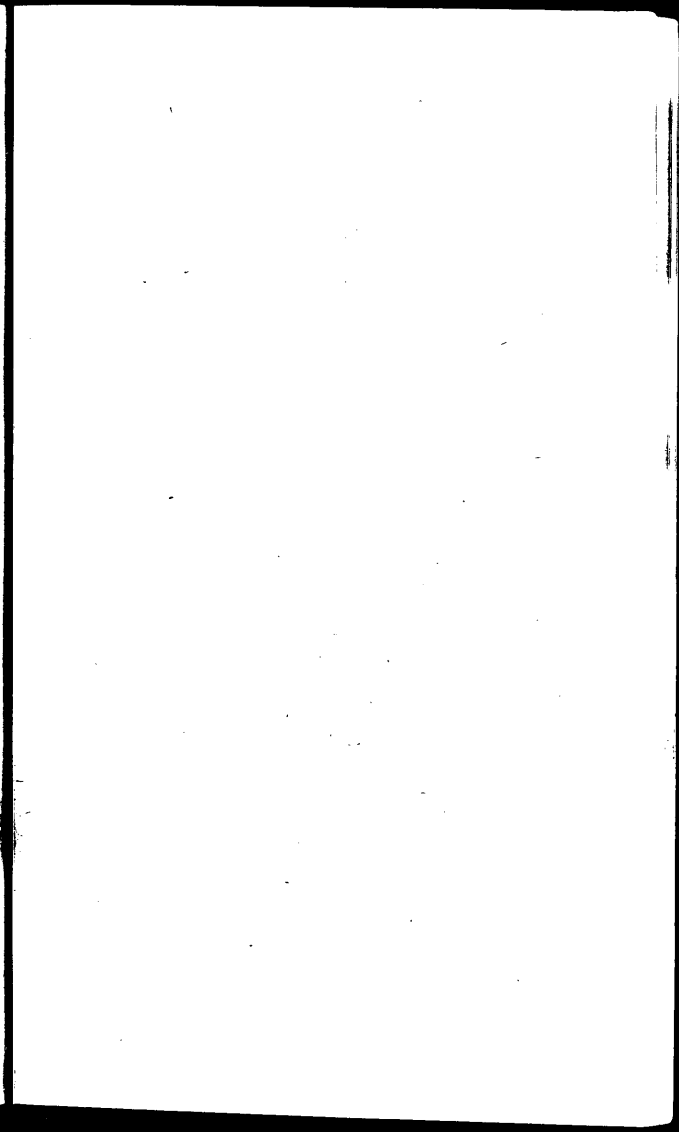
De ontaartste zoon bevecht zijn moeder, gantsch verwoed,
regeerzucht smooit de stem van 't bloed.

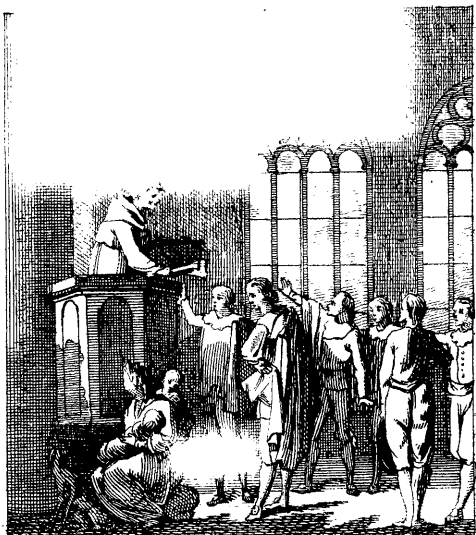
Die ontaarte zoon, dit kan ik u niet verbergen, is krankzinnig geworden, en, welk een akelig lot! krankzinnig gestorven — wij mogen niet oordeelen, maar mijn jonge vrienden! houdt toch altijd voor oogen dat GOD rechtvaardig is.

De ongelukkige moeder had haaren wreed zoon de regering moeten afstaan, waardoor de

Graaffchappen aan het huis van *Beieren* kwamen, uit welk huis ook geboren werd, de ongelukkige Gravin JACOBA, te over bekend, om ons bij haare ongelukkige regeering optehouden: na veele wederwaardigheden doorgeworfeld te hebben, werd zij genoodzaakt de regeering afteftaan aan haaren oom FILIPS VAN BOURGONDIËN, waardoor derhalven de Landen in 't Graaflijk huis van dien naam overgingen; vrouw JACOBA fleet het rampzalig overfchot haarer dagen, op zeker flot, met het maaken van aardene kruikjes, bekend onder den naam van *Jacoba's Kanneijes*.

Buitenlandsche oorlogen, binnenlandsche verdeeldheden, verfchrikkelijke en herhaalde nooden van vuur, water, en duure tijden; zie daar de rampen waarmede het Vaderland, bij aanhoudendheid moest worstelen, en des niettegenftaande nam hetzelfde, hoogst bewonderenswaardig, in aanzien en rijkdom toe, het welk alleen aan den koophandel toegeschreeven moet worden: bij alle de gemelde rampen kwam nog het oproerig gedrag der Geestlijken, onder welken zekere Pater BRUGMAN ten voorbeelde ftrekt; hij dorst zig verftouten den volke openlijk van den predikftoel af tot muiterij aantezetten; en om zijne welspreekendheid, waarvan het beken-

In 't jaar 1402. L'an 1462.*

de spreekwoord, *al kondet gij praaten als Brugman*, oorspronkelijk is, was hij te gevaarlijker; en 't is ook om die reden dat wij van zijn hoogst berispelijk ge'trag gezegd hebben:

Door Brugmans prediken, wordt oproer en geweld

Een schepper dolk ter hand gesteld.

Uit het huis van *Bourgondiën* is het Graaflijk bewind, door huwelijking overgegaan in het huis van *Oostenrijk*; want MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK was gehuwd aan MARIA VAN BOURGONDIËN, en door deezē overgang kwam ons lieve Vaderland aan de Spaansche kroon, waarvan het niet dan door het getergde zwaard is afgescheurd geworden: FILIPS, zoon van Keizer MAXIMILIAAN, (want in die waardigheid volgde deeze [1493] zijn' vader op,) huwde met eene ISABELLA, dochter van den Koning van *Arragon* en *Kastiliën*, en uit dit huwelijk werd geboren de wereldberoemde KAREL, de vijfde van dien naam onder de Keizers, de eerste onder de Koningen van *Spanje*, en de tweede onder de *Hollandsche Graaven*: staande zijne regeering, begon de Leer van LUTHER in ons Land reeds meer en meer doortebreeken, ('t welk het begin der reformatie, die zo veel stroomen bloeds gekost heeft, geweest is,) doch KAREL weerde den voorgang daarvan door strenge bloedplacaa-

ten, waarbij het hebben van bijbel of testament op doodstraffe verboden werd; een psalm gezongen, een predicatie gehoord, of een' Leeraar geherbergd te hebben, konde niet dan met de zwaarste straf geboet worden; de mannen moesten daarvoor onthalsd, en de vrouwen verdrinken, of levendig onder de aarde gedolven worden; in sommige gevallen werden beiden ook wel levendig verbrand: de Keizer betuigde dat hij een vijand zou zijn van zijn' eigen' vader, moeder, broeder of zuster, indien zij *Luthersch* waren: des niettegenstaande kwam *Groningen* en *Gelderland* onder zijne gehoorzaamheid.

Keizer KAREL DE VIJFDE, droeg (in 1555) het bewind over de *Nederlenden* op, aan zijnen wreeden zoon FILIPS, de derde van dien naam als Graaf van *Holland*, doch de tweede als Koning van *Spanje*; en aan deeze overdragt is *Nederland* zijne vrijheid verschuldigd, want de verdrukkingen waren zo zwaar, dat het juk te hard viel: hierover, lieve kinderen! zal ik u in mijne *Tweede Afdeeling* nader onderhouden; en gij zult sidderen — thans sluit ik met het versje, dienende ter verklaring van de nevensstaande afbeelding der gemelde plechtige overdragt:

Filips de wreede ontvangt, tot straf voor *Nederland*, het vorstelijk gezach uit vijfden Karels hand.

KORT BEGRIP
DER
NEDERLANDSCHE
GESCHIEDENISSEN,
SEDERT DE AANKOMST DER
BATAVIEREN TOT DEN
TEGENWOORDIGEN
TIJD:

Ingericht naar de vatbaarheid van

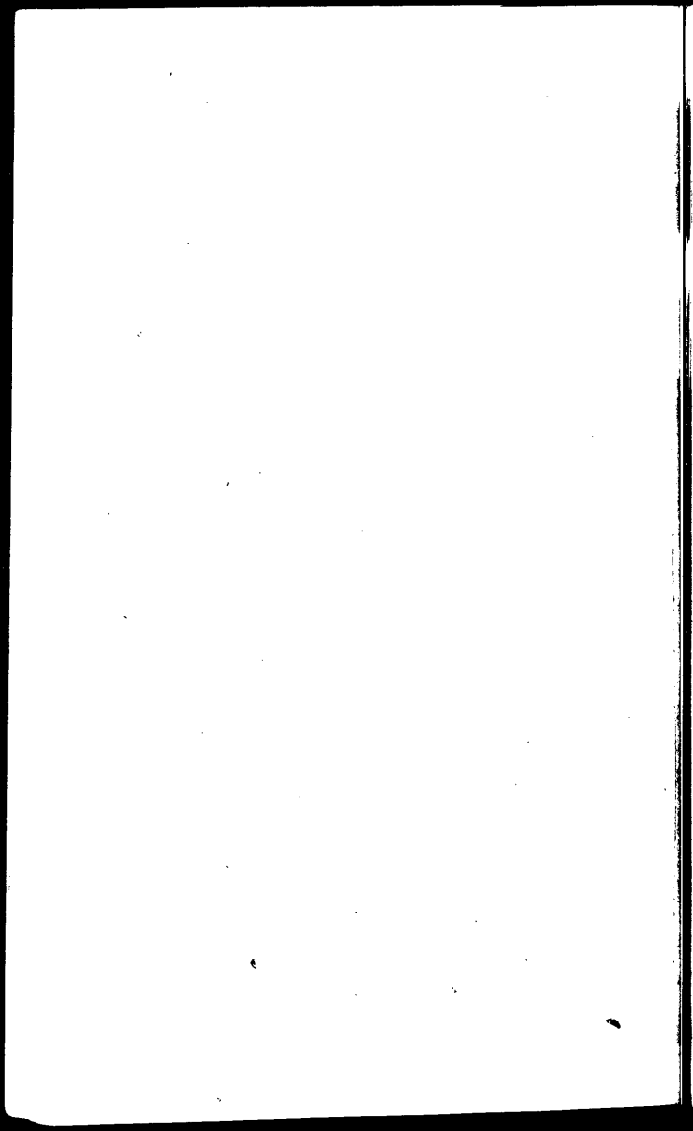
JONGE KINDEREN.

TWEEDE AFDEELING.

Met fraaje Kunstplaatjens.

Te Amsteldam, by
I. DE JONGH,
M D C C X C.

TWEEDE AFDEELING.

In het slot van onze eerste afdeeling zeide ik u, lieve Kinderen! dat FILIPS DE TWEEDE tot straf voor *Nederland*, het vorstlijk gezach over het zelve ontving, en daarmede zeide ik niet te veel; zijn vader KAREL had wel dezelfde oogmerken als hij, naamlijk om een volstrekt willekeurig gebied over de *Nederlanden* te bekomen, zonder zig te bekreunen aan hunne bezworene wetten en voorrechten, maar hij trachtte op eene voorzichtiger en listiger wijze die oogmerken te bereiken; hij kende de *Nederlanders* beter dan zijn Zoon, en wist dat zij liefst door zachtheid en allengskens tot onderdanigheid gebragt willen worden; men wil zelfs dat hij den wreeden FILIPS daarvoor gewaarfchouwd heeft; aler hij na *Spanje* vertrok, zoude hij tegen hem gezegd hebben; „ Dat zo hij den *Spaanschen hoogmoed* „ niet in toom hield, dat hij dan het uiterste „ verderf voor zijne *Nederlanders* zoude ver-

„oorzaaken, en dat hij niet moest toelaaten dat
 „de *Nederlanders* door uitheemschen, (*Spaan-*
 „*schen,*) gedrukt wierden, ten ware hij zig in
 „eenen jammerlijken en geduurigen inlandschen
 „oorlog wilde steeken:” zo de vader dien raad
 waarlijk gegeven heeft, heeft de zoon denzel-
 ven niet zeer ter harte genomen; want naauwlijks
 had deeze het bestuur aanvaard, of ’er reezen van
 alle zijden duistere wolken van verschrikkinge
 op; beroerten en vervolgingen braken aan alle
 kanten door, en scheenen zelfs den edelen naam
 van *Nederlander*, uit deszelfs gezegend gewest
 voor eeuwig te zullen verdelgen.

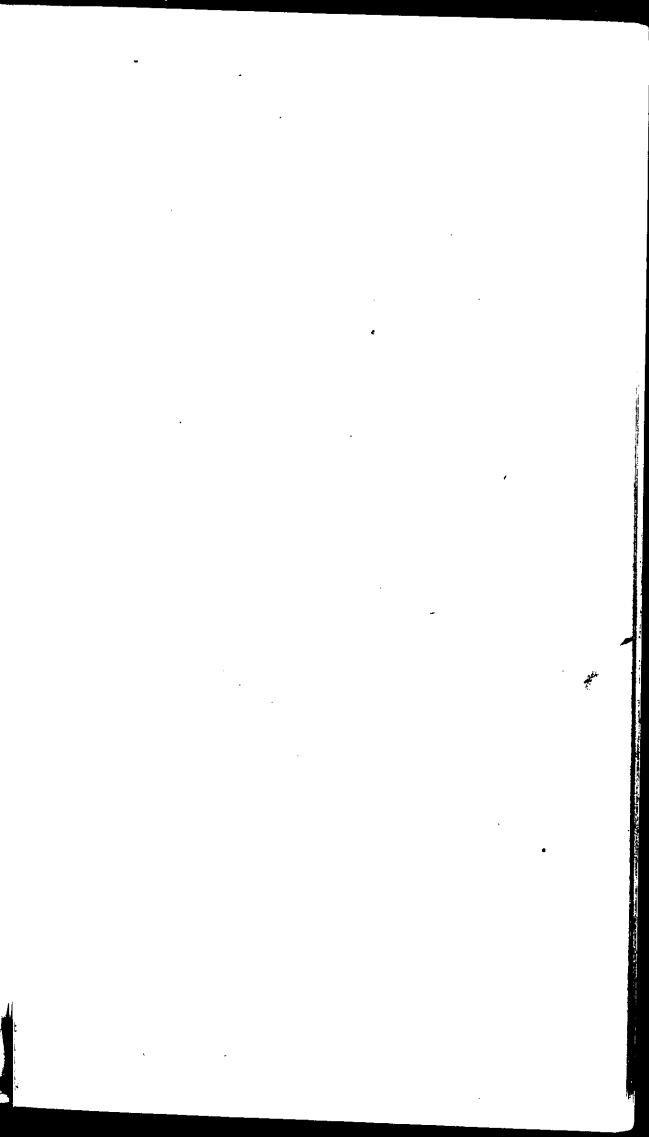
Weldra vernieuwde *FILIPS* ’s Keizers plakaat-
 ten tegen de kettters; zelfs waren de Amtenaars in
 hunne bedieningen niet bevestigd, dan onder uit-
 drukkelijke voorwaarde, dat zij de hand zouden
 houden aan ’s Keizers *placaaten tegen de Seften*:
 schrikkelijke voorwaarde! en die niet ingewilligd
 is kunnen worden dan door lieden even wreed als
 hun Meester; of laage kruipers, veinsaarts, die,
 ten hoon der menschheid, hun eigen hart ver-
 zaakt hebben, om eenen beul te believeen, om zijne
 gunst niet te derven, met vergeeting van den eeuwi-
 gen verzorger zijner werken, den almachtigen *GOD*,
 die te rijn is van oogen dan dat Hij het kwaade

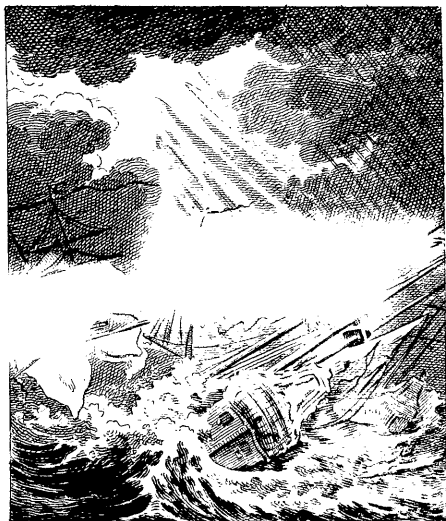
zoude goedkeuren — o gij jonge *Nederlanders!* — spiegelt u aan zulke vloekwaardige gedraagingen — maar ik zal mijne zedelesfen spaaren, zij schijnen u te verdenken van bekwaam te zijn tot zulke doemenswaardige laagheden; liever vooronderstel ik dat uwe harten daarvoor niet berekend kunnen wezen, om dat gij de voorwerpen mijner bemoeijingen in deezen zijt.

Het Land was met zwaare schulden belast; waarom *FILIPS* een honderdften en ook een vijftigften penning wilde ligten, doch zu'ks mislukte hem, en hij moest zig bij het doen van eene maatige bede bepaalen — de duurte der graanen drukte niet minder, en deeze was zelfs zo groot, dat die van *Enkhuizen* aan die van *Hoorn* drie lasten tarwe weigerden, om welken eenige Heeren uit de regeering waren komen verzoeken: de staat des Lands moet toen wel drukkende geweest zijn, niet waar lieve kinderen? zulke tijden heeft dit gezegend Land echter meermaals gehad — maar, zult gij zeggen, toen was 'er geen *FILIPS* die het daarbij nog met zijn eizeren staf sloeg dat het verzuchtte; gij hebt gelijk — bid *GOD* dat op heel het aardrijk nooit weder zulk een tyran opsta — *een vorst die drukt is erger dan de pest.*

FILIPS oorlogde tegen *Frankrijk*, maar maakte vrede, en bij deeze gelegenheid was Prins WILLEM DE EERSTE, naderhand 's Konings Stadhouder over *Holland, Zeeland en Utrecht*, onder anderen, als gijzelaar in *Frankrijk*, alwaar hij bij geval hoorde, hoe FILIPS met den *Franschen Koning* in onderhandeling was, om met zijn goetvinden de ketterij in *Nederland* te dempen; dit hoorde den held met verontwaardiging, en besloot toen reeds in zijn harte dat vloekwaardig oogmerk te verijdelen, en de *Spanjaarden*, die het zelve zouden komen uitvoeren, het Land te doen ruimen — Isflijk besluit, den vroomften man dubbeld waardig! — gevoelt intusfchen, jonge leezers! hoe stout dit besluit was; wat al zwaarigheden moeten ORANJE niet voor den geest gekomen weezen! — maar dit is de aart der deugd, haare besluiten zijn vast; te vast bouwende op de befcherminge GODS, flecht zij de bergen tot heuvelkens en ftapt 'er gerustlijk overheen.

FILIPS was nu vier jaaren in de *Nederlanden* geweest, zonder nog gelegenheid gehad te hebben om na *Spanje* overtefteeken en bezit te nemen van het Rijk zijns Vaders; tot deezen overtoegt maakte hij zig nu gereed; hij droeg de op-

*In't Jaar 1559. * L'an 1559.*

pervoogdij over deeze Landen over aan zijne bastaartzuster MARGARETHA VAN PARMA, en een aanzienlijk leger *Spaanschen* zoude in het Land blijven, om dat de wreedaart anders geen kans zag zijne oogmerken te bereiken: hier tegen werd veel geijverd, maar te vergeefs, men moest toegeeven — FILIPS vertrok met een aanmerkelijke vloot van omtrent negentig schepen, de meesten van welken echter in eenen zwaaren storm vergingen, waarbij de wreedaart ook zijn kostelijkst huisraad verloor; hoe veele zuchtende *Nederlanders* zullen toen niet wel gedacht hebben, 't geen ik onder de afbeelding van dien storm geschreeven heb:

De woeste zee verflondt der Spaanschen rijke vloot —
 Ach! waar' toen Neêrlands beul begraven in haar' schoot!

Die beul echter stapte behouden aan land — en zoudt gij mogelijk denken, dat die ramp hem tot inkeer zal gebragt hebben; dat hij denzelven heeft aangezien als een wenk van de Voorzienigheid om van zijn boosaartig voorneemen aftezien? verre daar van daan, lieve kinderen; hij geloofde, GOD had hem in den nood gespaard, op dat hij zijn voorneemen, om de ketters ten eenenmaale uitteroejen, zoude kunnen volbrengen,

en hij bevestigde deeze zijne meening met er daad; want straks daarna liet hij te *Siville* en te *Valladolid* een groot getal menschen, om het geloof, ten vuure doemen; en om ook in de *Nederlanden* te geruster menschenbloed te kunnen vergieten, deed hij zig door den Paus van zijne eeden, om die Landen bij hunne voorrechten en wetten te bewaaren, ontslaan.

De Cardinaal GRANVELLE was de rechterhand van MARGARETHA de Gouvernante, en GRANVELLE was al mede een trotsch dwingeland, en groote vervolger der zogenaamde ketteren: ORANJE en anderen ijverden tegen hem; eerst zonder vrucht, doch naderhand bragten zij het zo verre dat de Landvoogdes zig van den Cardinaal ontfloeg; ORANJE, met EGMOND en HOORN, beiden Graaven, en leden van den Raad van Staaten, hadden zelfs geweigerd in den Raad te verschijnen, zo lang GRANVELLE daar gevonden wierd.

Deeze behield echter zijne aanhangers, die ORANJE en de zijnen altoos dwarsboomden, 't welk de pooging van deezen, om vrijheid van Godsdienst voor de Nederlanders te bewerken, te meer vuurs bijzette: ORANJE verklaarde dat hij Catholijk wilde blijven, doch echter niet

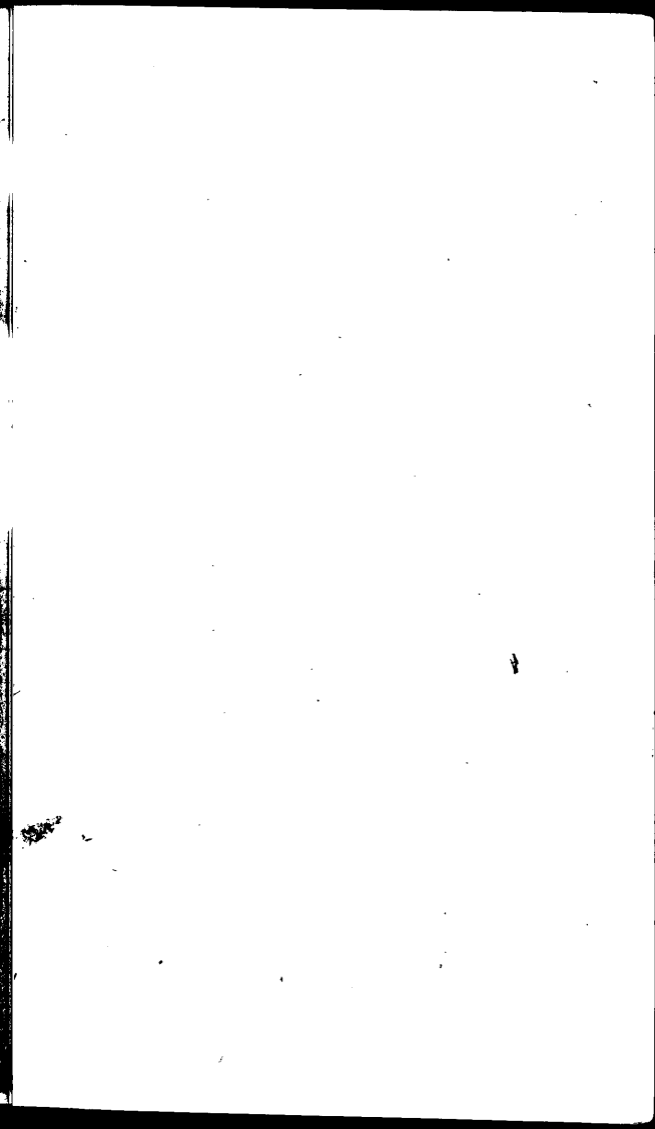
kon goedkeuren dat de Vorsten over de gemoe-
deren hunner onderdaanen heerschten; en dit zijn
gevoel, verborg hij voor niemand; neen,

Oranje, daar s' Lands ramp zijn hart had opgereeten,
Verdedigde in den Raad de vrijheid van geweeten.

Deeze opene verdediging kostte zelfs den ou-
den Raadsheer VIGLIUS zijne gezondheid: diep
was de grijsaart daardoor getroffen, te meer daar
ieder ORANJE bijviel; hij had zig den gantschen
nacht bezig gehouden met te overleggen, wat hij
des anderen daags den rondborstigen WILLEM
zoude antwoorden, en dit alles had hem zodanig
aangedaan, dat hem 'smorgens, bezig zijnde met
zig te kleeden, eene beroerte overviel, van wel-
ke hij niet dan allengskens weder bekwam — de
stem der menschlijkheid had hem getroffen, en, o
lieve kinderen! deeze is zo doordringende! —
't verstand moge zig toeleggen op middelen om
haar te doen zwijgen, het kan haar ja somtijds
doen zwijgen, maar 't verstand kan 't gevoel dat
zij nalaat niet wegneemen — leeft zo dat zij u al-
tijd toejuiche, want dan spreekt zij in hemelsche
melodijen.

Veel viel er te doen over 't zenden van
een' Gezant na *Spanje* om den Koning tot

meerdere zachtheid te beweegen ; eindelijk werd de Graave van *Egmond* daartoe verkoozen ; hij vertrok , (1565) , doch de doorluchtige Gezant kwam te rug met de hartgrievende boodfchap dat de Koning liever duizend levens , zo hij ze had , wilde verliezen , dan in den Godsdienst eenige verandering te gedogen , of de ketterij ongeftraft laten : dit zeggen en andere gedraagingen van den Koning , veroorzaakten niet weinig misnoegen onder de Edelen , die het met ORANJE , EGMOND en HOORN hielden , en vervolgens ook onder het gemeen ; de Edelen hierdoor gerugfteund , zagen uit na eene verbindenis met fommi-ge *Duitfche Vorften* om *Nederland* van de Inquifitie te verlosfen ; dan , niemand heeft zeker gaarne met FILIPS te doen willen hebben ; maar onze Edelen verbonden zig onderling om de wetten en voorrechten van den Lande tegen den beulfchen FILIPS te verdedigen , en zij verwierven geen geringen aanhang , zo fterk zelfs , dat zij niet fchroomden eene taal te voeren , die recht deed zien dat zij *Nederlanders* waren , maar die ten hove ook even daardoor vrij wat opziens baarde : zij zeiden onder anderen : „ dat de *Nederlanders* niet zo „ lomp noch beestachtig waren , of zij begreepcu „ wel , wat de Vorst zijnen leenman , en wat de

*Int' Jaar 1566. * Op 'an 1566.*

„ leenman zijnen Vorst verschuldigd was; en
 „ dat zo men hun langer ringeloorde , zij wel
 „ middel vinden zouden omeenen oorlog te doen
 „ voeren , zonder dat men wist door wien of
 „ op welk eene wijze.”

Na weinig tijdsverloop beslooten zij zig bij de Landvoogdesse te vervoegen, met een smeek-schrift ter vernietiging van de inquisitie; dit gezantschap beantwoordde in getal aan het getal dat hetzelfde afzond; 't was het volk; want niemand onder het volk heeft de bloedplakaaten kunnen billijken; ieder heeft zekerlijk in het gezantschap gestemd, of zou 'er in gestemd hebben, indien hij 'er over onderhouden geweest ware; wij zwijgen altijd van eenige aterlingen, niet waardig den naam van mensch en burger: het gezantschap bestond uit niet minder dan vier honderd Edelen; de braave BREDERODE, de oudste *Nederlandsche Edelman*, was aan hun hoofd; zij vertrokken na *Brusfel*, en leverden hun verzoekschrift in: zie dit op het nevenstaande plaatjen afgebeeld:

Held Brederode, aan 't hoofd van Neêrlands edelst bloed, smeekt Parma's Hertogin, om vrijheid van gemoed.

Dit geschiedde den 5 April, 1566.

Lieve jeugd! vestig 'er uwe aandacht op, en

wijd den braaven Nederlanderen een' wensch over hunne nakomelingen, die hun voetspoor blijven drukken, die zig den eernaam van *Nederlander* waardig gedraagen.

Groot, edel was deeze daad, maar had echter geen gevolg zo als men gewenscht had; de Landvoogdesse zeide, geen magt te hebben om iets in de zaak waarover zij onderhouden was te doen, maar dat zij 'er den Koning over zou schrijven; het smeekschrift werd van een tweede gevolgd, doch ook dit had geene uitwerking.

Bij deeze gelegenheid hebben de ijveraars tegen de inquisitie den naam van *Gueux*, naderhand in Geuzen veranderd, bekomen: de Landvoogdesse was over de talrijkheid en aanzienlijkheid van het Gezantschap verbaasd, en om haaren schroom te verdrijven, zeide een der laaghartigen welken aan haare voeten kroopen, in de fransche taal, dat het slechts een hoop *Gucux* (schooijers, bedelaars,) waren: de Edelen schaamden zig deezen anders verachtelijken naam niet; zij waren gaarne bedelaars voor het algemeene welzijn, en voor de vrijheid van geweeten; ja zelfs, grootsch op dien naam, noemden zij zelve elkander daarbij: en dat het besluit om hunne goede zaak met kracht doortezetten, wel vast moet

geweest zijn, blijkt daaruit dat zij zig begonnen te onderscheiden, om gekend te worden; zij versierden zig, na dit voorval, met goudene penningjens aan een rood lint of fluier om den hals, vertoonende aan de eene zijde 's Konings beelden, en aan de andere een' bedelzak door twee handen vastgehouden, met dit of dergelijk bij-schrift: *Den Koning getrouw tot den bedelzak*; anderen droegen een houten napjen aan een zilveren band, op de borst of aan den hoed; sommigen uit het gemeen droegen in de hand een bedelaarsklap; op de napjens stond: *Lang leve de Gueux*, (*Geuzen*,) en op dat het een na het andere geleeke, kleedden veelen zig in aschgrauw gewaad, zijnde de kleur van de kleeding der Bedelmonniken, aan alle welke tekens de doorzichtigsten de beginzels der naderende beroerten konden bemerken.

Verbeeldt u, lieve kinderen! hoedanig de bloed-dorffige FILIPS 'er over gedacht moet hebben; hij had in zijne gedraagingen den aart der *Hollan-deren* uit het oog verlooren, en stond nu zulks ten koste van een gedeelte zijner landen te onder-vinden; dan, het ging bij hem gelijk het gemeen-lijk bij booswichten gaat, de tegenstand dien hij

ontmoette verbitterde hem wel, maar verbeterde hem niet; hij stelde, wel is waar, eenige maating in 't werk, maar dit voldeed de vrije harten die na vrijheid haakten niet; in tegendeel, deezē werden van dag tot dag stoutmoediger; want hun aanhang werd ook van dag tot dag grooter: op den 14 Julij des jaars 1566, waagde JAN ARENDSSEN, een mandemaaker van *Alkmaar*, buiten *Hoorn* te prediken, waarin hij weldra volgers kreeg; de Edelen waren daar niet tegen, zij waren in ongenade vervallen, en al hunne sterkte bestond nu in het volk — dit vloog, naar deszelfs aart, geheel toomloos voort, en floegen op eene *onbehourelijke wijze* de hand aan een *behoorelijk werk*; zij verkoozen de partij van geweld, plunderden de kerken der *Roomschen* en rukten de beelden af; welk onzinnig bedrijf wij u mede in plaat vertoond hebben.

Het woeste graauw ontziet zijn' dwingeland niet meer;
Valt op de Kerken aan, en rukt de Beelden neêr,

Of dit bedrijf met vuur verricht is, blijkt daaruit dat binnen den tijd van drie dagen, meer dan vier honderd kerken, op onderscheidene plaatsen, geplunderd en van haare beelden en altaaren

berooft werden : „ De beeldstorming ,” zegt zeker geacht Schrijver , „ vloog als een bliksem „ door *Nederland* ;” en geen wonder ! de gemoederen waren verbitterd , en dan zijn dezelve , (dit is de aart van den mensch in 't algemeen ,) als een stroom die door een dijk gekeerd wordt ; breekt de dijk door , dan schiet de vloed uit , en rukt in zijnen vaart alles om verre .

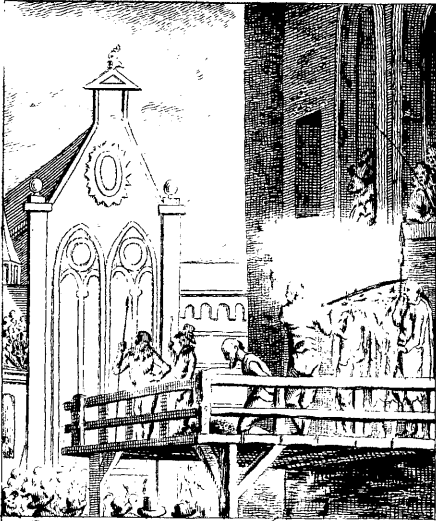
Maar hoedanig is nu het gemoed van **FILIPS** gesteld geweest ? dat is ligtlyk te begrijpen , lieve kinderen — hy was intusfchen de Vorst niet om te aarfelen of terug te keeren , integendeel , de Landvoogdesse kreeg bevel om zig te wapenen , en geweld met geweld te keeren : de *Calvinisten* en *Luterschen* waren mede oneenig , waardoor **ORANJE** wanhoopte zijne oogmerken te zullen bereiken , het geen hem deed besluiten het land te verlaten , en na zijne *Duitsche Staaten* te trekken : teder was het afscheid dat hij nam van zijnen lotgenoot den Graave van *Egmond* , als hadde hij een voorgevoel gehad van het lot dat deezen braaven vrijheidsvriend , benevens zijnen vriend den Graave van *Hoorn* , boven 't hoofd hing ; want zo dra **FILIPS** den bloeddorftigen **ALVA** , met een leger van 9000 voetknechten en 1200 paarden in de Nederlanden gezonden had ,

werden onder anderen de gemelde beide Graaven terftond gevangen genomen, en den 3 junij des jaars 1568 te *Brusfel* op een moordschavot ont. halsd; zeker een averechts loon voor de deugdzaame welmeenendheid waarmede deeze waarlijk edele Nederlanders bezielde waren, en waarvan wij, onzes bedunkens, te recht zeggen:

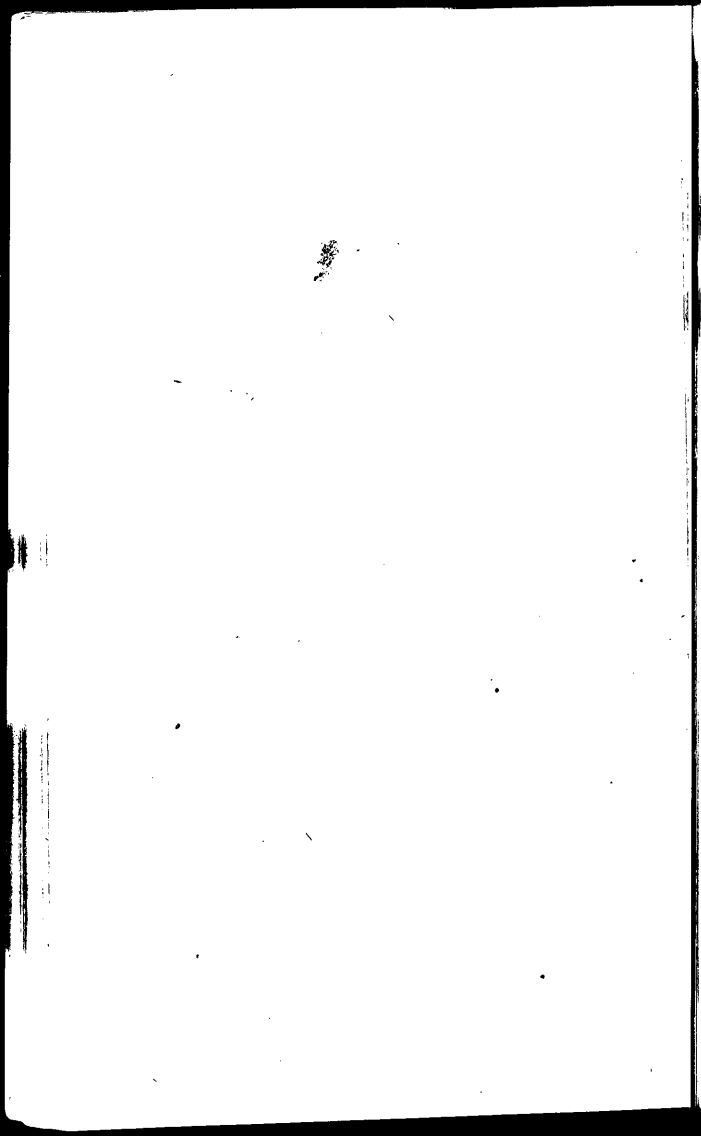
De onlesbre dorst na bloed, van Spanjes Beulenrot,
Slagt Neêrlands Edelen op *Brusfel's* moord-schavot,

Onvervaard ging de bloeddorftige ALVA voort met zig in menfckenbloed te baaden; hij richtte een' bloedraad op, waarbij zelfs het zeggen dat men GODE meer gehoorzaamen moet dan de menfchen, voor doodschuldig verklaard werd: hoe diep kan de mensch niet vallen, braave kinderen! indien GOD zijne hand van hem aftrekt! och bidt toch ernstig, bidt toch aanhoudend dat de goede GOD zijne hand niet van u aftrekke, op dat gij als braave *Christenen* moogt leeven, met den zegen uwer tijdgenooten in het graf moogt daalen, en na den dood eeuwig gelukkig moogt weezen!

Na dat ORANJE en andere Heeren openlijk

*In't Jaar 1568. * L'an 1568.*

ingedaagd waren geworden, verhoorde de eerstgemelde het verzoek van verscheidene gevlugte Edelen, om naamlijk iets tot redding der Nederlanden te onderneemen; hij verkocht zijne kostbaarheden en meubelen, en bragt een leger op de been; doch het behaagde 't Opperwezen niet zijne wapenen te zegenen; bij gebrek aan geld moest hij zijn volk weder afdanken, en hij keerde na *Duitschland* te rug: hoe grievend moet zulks voor dien Grondlegger van onze vrijheid niet geweest zijn! maar hij was in de hand van GOD, en hij gehoorzaamde.

Zijn partij, 's Lands geesfel de trotsche ALVA, week in tegendeel hoe langer hoe meer af van GOD en deugd, zijn waan kende paal noch per meer:

*Lands geesfel Alva, trotsch op 't bloed dat hij deed stroomen,
Zag men in zegepraal te Brussel binnen komen.

Ja, waardste kinderen! en dat niet alleen, maar hij was hoogmoedig genoeg, om zig van het geschut, op den broeder van Prins WILLEM DEN EERSTEN veroverd, een standbeeld te doen oprichten; in het opschrift, werd hem toegekend, *het stillen der beroerten, 't verjaagen der*

mitelingen, 't bezorgen van den Godsdienst, het handhaven der gerechtigheid, en 't beyredigen der Landschappen. Niet weinig werd hij in zijnen trots bemoedigd, door dat Paus PIUS DE VIJFDE hem een' hoed en zwaard, rijk met goud en gesteentens bezet, vereerde — Hoe dat standbeeld van de weldenkende *Nederlanders* beschouwd is geworden, is ligtlijk te gissen: dat van zulke eene ongehoorde handelwijze niet veel goeds te verwachten was, begreep ook zijn opvolger REQUESENS, want het eerste werk van deezen was het haatelijk standbeeld te doen nederwerpen.

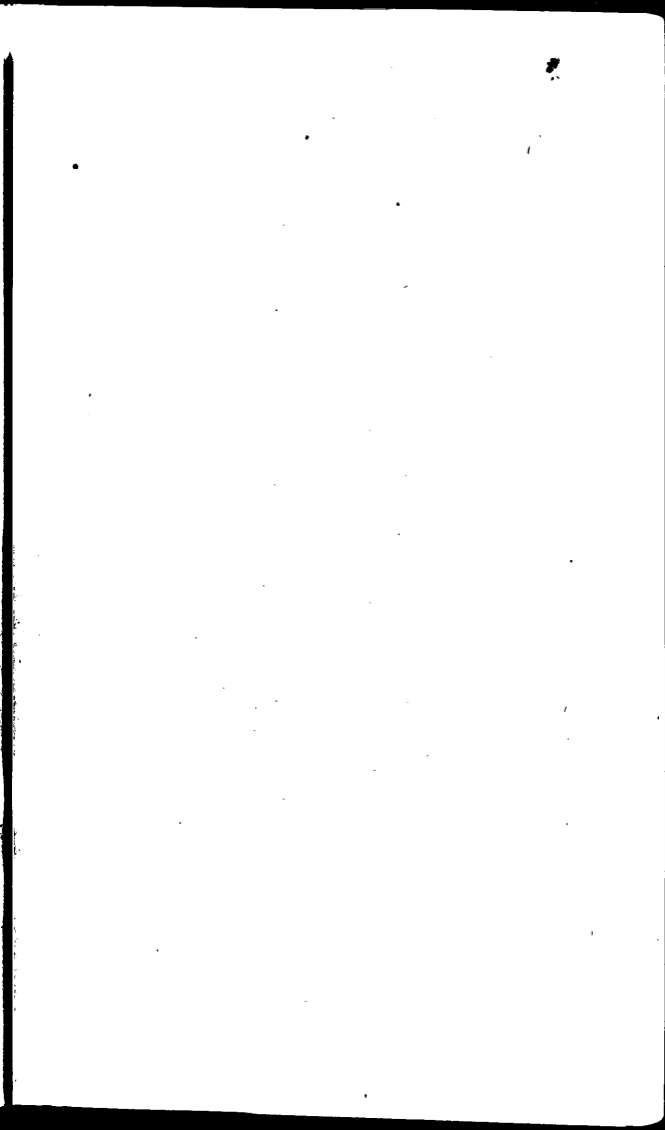
. Volgens het opschrift van dat standbeeld, vlei-
de ALVA zig de onlusten gestild te hebben, zekerlijk om dat ORANJE geweeken was, en zulks heeft ook waarschijnlijk den aanhang der Edelen doen zwijgen; maar die door de vrees voor een magtiger overweldiger, een wreedaart, die zijn ontzach ontleent aan galgen en geesfels, die daar voor zwijgt en zwicht, kan men zeggen dat diens vorderingen gestild zijn? Neen zeker, hij zwijgt om daarna met te doordringender stem te kunnen spreken; want zo hij nu spreekt moet hij 't met zijn leven boeten, en de goede zaak verliest daardoor de hoop op overwinning:

de braave ORANJE had ook wel het Land, maar niet de zaak, het heil van den Lande verlasten; hij beproefde zijn geluk ter zee, gaf bestellingen uit om vooreigene rekening op vrijbuit te vaaren, en die zulks ter hand namen, werden *Watergeuzen* genoemd: deeze helden behaalden veele overwinningen; onder anderen, na nog maar kortlijk op zee geweest te zyn, twee *Spaansche Vlooten*, de eene van veertig en de andere van zestig schepen.

Deeze en andere tegenstand noodzaakte FILIP'S zwaare kosten te doen, waarvoor de *Nederlanden* weder te gevoeliger gedrukt werden, naamlijk door het heffen van penningen dat ALVA op zijn bevel deed, doch waarin hij geene geringe hinderpaalen ontmoette: ORANJE was mede geld benoodigd, 't welk hij almede uit dit Land poogde te bekomen, tot welke, en tot andere einden, hij met voornaame lieden geheime briefwisseling hield, waarin de groote held zo voorzichtig moest wezen, dat de zaken niet eens bij haaren rechten naam genoemd mogten worden; men maakte eene overeenkomst dat *Holland*, KOPER; *Gelderland*, STAAL; *Overijsel*, TIN; *Amsteldam*, SATURNUS; den *Haag*, JUPITER; *Delft*, APOLLO; *Leiden*, MERCURIUS; de Prins zelf, MAAR-

TEN WILLEMSZOOM , en ALVA , PAULUS VAN ALBLAS , genaamd zoude worden.

De zaaken bleeven echter in eenen hachelijken staat , niettegenstaande het der vaderlandsche partij aangeene kloekmoedige mannen ontbrake ; ten voorbeelde daarvan , HERMAN DE RUITER naamgenoot van den braafften *Nederlandschen Zeeheld* ; in eene monnikskap gedoken , onderneemt hij , met drie medemakkers het flot te *Louvestijn* te verraschen ; het gelukte hem binnen te geraaken ; terstond verzekerde hij zig van den Castelein , en versterkte , met omtrent vieren - twintig man , die hij sedert bij zig kreeg , de plaats , zo veel mogelijk ; doch ALVA , deeze zonderlinge daad verneemende , zond driehonderd van zijne onderhoorige beulen om het flot te herneemen , 't geen ook gebeurde , want de kans was te ongelijk , offchoon de RUITER , in een binnenkamer geweeken , met een slagzwaard , dat hij heen en weder zwaaide , menig *Spanjaard* deed vallen ; eindelijk het te zwaar krijjende , stak hij met eigen hand den brand in het kruid , waarmede ten dien einde vooraf de grond bedekt was , en deed zigzelve , met zijne vijanden , in de lucht vliegen — met vermaak zie ik , lieve kinderen dat gij deezen held bewondert ;

*In t'jaar. 1570 * L'an 1570.*

ik heb hem ook den eernaam van *trouwste Batavier* waardig gekeurd:

De trouwste Batavier op Louvestein bezweeken,
Bestaat mer eigen hand het buskruid aan te steeken.

Indien gij de Historie uws Vaderlands nader bestudeert, zult gij meer dergelijke voorbeelden ontmoeten; want zo de *Nederlander* in eenigen roem mag deelen, in dien roem deelt hij met reden, bij voorkeur, dat hij een heldenhart in zijn' boezem omdraagt; *Nederland* is ten allen tijde en in alle gevallen, hoe nijpende ook, veilig in de handen van zijne inwooneren, indien zij slechts wèl behandeld worden.

ORANJE zocht hulp bij *Frankrijk*, doch te vergeefs, het bleef alles op eigen kracht aankomen, 't geen de omstandigheden dikwijls nijpende maakte, offchoon hij en de zijnen nu en dan gewigtiger overwinningen behaalde: terwijl ALVA in *Brusfel* nog bezig was, om de wethouderschap te dwingen tot het heffen van den honderdsten penning, namen de stoute *Watergeuzen* den *Briel* in, 't welk eene daad van goede vooruitzichten was, het geen wij te kennen geeven in het versjen bij de afbeelding van die heldendaad geplaatst, dus luidende:

De stoute watergeus behaalt zijn grootste buit ;
Den Briel va't in zijn magt, waar door hij Alva stuit.

Dit gebeurde in 't jaar 1572.

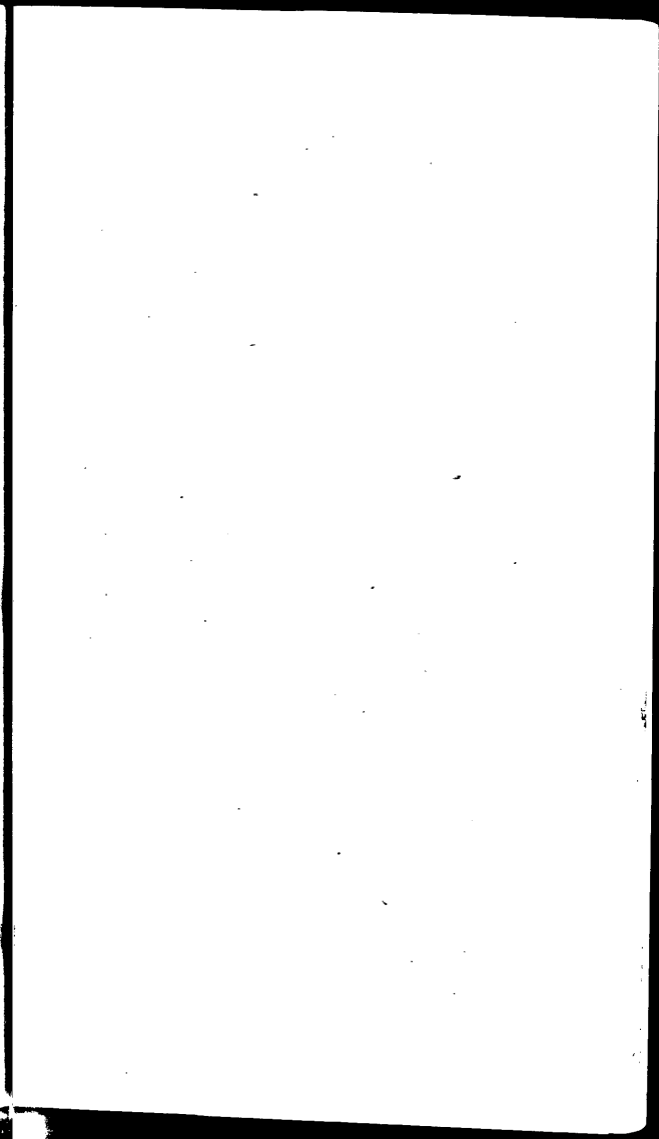
't Geluk schein ORANJE en de zijnen nu te willen begunstigen; verscheidene aanslagen vielen naar wensch uit; verscheidene onderneemingen van ALVA mislukten, en verscheidene stedengingen aan de zijde van ORANJE over; dit alles echter maakte den inwendigen staat des Lands te verschrikkelijker, om dat de woede aan wederzijde te heviger begon te blaaken, en de uitwerkzelen daarvan waren te akeliger om dat niet het geheele land tegen den *Spanjaard* was; hij vond, hoe zeer hij zig ook allen bijval onwaardig gedroeg, echter nog zijn aanhangers: twee der bloeddorftige verdelgers van 't schoonste Land des werelds, en de vloekwaardige onderdrukkers van het beste, het moedigste volk, hunne strooperijen tot voor *Veere* voordzетteden, werden door de burgers in sommige uitvallen geweerd; en de verbitterdheid was ten dien tijde zo groot, dat de wederzijdsche gevangenen terstond gehangen werden, met zo bijster eene gruwelijke woede, dat de eene broeder den anderen met eigene hand ten galge bragt: „ In

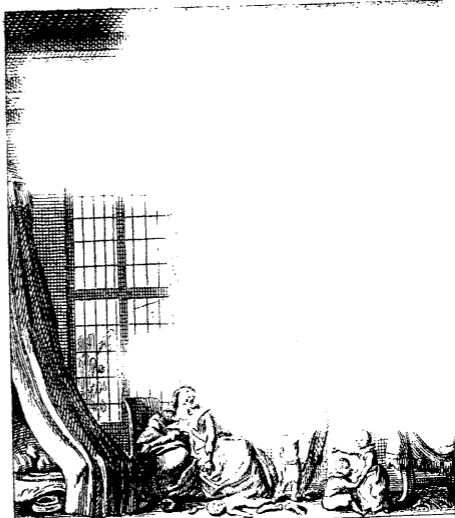
„ eenen uitval, ” zegt WAGENAAR, „ daar
 „ de RIJK, met zijn volk, omtrent 100 *Span-*
 „ *jaarden* versloeg, sneed zeker wondheeler ee-
 „ nen *Spanjaard* het hart uit de borst, en stak
 „ het op 't galjoen van een schip, daar 'er ver-
 „ scheidene perfoonen de tanden in zetteden:
 „ voords was het ook gemeen, de *Spanjaards*
 „ die men gevangen kreeg, rug aan rug te bin-
 „ den, en in zee te smijten, 't welk men de
 „ *Voetenspoelen* noemde.”

'T geen 's Prinsfen partij te meer bemoedigde was, dat *Engeland* toen, onder de hand, eenige versterking liet toekomen, en niet minder dat telkens nog verscheidene steden de goede zaak omhelsden, waardoor de *Spanjaards* te meer verbitterd werden, en waarvan zij ook bij alle gelegenheden blijken gaven; onder anderen te *Naarden* 't welk bij verdrag aan hun overging, doch niet tegenstaande het verdrag, uitgemoord werd; gruwelijk was de wreedheid die zij aldaar pleegden; stokouden werd het bloed afgetapt om 't gulziglijk intezwelgen; de vader ontving genade, op voorwaarde dat hij zijn' zoon moest zien vermoorden: zeker finid, een driesttal in de eene en een kling in den anderen vuist gevat hebbende, verdedigde den ingang van zijn huis,

en deed 'er veelen vallen; eindelijk overmand, en zwaar gewond, viel hij op den driestel neder; half zieltoogende greep hij daar met zijn harde smids handen, de degens van twee *Spanjaarden*, die hem dachten te doorstooten, aan, bij 't scherp, waarop zij te terug trokken, en hem alle de vingers affneden; terstond hierna werd hij doorstoken, en 't warme bloed, dat uit de wonde sprong, werd zijne dochter, die te vergeefsch, op de bloote knieën, om haars vaders leven gebeden had, in het betreurde aangezicht gekletst... maar ik zal uwe tedere harten thans verschoonen van door meerdere gruwelen getroffen te worden, ik zal nog maar al te dikwijls genoodzaakt zijn te verhaalen hoe men weleer in *Nederland* de menschlijkheid heeft doen gruwen; hoe men 'er zodanig geleefd heeft, als of 'er geen G O D ware, wiens alziende oogen ook de bedrijven die op den grond der *Batavieren* voorvallen, beschouwt; hoe uw beminnelijk hart ook moge huiveren, lieve kinderen! moet ik u echter zo veel van de voorgevalene gruwelen mededeelen als noodig is om u een algemeen denkbeeld van den staat des Vaderlands te geeven, en de gewigtigste tijdperken die het heeft doorgelopen.

Nog vóór het einde van den jaare 1572 floegen

*In t'Jaar 1573. * L'an 1573.*

gen de *Spanjaarden* het beleg voor *Haarlem*; deeze Stad was wel geraaden om haaren zoen met ALVA te maaken, maar zij had aan *Naarden* gezien hoe weinig staat 'er te maaken was op een verbond met de *Spaanschen*; men besloot derhalven 's Lands tyran moedig het hoofd te bieden: veel, zeer veel heeft het greize *Haarlem* moeten lijden; de verbittering was ten hoogsten top gereezen; ALVA werd een ton met de hoofden van elf gevangene *Spanjaards* toegezonden, met bericht dat dezelve in betaaling verstrekten voor den tienden penning waarom hij *Haarlem* belegerde; de elfde kop, zeide men, was de interest, op dat hij over geene schraale betaaling zou klaagen: dapper weerden zig de *Haarlemmers*, maar moesten evenwel eindelijk bezwijken; de honger had hen bijna verteerd; zie het nevensstaande plaatjen, lieve kinderen;

Zie hoe de hongersnood in 't grijze *Haarlem* woedt,
Hoe zig het rijkst gezin met ruigte en ratten voedt.

Ja, met ratten niet alleen, dat was nog levend vleesch, maar zelfs kwam het zo ver dat men, na het uitpluizen van 't kruid, 't welk tusfchen de steenen groeit, 't lijf moest houden, bij gekookte osenhuiden, paardenhuiden, en, wat meer is, bij schoenleer.

Met *Leyden* liep het beter af, offchoon die Stad niet minder hard lot heeft moeten ondergaan; meer dan ééns werd dezelve door de wreede *Spanjaarden* bezet; doch vooraf moet ik u berichten, lieve kinderen, dat de bloedgierige ALVA, den algemeenen haat op zig gelaaden hebbende, en diep in schulden steekende, voor zijn lijf vreesde, en heimelijk *Amsteldam* verliet, wordende opgevolgd door Don LOUIS DE REQUESENS: weinige jaaren na zijn vertrek stierf de bloeddorflige, van wien men verzekert dat hij, in den tijd van zes jaaren, niet minder als agttien duizend en zes honderd menschen, om het geloof en om wederspanningheid, ter dood heeft doen brengen.

REQUESENS vond alles in verwarring, en 's Lands schatkist uitgeput, evenwel ging hij voort met de uitvoering van het plan zijns wreeden Konings: *Middelburg* gaf zig aan hem over: ORANJE zocht hulp bij *Engeland* en *Frankrijk*, doch met geen of zeer weinig vruchts; REQUESENS eischte verbaazende sommen, en belegerde *Leyden* voor de tweede keer; (1574.) twee-en-zestig scnanzen waren rondsom de Stad opgeworpen, en men besloot dezelve uittehongeren; ook ontstond 'er welhaast een

fchromelijk gebrek, het welk den fchamelen burger tot wanhoop deed overflaan; zij wilden voedzel hebben, zij eifchten het van hunne Overheid, doch één van deezen, een Vaderlander van onftervelijke gedachtenife, deed hun befchaamd aftrekken; 't was de braave burger-vader VAN DER WERFF, mijne kinderen, die hun zijn eigen lijf aanbod; ik heb u dat zijn roemruchtig aanbod in prent doen verbeelden, befchouwt die afbeelding met alle mogelijke aandacht en diepe eerbied:

De trouwe Van der Werff, met Leijdens nood begaan,
Biedt het verhongerd volk zig zelv' ten voedzel aan.

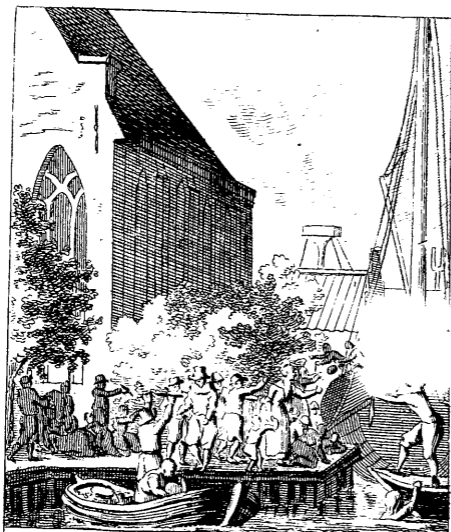
Behalven met den honger had men in de Stad met de pest te worftelen.

ORANJE zag geen ander middel om de Stad te ontzetten, dan het water; de toeleg was zekerlijk wanhoopig, want de goede uitflag hing af van wind en weder; 't behaagde evenwel 't eeuwig weldoend Opperwezen, dien toeleg te doen gelukken; na dat men zes of zeven tonnen fchats aan dijken enz. opgeofferd had, gaf God den wind bevel; een storm uit den noordwesten brak met een verfchrikkelijk gebulder uit, het

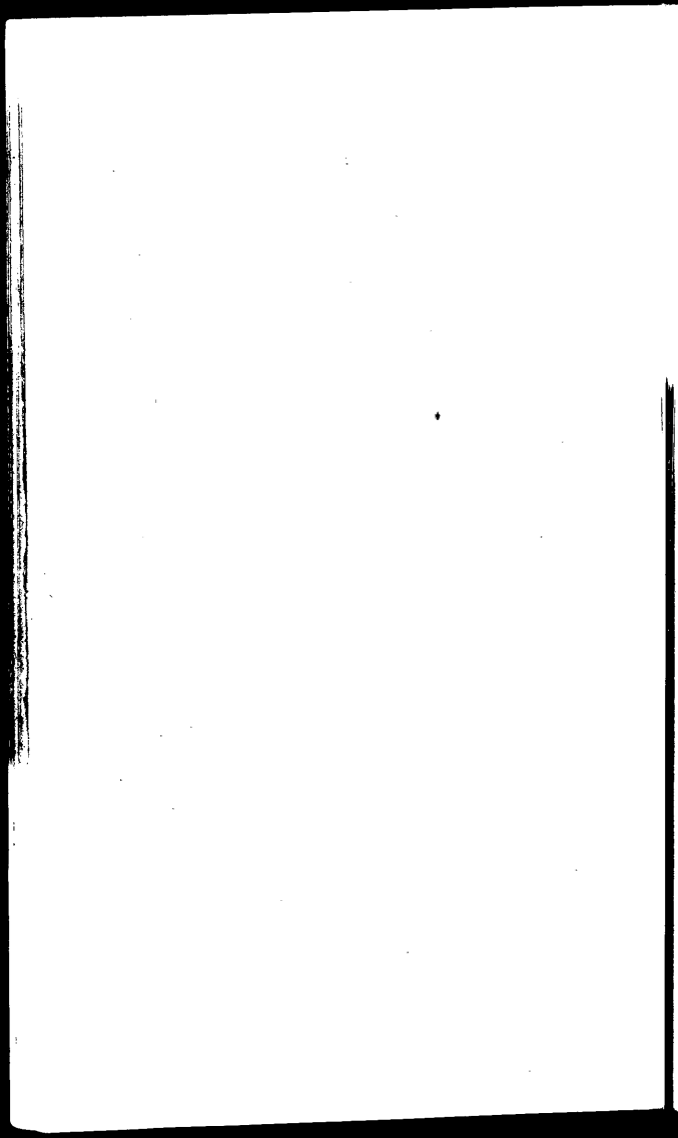
water wies, verjaagde de *Spanjaards* uit hunne fchanzen, gaf een vloot met mondbehoefsten den doortogt, en *Leyden* werd ontzet:

God die den Batavier zo dikmaals heeft gered,
Gaf wind en vloed bevel, en *Leijden* werd ontzet.

O verbeeldt u den aandrang der uitgeteerde burgeren, die op de oevers stonden, en ranken banden uitreikten na een brood, haring, kaas of eenig ander voedsel 't welk men hun toewierp: de rapsten sprongen tot den hals toe in 't water, en zwommen na de verlossingsfchepen; hoe zullen de vaders hier voor hunne kinderen niet geijverd hebben! — De al te groote graagte deed veelen verftikken — maar ik moet mij bekorten — genoeg, *Leyden* werd ontzet, en GOD werd gedankt, gelijk die wonderdag, (3 October,) nog jaarlijks met dankzegginge gevierd wordt: tot erkentenis van de betoonde onvoorbeeldige standvastigheid verwierf de Stad octrooi tot het oprichten eener Hooge Schoole, welke welhaast zeer beroemd werd, en nog heden ten dage in vollen luister bloeit — lieve kinderen! zo gij ook derwaards gezonden mogt worden, om u in taalen en fraaje wetenschap

*In t'jaar 1574. * L'an 1574.*

pen te oefenen, bedenkt dan toch dikwijls wat die Stad voor uwe vrijheid geleden heeft; denkt aan uwen Landgenoot VAN DER WERF, en andere braave mannen, die gij nader zult leeren kennen, en gedraagt u hunner waardig.

Na een vruchtlozen aanflag op *Antwerpen*; flooten die van *Holland* en *Zeeland* een verbond van vereeniging, waarbij men beloofde elkander, onder de gehoorzaamheid van den Prins van *Oranje*, te zullen bijstaan en beschermen tegen den algemeenen vijand; dit verbond kreeg in 1576 zijn beslag: inmiddels werd te *Breda* aan eene vredehandeling gearbeid, doch te vergeefs, om dat de *Spanjaarden* staan bleeven op het vertrekken der *Onroomschen*, het welk eene triumph voor hen geweest zoude zijn, en al het reeds verrichtene vruchtloos en van onwaarde zoude gemaakt hebben; onze braave Vooröuders hadden nog te veel moeds, lieve kinderen, dan dat zij de ooren geleend zouden hebben aan eene bemiddeling welke zo veele ongelukkigen zoude gemaakt hebben: hun standhouden geschiedde evenwel niet dan op de pijnlijkste wijze, want de wapens der *Spanjaarden* waren gelukkiger dan de hunnen; GOD gedoogde dat de boosheid voor een' tijd triumpherde;

GOD laat meermaals zulks geschieden, ongetwijfeld echter om wijze redenen; zo veel is in dit geval zeker, dat onze dappere Voorvaders daardoor zo veel te glorierijker naam verworven hebben — Het *Spaansch gebroed* bemagtigde *Buuten* en *Oudewater*, bij welke gelegenheid de meeste burgers, zonder aanmerking op kunne of jaaren te neemen, o gruwel! vermoord werden; voor zulke helden was het overwinnen niet genoeg, hunne lauweren moesten met bloed bezoedeld weezen, of zij waren niet behaagelijk: de voorspoed der *Spanjaarden* was zo aanmerkelijk, dat de anders zo kloekmoedige *Oranje*, nergens toerijkende hulp kunnende bekomen, den moed ontzong, en, zekerlijk met traanen in de oogen, den landzaat voorfloeg; om, zo wel door 't verbranden der molens, als het doorsteecken der dijken, het Land voor den vijand ten onbruik te maaken, voords met vrouwen en kinderen, en 't beste dat tilbaar was, sloop te gaan, en over zee een veiliger verblijf te zoeken — verbeeldt u lieve kinderen! hoedanig de burger te moede moet geweest zijn, op zodanig een voorslag van den geenen op wien hij naast GOD al zijn vertrouwen stelde! — de zaaken namen echter spoedig een anderen keer; **REQUESENS**

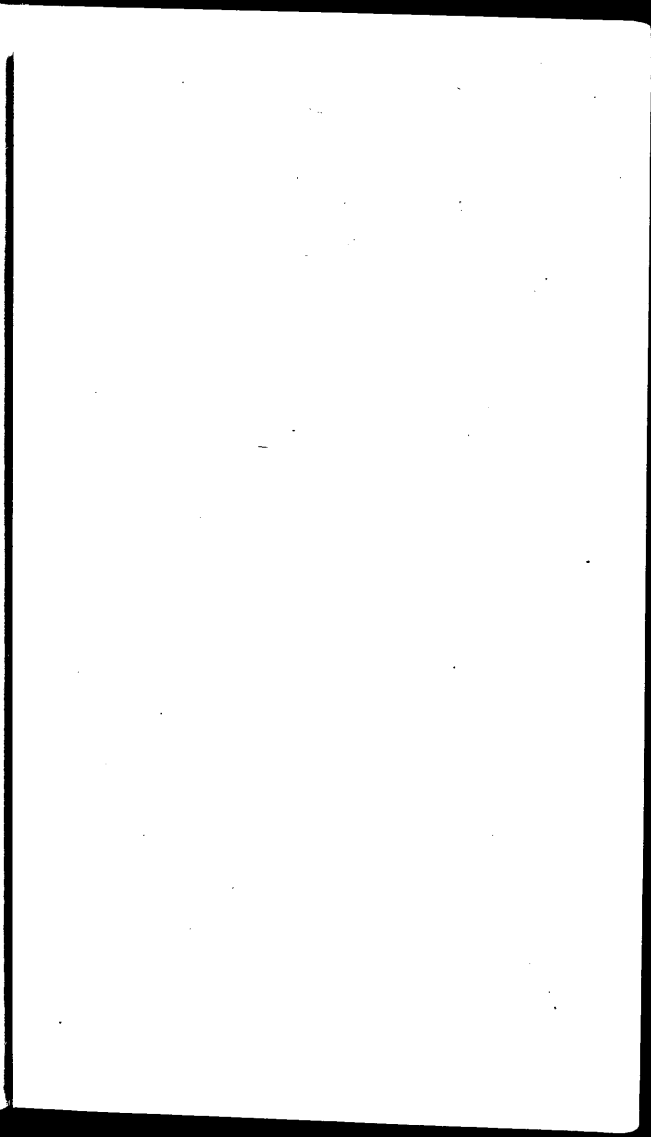
stierf, waarop de Raad van Staaten de algemeene regeering aanvaardde; de *Spaansche Soldaaten* sloegen, wegens gebrek aan betaaling, aan 't muiten, en alles geraakte aan hunne zijde in verwarring, het geen de onzen wederom moed gaf, en niet weinig toebragt tot het sluiten der onderlinge vereeniging waarvan wij boven spraken, en die in de Historiekunde bekend is onder den naam van *Gendfche Pacificatie*, of bevrediging, want dezelve werd te *Gend* geflooten.

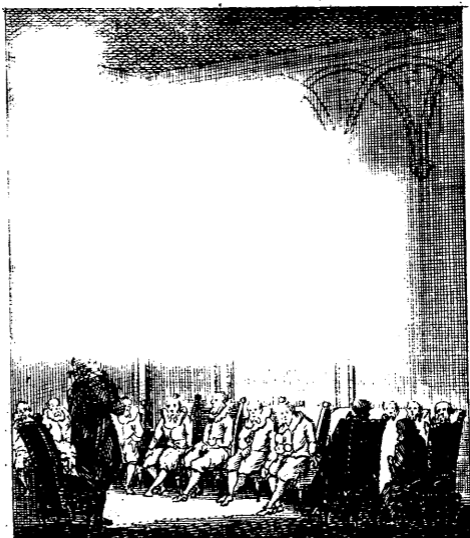
Waren 'er nu in den Raad van Staaten geene *Spaanshgezinden* geweest, de *Nederlandsche* grond zou zo veel menschenbloed niet hebben behoeven te verzwelgen; *FILIPS* voorzag zulks, en stelde zijnen natuurlijken broeder, *DON JEAN VAN OOSTENRIJK*, in de plaats van *REQUESENS*, tot Landvoogd aan: deeze bewoog eenige Provinciën weder onder de gehoorzaamheid des Konings te keeren; *Holland* en *Zeeland* bleeven echter standvastig; zijn goede voordgang duurde evenwel niet lang, hij maakte zig verdacht en gehaat, en men keerde weder onder *ORANJE*: *DON JEAN* werd voor vijand verklaard, en van den kant der onzen werd de Landvoogdijfchap opgedraagen aan *MATTHIAS*, Aartshertog van *Oostenrijk*; *Amsteldam* zelfs, dat tot nu toe

nog *Spaanschgezind* geweest was, ging nu ook aan de zijde der Staaten over, het welk de *Onroomschen* aldaar tot zo verre bemoedigde, dat den 26 Mei, 1578, ter dier stede, de Schout en Wethouderschap, door het graauw ten Raadhui-ze afgehaald, tusfchen Soldaaten na 't *Water* geleid, aldaar t'fcheep gedaan, en na den *St. Anthonijs dijk* gevaaren werd, om aldaar weder uitgezet te worden: dit uitgeleiden gefchiedde niet bedaarder als onder het uitroepen, dat men ze na de galg moest brengen, waaraan zij menig een geholpen hadden — het nevensstaande plaatjen geeft u een beknopte fchets van dat onbezonnen be-
drijf: ik heb, op dat gij u het geval terftond zoudt kunnen herinneren, dit versjen 'er bijgevoegd:

Na Gijsbrecht's wijffend kroost zig eindlijk had bepaald,
Werd heel de Magiftraat ten Raadhuize afgehaald.

Gij verwondert u mogelijk, opmerkende kin-
deren! dat ik het verhaalde bedrijf, *onbezonnen*
noem; hoort hier hoe ik daarover elders gefpro-
ken heb; „ Zo eene hervorming niet door over-
„ tuiging ingang vindt, kan zij niet op haar vermo-
„ gen, veel min op een bovennatuurlijken bij-
„ stand, en des op geene godlijke goedkeuring

*Int'jaar 1579. * Le'am 1579.*

„ roemen: alle geweld strijdt met het euangeli-
 „ um, dat niet dan liefde en eendragt verkon-
 „ digt: *Gaat heen en PREDIKT het euangelium,*
 „ zeide CHRISTUS tegen zijne discipelen;
 „ maar hij voegt 'er niet bij: *Zie daar een*
 „ ZWAARD, *en DWINGT door hetzelfde de on-*
 „ geloovigen tot bekeering.”

Nu nam de hervorming van tijd tot tijd toe, de Staaten verkreegen eenigen hulp, de Hertog van *Anjou*, broeder des Konings van *Frankrijk*, werd tot beschermmer der Nederlanden verklaard; intuschen stierf Don JEAN, en FARNEZE, Prins van *Parma*, volgde hem in 't bewind van 's Konings wege op; deeze herstelde den zakkenden staat van het *Spaansche gezach* in Nederland, en deed de onzen veel afbreuks; die en andere omstandigheden hebben nu zekerlijk aanleiding gegeven tot het verbond van Vereeniging, of de Unie, welke in den jaare 1579 te *Utrecht* gesloten werd, en die met reden voor den grondslag van den vrijen staat der vereenigde Nederlanden gehouden wordt.

Men sluit in *Utrecht's* wal op Vader Willem's raad, 's Lands Unie, tot een wet voor Neêrlandsvrijen staat.

Eerst werd het ondertekend door de gemagtigden van vijf Provinciën, naamlijk *Gelderland, Holland,*

Zeeland, Utrecht en Groningen en Ommelanden, daarna evenwel werd de ondertekening, met die van verscheidene Steden vermeerderd.

Niet zonder groote beroerten en bloedstortingen, bemagtiging van Steden en beeldstormingen, bleef ons lieve Vaderland nog een prooi der zwaarwigtigste rampen; des Konings wrok op ORANJE werd zo groot, dat hij in 1580 een scherpe ban tegen hem deed uitgaan, en 25,000 goudene kroonen op zijn hoofd zertede: ja ja, lieve kinderen, dat lot moest die grondlegger van Neêrlands vrijheid ondergaan; en och! ware dit het al geweest! maar neen; het hooge bloedgeld deed moordenaars ontstaan; (hoe diep kan de mensch niet uit de genade GOD's vallen!) meer dan ééns trachtte men te vergeefsch hem te doen omkomen, tot het eindelijk den schelm GERARDS gelukte, hem, te *Delft*, zo als hij uit de eetzaal getreden was, met drie kogels uit één pistool, dwars door het lijf te schieten — Gij weent, lieve kinderen! — o fla die weenende oogen op het nevensstaande plaatjen, en gevoel alles wat braave harten als dan gevoelen kunnen:

Zie hoe het snoodst gedrocht den eersten Willem ve't --
Die schot ging door het hart van ieder Neêrlandsch held.

„GOD! ontferm u over mij en over uw arm
 „volk!” dit riep ORANJE toen hij zig getroffen
 gevoelde; 't arme volk verloor ook veel in hem —
 zijn moordenaar werd gegreepen — de Geest-
 lijkheid had hem den hemel beloofd, indien hij
 ORANJE ombragt, en de schelm — neen,
 de beklagenswaardige verblinde, had zo vast
 een vertrouwen op deeze belofte, dat hij bij het
 ondergaan van de vreezelijkste straf, (want het
 vleesch werd hem met gloejende tangen uit het lig-
 chaam geneepen,) nog zeide: „Ik zal de reis na
 „den hemel aanneemen, en den mensch bij GOD,
 „ten voorspraak verstreken.” — Als wij dit
 zeggen nadenken, zouden wij dan niet grond vinden
 te besluiten, dat GERARDS meer bijgeloovig
 dan godloos geweest is? — Ólaat u zulks zo niet
 verwonderen! de bijgeloovigheid, of liever over-
 geloovigheid, misvormt den mensch op de ver-
 baazendste wijze; in vervolg van tijd zullen on-
 ze Vaderlandsche geschiedenissen u zulks maar
 al te duidelijk betoogen.

Drie jaaren vóór dit allerongelukkigst geval
 (in 1581,) had men den Koning van Spanje bij
 Plakaat afgezwooren; ANJOU was tot Heer der
 Nederlanden aangenomen, en hij haakte welhaast
 na de Souverainiteit, waarmede hij zig betoon-

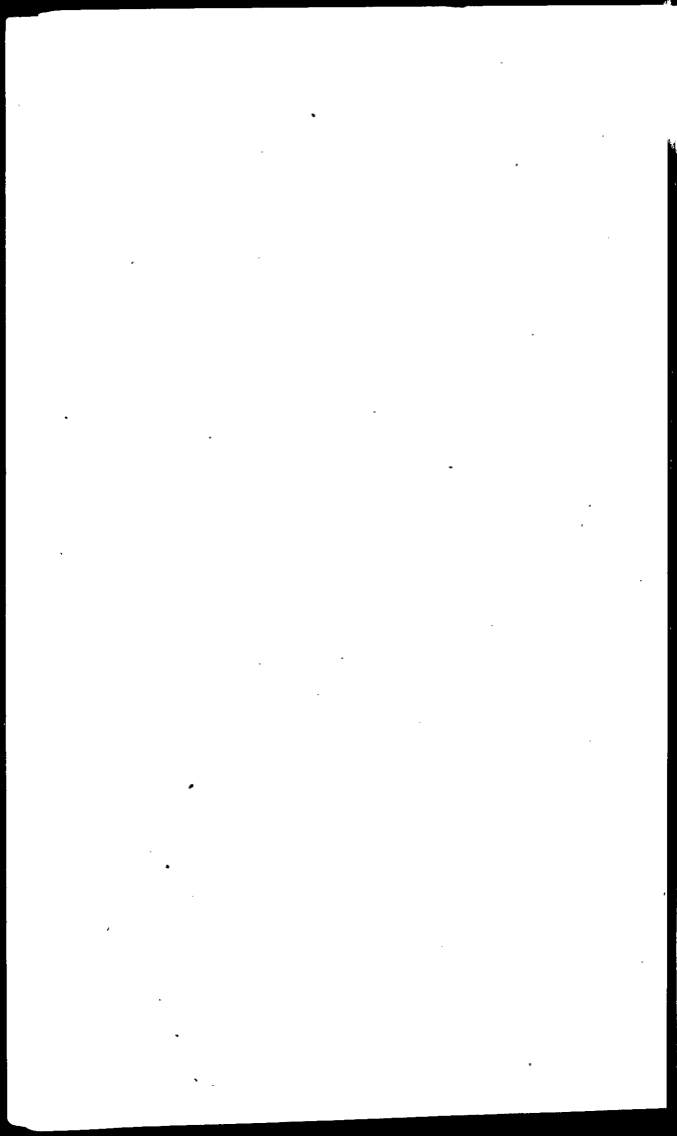
de de rechte man niet te zijn dien de zuchtende Nederlanders zochten: Graaf MAURITS trad in de plaats van zijn vermoorden Vader, en kweet zig in alles als een dapper krijgsheld; doch de omftandigheden waren nog te benaauwd, om van eigene magt verlosfing te durven hoopen. *Frankrijk* werd de hooge regeering aangeboden, maar *Frankrijk* weigerde; *Engeland* deed eveneens, doch deeze zond evenwel LEICESTER met een onderftand van 5000 man herwaards; dan, wat ervoeren uwe zuchtende Voorvaderen daardoor, braave kinderen? wat anders dan dat ook *Engeland* onëerlijke kinderen ter wereld bragt — LEICESTER ftond welhaast na meerder gezachs, trachtte zig op eene fchelmachtige wijze van de voornaamfte Steden meester te maaken, onder anderen van *Amfteldam*, alwaar hij het hoofd ftiet; dan, dat fhrikte hem niet af: befchouwt op het nevensftaande plaatjen wat hij vervolgens ondernam, en lees voords hoe 't hem verging:

Leicester valsch van aart, rukt op Enkhuizen aan;
Doch wordt op weg begroet, en 't komen afgeraên.

De *Friefen*, die hy vervolgens een bezoek wilde geeven, fhreeven hem af; hij zag derhalven

*In t'jaar 1587. * Le'an 1587.*

ven de onmogelijkheid van zijnen toeleg, en keerde daarom in 1587 weder na *Engeland*, bevreesd dat hem de billijke verontwaardiging van den deugdbeminnenden *Batavier*, ter dood toegt treffen.

Dat deeze bij de woedende *Spanjaards* reeds geducht begon te worden, bleek uit verscheidene omstandigheden, en deezen begonnen zelfs ongelijk veel grooter schade te lijden dan zij in staat waren aanteden; de *Batavier* vond reeds grond van zig te mogen vleien, dat de goede Voorzienigheid hem toewenkte met een wenk van goedkeuring; o hoe moeten deeze gedachten in hunne ziel gesproken hebben! welk een zoete hoop moeten zij daarin niet hebben uitgestort! —

In den jaare 1588 rustte de vervolgzieke *FRILIPS* eene ontzachlijke vloot uit, die hij geen nederiger naam gaf dan die van de *onoverwinnelijke*; maar och! wat is onoverwinnelijk, als *GOD* wil dat 'er gezwicht zal worden! — zeker niets — de Staaten zetteden *Engeland* twintig schepen bij, en *ELISABETH* liet een toerijkende zeemagt tegen *Spanje* uitloopen, met dat gevolg, dat zij, geholpen als door *GOD* zelve, want storm en baaren deden het hunne daartoe, de *onoverwinnelijke* vloot zulke gevoelige neepen

gaven, dat het trotsche en bloedgierige onmensch, van honderd en veertig zeilen, naauwlijks vijftig weder in zijne havens zag binnenloopen ——— dit verbaasde hem ——— en wat zeide hij 'er van ——— hoort lieve kinderen; den moed zijner vijanden verachtende, verklaarde hij, *zijne vloot wel tegen hen, maar niet tegen GOD uitgezonden te hebben.*

De dappere MAURITS, door deezen en andere tegenspoeden van 's Lands vijand aangemoedigd, was onophoudelijk op middelen bedacht, om den trotschen *Spanjaard* afbreuk, en het lieve vaderland, zijn wieg en bakermat, gewigtigen dienst te doen, zijne schrandrheid vond een middel uit om *Breda* te verrasschen; gij weet lieve kinderen, dat zulks door middel van een turffschip, een ander paard van *Trojen*, geschied is, voor 't minste weeten uwe vaders en moeders 'er alles van, want de roem van MAURITS, daarmede behaald, is eeuwig, en is derhalven bij ons nog zo vers in voorstellinge, als of de held gisteren de daad ondernomen hadde; uwe vaders en moeders zullen 'er u derhalven alles van zeggen; en ik ben verzekerd, dat gij 'er hen met vermaak over zult hooren: ik voeg bij het nevensstaande afbeeldingjen daar van, dit versjen:

Door 'r Turffchip van Breda, gevuld met s'lands foldaaten,
Heeft Maurits in den nacht deez' stad verrasfchen laaten.

Nu bleef het geluk de wapenen der Staaten
vrij aanhoudend vergezellen; MAURITS behaalde
overwinning na overwinning, welk geluk, en
welken moed, des *Spanjaards* wrok zodanig
fterk maakte, dat onze vaderlandfche held wel-
haast ten doel ftond, voor de doemwaardige
listen van fluikmoordenaaren, van zulke gedroch-
ten, als er een zijnen onftervelijken vader, den
vader des vaderlands, het hart doorschooten had:
een *Leidsch kuiper* had het voorneemen gefmeed,
om den held met een vergiftigd driehoekig mes,
van boven voorzien met drie weërhaaken, van
't leven te berooven — zulke menfchen kun-
nen er weezen!

Nu ftierf FILIPS: hoort, hoort lieve kinde-
ren! hoedanig wij dat fterven bij eenige Historie-
fchrijvers geboekt vinden; hoe bekrompen mijn
bestek zij, moet ik u hetzelve echter mededeelen:

„ Zijn ligchaam was vol zweeren, en van top
„ tot teen vol etterloopende gaten; zes jaaren
„ werd hij met een vreeslijken jicht gepijnigd;
„ twee jaaren had hij een uitmergelende koorts,
„ die zijn vleesch verteerde; hier bij kwam de

„ roode loop, een onleschbaaren dorst, en een
 „ ondraagelijke hoofdpijn; dag en nacht werd
 „ hij in zijn vleesch gencepen, en gepijnigd door
 „ geheele heirlegers van knaagende luizen, scher-
 „ pe vochten en onlijdelijke steeken in zijne le-
 „ den en lendenen; zijne etterbuilen, door de
 „ geneesmeesters geopend, gaven niet als luizen
 „ en etter uit, en zo een vergiftigende stank, dat
 „ niemand bij hem kon duuren” — „ Drie-en vijf-
 „ tig dagen lang moest hij op zijn' rug liggen,
 „ en agt dagen vóór zijnen dood, werd hem de
 „ duim van zijn linkerhand afgezet, om het
 „ doorvreeten van den kanker te stuiten.”

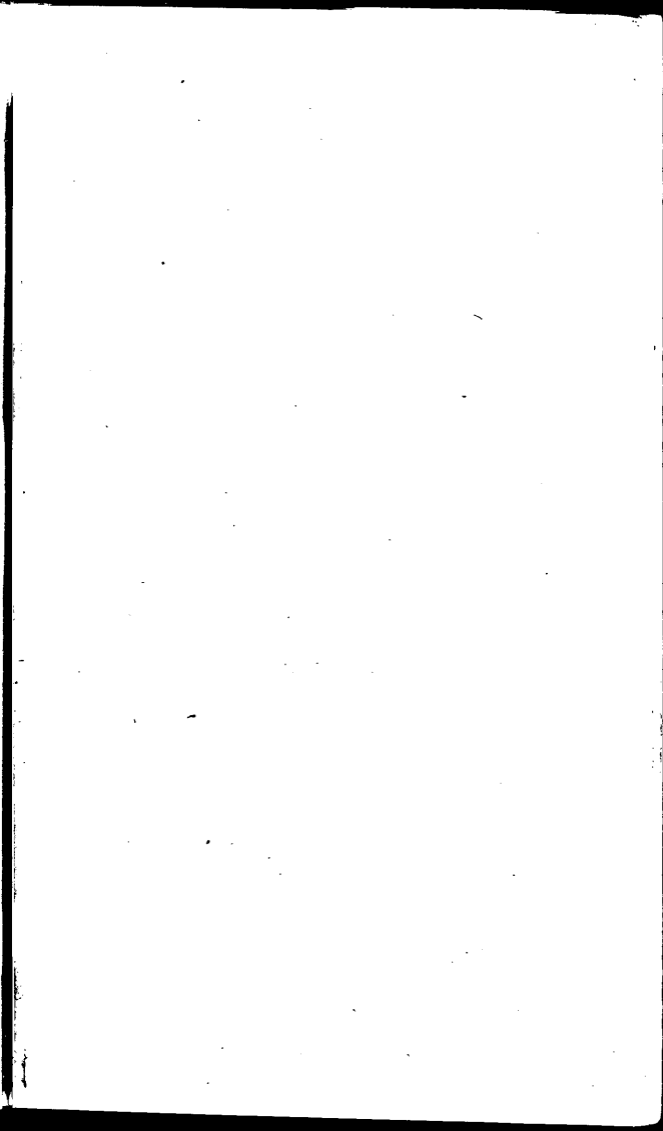
Zeker schrijver zegt, (dit moet ik er nog bij-
 voegen,) „ Toen zijn einde naderde, riep hij
 „ zijnen zoon bij hem, en zeide: *Zie aan mij*
 „ *wat de hoogheid van deeze wereld is; zie aan*
 „ *mij eene zee vol elenden; alle menschlijke hulp*
 „ *is verlooren: hij wenschte toen; dat hij nooit*
 „ *Koning gebooren, maar de allerminste schaap-*
 „ *herder in Spanje, of dat hij in zijn geboorte*
 „ *verslikt ware geweest.*

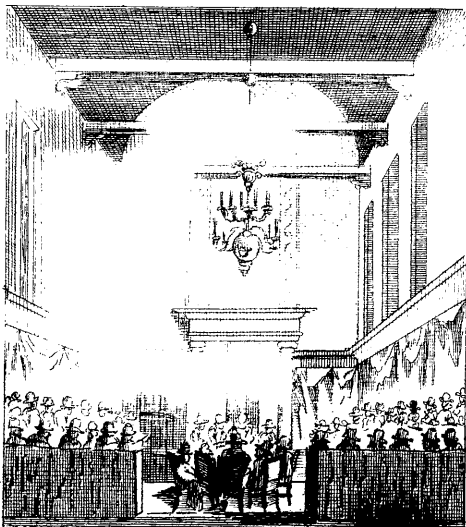
FILIPS DE DERDE volgde zijnen vader in
 het bewind op, niet om redelijker met de
 Nederlanderen te handelen, maar om hen met
 grooter magt op het lijf te vallen; doch eene ge-

wigtige zaak verijdelde zijn oogmerk; GOD was met de *Batavieren*, en dit was immers eene hinderpaal van het onbepaaldst gewigt, lieve kinderen? ja zeker; zo GOD met ons is, wie zal tegen ons zijn? — de schatkist van het *Spaansche Rijk* was ook niet weinig uitgeput; en het geld is tog de ziel van den oorlog: de *Spaansche soldaaten* sloegen wegens wanbetaaling aan 't muiten, en de *Nederlanden* werden van tijd tot tijd vermogender; zij hadden een verbond met *Frankrijk* en *Engeland* gemaakt, en waren derhalven door die Kroonen reeds voor een vrij volk erkend; zij hadden eene algemeene *Oost-indische Compagnie* opgericht, en behaalden van tijd tot tijd nieuwe voordeelen; **FILIPS DE DERDE** was beducht voor de oogmerken van *Frankrijk*, en dat alles zamengenomen, deedt hem na den vrede verlangen; de *Staten*, nu op goeden grond moedig, begeerden intusfchen naargeene voorflagen van vrede te luisteren, als onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat *Spanje* hen voor een vrij volk zoude verklaaren — op deezen eisch voldoening bekomen hebbende; floot men eerst een stilstand van wapenen voor agt maanden, en weinig tijds daarna een bestand voor twaalf volle jaaren.

Zie daar dan ons geteisterd vaderland, reeds een voorwerp dat door alle Mogendheden bewonderd werd; de *Turksche Keizer* van dien tijd, AMURATH DE DERDE, was een der voornaamste bewonderaars: *Het is GOD, het is GOD*, riep hij uit, *welke die Landen behoedt.*

Intusfchen was dit beftand eene der oorzaken, waardoor de grijze BARNEVELD zijn hooggeklimmen leven op een fchavot moest eindigen: de dappere MAURITS was tegen het beftand, die had liever willen doorvechten; BARNEVELD was er voor; ook werd deeze verdacht, van gefchenken van *Frankrijk* ontvangen te hebben: dit was het nog niet alles; toen de afgeseulde Nederlanders, ter oorzaake van het beftand een weinig adem fchepten, bragten de verfchillen over den Godsdienst, een Godsdienst van JESUS, een Godsdienst van liefde en vrede, alles in rep en roere; de Leer van ARMINIUS joeg de Geestlijken in het harnas, en welhaast werden daaruit twee partijen geboren; de eerften noemden men *Remonftranten*, naar eene *Remonftrantie*, die zij bij de Staaten van *Holland* inleverden, en hunne tegenftreevers noemde men *Contra-remonftranten*: het verfchil liep zo hoog, dat de *Remonftrantsche vergaderingen* op meer dan

*In t'Jaar 1618 en 1619. * L'an 1618 & 1619.*

ééne plaats geplunderd werden; hunne predikanten werden in hechtenis genomen; MAURITS, die aan de zijde der *Contra-remonstranten* was, begeerde dat de verschillen op een nationaal sijnode onderzocht en vereffend zouden worden; BARNEVELD was tegen een sijnode, en wilde gemaatigder middelen ter hand neemen, doch het begeerde van MAURITS ging door; het sijnode werd te *Dord* gehouden, en de *Remonstranten* werden op hetzelfde veroordeeld — zie op het nevensstaande plaatjen eene afbeelding van die talrijke vergadering; in vervolg van tijd zult gij moeten toestemmen, lieve kinderen! dat ik op goeden grond daarönder geschreeven heb:

'T sijnode in Dordrechts wal belegd op Maurits raad,
Verwekte Broedertwist en scheuring in den Staat.

De verwijdering tuschen MAURITS en den grijzen advocaat BARNEVELD rees zeer hoog, en werd nog gevoed door hunne verschillende gedachten, over het leggen van waardgelders in de steden der Republiek; MAURITS hield die waardgelders voor erger dan de *Spaansche kasselen*, het einde van alles was dat de grijze man, gelijk gezegd is, op een schavot door beuls han-

den moest sterven; als gij meerder jaaren berijkt zult hebben, lieve kinderen, zal ik u nadere inlichting in de omstandigheid van ons Land ten dien tijde geeven; zo veel kan ik er u thans van zeggen dat JACOBI, een *Hogduitsch schrijver* van onzen tijd, en die de verdediging van 't huis van *Oranje* op zig genomen heeft, van het gedrag van Prins MAURITS, omtrent den Advocaat BARNEVELD, zegt, *dat er veel menschlijks in is*: „ Dat ik toch wiste waarom ik sterven zal!” schreef BARNEVELD aan zijne huisvrouw; en van het schavot af riep hij den volke toe: „ Man-
„ nen! geloof niet dat ik een landverraader
„ ben; ik heb oprecht en vroom gehandeld, als
„ een goed patriot, en dien zal ik sterven.”

Door staatsbelang, dat steeds gedaanen dierst verdooft,
Werdt grijze Barneveld op een schavot onthoofd.

Gaarne sprak ik u ook van DE GROOT en HOGERBEETS; gaarne verhaalde ik u het bedrijf van het juweel der *Holland'sche vrouwen*, de kloekmoedige MARIA VAN REIGERSBERGEN, die haaren halsvriend DE GROOT uit zijne banden verlost; maar ik kan thans deeze zaken niet meer dan aanstippen.

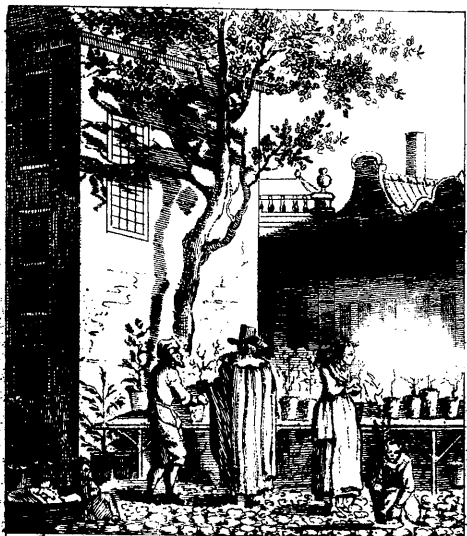
Na het eindigen van het beftand werd de oorlog met hernieuwden moed hervat; *Spanje* had nu weder eenige geldkrachten verzameld, doch het baatte weinig, de Nederlanden waren hem nu reeds te magtig geworden; zeven jaaren na het eindigen van het beftand, in den jaare 1628 naamlijk, (zijnde onder de regering van **FREDRIK HENDRIK**, die zijnen broeder **MAURITS** opgevolgd was, deeze was in den jaare 1625 overleeden,) veroverde onze dappere **PIET HEYN** een *zilvervloot* van de *Spaanschen*, welken omtrent op twaalf millioenen, anderen zeggen ruim veertien millioenen begroot werd; 't verlies van deeze rijke vloot, maakte de fchaarsheid van geld in *Spanje* weder zichtbaar, en het grootste verdriet dat zij hadden, bestond daarin, dat zij nu moesten zien, hoe hun eigen geld gebruikt werd om hen verder te bederven.

Nederland begon zichtbaar te bloejen, er was geld in overvloed, en zelfs zo veel, dat het reeds op eene onbehoorelijke wijze gebruikt werd; in den jaare 1637, onder het Stadhouderfchap van **FREDRIK HENDRIK**, maakten onze Landgenooten zig belagchelijk door eenen dwaazen bloemhandel; de prijs der tulpbollen werd zo hoog opgejaagd, dat men voor een bloem

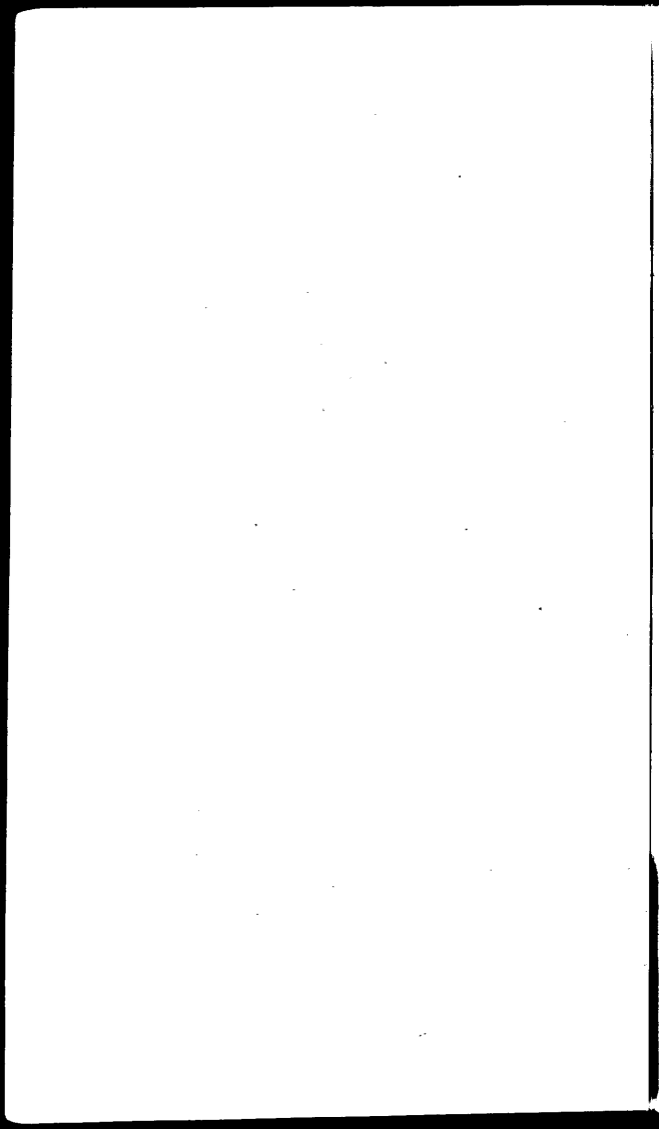
van tien zazen , eerst vijf en-negentig , naderhand wel negen honderd guldens besteedde : een pond geele kroonen kostte in 't eerst twintig tot vier en twintig , en een maand laater meer dan twaalf honderd guldens ; doch op bevel van de Staaten werd deeze windhandel op eenmaal gestaakt , waardoor veelen eene aanmerkelijke schade leeden : mag ik derhalven van wegens deezen handel niet zeggen :

De Landzaat vol van moed , en deugdzaam in zijn wandel ,
Vertoonde zig ééns zwak door dwaazen bloemenhandel.

Deeze zotheid ter zijde gesteld , bleef de zaak der vrijheid nog bestendig de hoofdzaak , welke met allen mogelijken ernst behartigd werd , en *Spanje* werd ook nog gevoeliger neepen toegebracht ; zo gevoelig , dat het nu binnen kort moest zwichten , en de dappere Nederlanders voor een vrij volk verklaaren : **FILIPS DE VIERDE** had nog eene aanzienlijke vloot in zee , maar de geheele vloot werd door onzen dapperen **TROMP** vernield ; 40 schepen werden verbrand , 13 genomen , 21 namen de vlugt , hoewel maar 8 het ontkwamen ; de vijand had 12000 dooden , en 'er werden veelen van hun gevangen , daar de

In t Jaar 1637. * L'an 1637.

manmoedige TROMP maar twee ſcheepen en 73 foldaaten verlooren had; zichtbaar was in deezen de vinger der Allerhoogſten, die ons Land meer door wonderen dan door menſchlijke vermogens gered heeft.

In 1642 kreeg FILIPS weder een gevoeligen ſlag, door het vergaan van een zilvervloot, die op een waarde van niet minder dan veertig milioenen geſchat werd; het een en ander deed de trotſche dwingelanden en gewetensbeulen na den vrede rijkhalzen; op verſchillende tijden deden zij voorwaardeſ, tot eindelijk de Staaten, beſeffende dat men niet altoos konde oorlogen, tot de onderhandelingen beſlooten; er werd overéén gekomen, dat men daartoe te *Munſter* zoude vergaderen; de ingezetenen, door zwaare laſten gedrukt, wenschten ook om eens adem te ſcheppen, en de zoete vruchten van den vrede te plukken; men had voor *vrijheid* en *Godsdienst*, die twee dierbaare panden, den kling aange gord; die had men nu verkreegen, derhalven behoorde men ze nu ook te willen genieten, en niet weder in de waagſchaal te ſtellen — de Staaten zonden Gezanten na *Munſter*, en deezen werden aldaar ontvangen met diezelfde eer en plechtigheid, welke men de Gezanten van gekroonde Hoofden

geeft; ja ook deden zulks de Gezanten van *Spanjen* — om kort te gaan, men vergaderde; men handelde — en floot; dit laatste geschiedde op den 30 Januarij 1648, en daarbij verklaarde *Spanje* de Staaten voor VRIJE EN SOUVERAINE STAATEN EN LANDEN, zijnde een tijtel, den *Spaanschen* door eenen tagtigjaarigen oorlog afgedwongen.

Na Spanje door den Belg was tagtig jaar bestreeden. Verklaart het Neerland vrij, en maakt in Munster vreden.

Zie daar dan, lieve kinderen! ons genaderd aan het heuchelijkt en gloriejkst tijdstip, hetwelk onze Landgenooten immer beleefd hebben; zij werden VRIJ — o! immers is dat groot? — zij waren er GODE ook dankbaar voor; maar och mogt ik u belooven dat gij ze altoos dankbaar zoudt blijven vinden! dan dat kan ik zo weinig, als u belooven, dat gij de rust en vrede op den Nederlandschen bodem tabernakelen zult zien bouwen ——— Nederland is altoos een tooneel van beroerten geweest, het is 't nog, en waarschijnlijk zal 't zulks wel altoos blijven, *zo lang 't een Republiek is.*

KORT BEGRIP
DER
NEDERLANDSCHE
GESCHIEDENISSEN,

SEDERT DE AANKOMST DER
BATAVIEREN TOT DEN
TEGENWOORDIGEN
TIJD:

Ingericht naar de vatbaarheid van

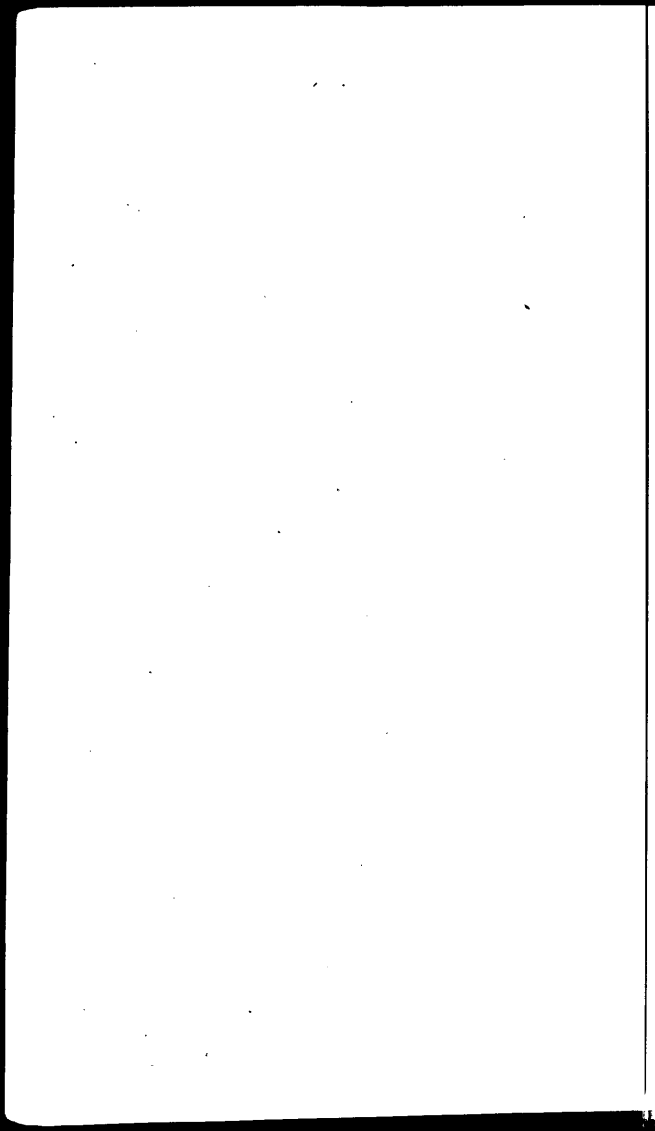
JONGE KINDEREN.

DERDE AFDEELING.

Met fraaje Kunstplaatjens.

Te Amfteldam, bij
I. DE JONGH,
MDCCXCI.

DERDE AFDEELING.

Was onze taak, zo ver wij dezelve thans afgehandeld hebben, gewigtig; een niet minder gewigtig gedeelte daarvan is nog voor de hand: geloof mij, lieve kinderen! 't is niet zonder eenige hui- vering te gevoelen, dat ik de pen weder opvat, om u langs het doornig pad van de geschiedenisfen onzes dierbaaren Vaderlands, van den *Munsterschen Vrede* af, tot op onzen tijd toe, als bij de hand te geleiden; ik zie een verschiet voor mij, dat mij mijne krachten doet mistrouwen, om 'er u ongelet te brengen: hoe gevaarlijk is 't voor een' geleider, wanneer hij zig op eenen weg bevindt, waarop de doorzichtigsten gedwaald hebben! hoe moeijelijk is 't, onpartijdig te blijven, in 't midden van een woedende zee van partijdigheid! hoe moeijelijk is het te leeren oordeelen, daar veele dingen zamenloopen, om het oordeel te doen dwaalen; daar zelfs veele voorgangers bij der hand zijn, die, zo 't schijnt, met voorneemen hun werk ge- maakt hebben van te doen dwaalen! — maar ge-

noeg mij zelven ter nedergelagen — G O D ondersteune ons ; Hij kent mijn oogmerk , en ziet mijne pooging zekerlijk met een oog van goedkeuring ; want ik tracht uwe harten te vormen tot heil van u zelven en van uwe naasten — die zo plant mag hoopen dat de Almagtige zal bevochtigen.

Toen onze voorvaders dan met de dierbaare onafhangelijkheid beloond waren , voor hun onvoorbeeldig pal staan in den nood , voor hun grootmoedig opofferen van goed en bloed , ter vrijkoo핑e van een gezegend Land , en van het beste volk , welke beiden door den wreeden gewetensdwang geteisterd werden ; toen , lieve kinderen ! toen was hun heil wel volkomen maar echter niet duurzaam ; zij mogten zig maar één oogenblik verheugen in de ongrijpde vruchten van hunnen arbeid ; zij hadden dezelve in Nederland geplukt , en Nederland was tog een Land dat verörend scheen , om onophoudelijk , nu door geweld van buiten , dan door twist en verdeeldheid van binnen geschud te worden : door *Portugal* werden de Staaten in *Oostindiën* vijandlijk behandeld , en van andere Mogendheden , moesten zij andere onaangenaamheden ondervinden ; met *Spanje* zelf waren zij nog niet recht eenig ; van wederzijden werd geklaagd dat de vredesartikelen niet in alle

deelen we den nagekomen; maar nu konden zij, eene Souveraine Mogendheid geworden zijnde, zig de belangen van andere Rijken niet onttrekken; en van dien kant kwam *Engeland* in de eerste plaats; in breeder historiën zult gij, bij nader onderzoek, vinden, dat de *Engelchen*, onder aanvoering van CROMWEL, hunnen Koning onthalsden na dat de Staaten te vergeefsch derwaards een gezantschap gezonden hadden om voor zijn leven te sineeken — ja, mijne besten! de kinderen onthalsden hunnen vader, en begaven zig onder het jok van een opgeworpen' dwingeland! — nu, zij hebben 'er de gevolgen ook van gevoeld; ik stip dit alleenlijk aan, om dat ik u vervolgens nog een woord over dat Rijk zal moeten toespreeken.

Intusfchen hadden de *Nederlanders* het genosgen, dat zij een *Spaanschen Ambassadeur* tot hun zagen overkomen, (1649) hetgeen als eene zonderinge bekrantiging van den gemaakten vrede aanzien konde worden: dan, ook deeze heuchelijke gebeurtenis verzegelde hunne rust niet — de twist verhief het hoofd binnen hunne grenzen, en wel in 't hart huns Lands; de Staaten van *Holland* naamlijk geraakten in verschil met WILLEM DEN TWEEDE, die zijnen vader FREDRIK HENDRIK opgevolgd was; de Staaten begeerden dat, de vrede

met *Spanjen* geslooten zijnde, nu ook het krijgsvolk verminderd zoude worden; de Prins was 'er tegen, en eenige andere Provinciën stemden met hem; waarom de Staaten Generaal eene bezending zonden aan de overige Provinciën, om haar van haaren voorslag te doen afzien: WILLEM DE TWEEDE bevond zig aan 't hoofd dier bezending, doch werd niet overal in die hoedanigheid erkend: *Amsteldam*, die, als een handelstad, zeer vóór het afdanken der militairen, en tegen het verder oorlogen was, verzocht, dat de bezending binnen haare muuren niet mogt verschijnen; om kort te gaan, het verschil tusschen zijne Hoogheid en de stad liep zo hoog, dat de Prins ondernam, haar bij verrassing inteneemen; hij zond ook krijgsvolk derwaards, doch hetzelfde verdwaalde zeer gelukkig op de *Gooische heide*, en daardoor ontving de stad bericht van haar naderend lot; men stelde zig in staat van tegenweer; het krijgsvolk was reeds tot op den amsteldijk genaderd, tot daar ter plaatse naamlijk, alwaar wij nog heden de hofstede *Wel-na zien*, en welke van die gebeurtenis haaren naam ontleend heeft; de stad verzocht zijne Hoogheid, door den mond van den Heere HUYDECOPER VAN MAARSEVEEN, niet nader te komen, of men zou zig moeten verdedigen met de wapenen

die **GOD** en de **Natuur** verleend hadden ; een gedeelte lands werd ook merkelyk onder water gezet ; de **Prins** geraakte in groote verlegenheid over het mislukken van zynen aanflag , want hij had geen oorlog maar eene verrasfing voor ; eindelijk evenwel geraakte men tot een verdrag ; en de **Heeren** gebroeders **BICKER** , de eene **Oud-** en de andere **Regeerend Burgemeester** zijnde , waren edelmoedig genoeg om op de vordering van den **Prins** , vrijwillig en voor altoos afstand te doen van de regeering , waarmede zijne **Hoogheid** zig vergenoegde en weder aftrok — nu , lieve kinderen ! was dat niet eene droevige gebeurtenis in 't harte des **Lands** , na zo veel bloeds voor de vrijheid gestort te hebben ? in rijpere jaaren zult gij die gebeurtenis leeren beoordeelen — ik flap van dezelve af , om verder aantestippen hoe door het overlijden van **WILLEM DEN TWEDEN** de **Provinciën** zeer oncenig werden over zynen zoon **WILLEM DEN DERDEN** , agt dagen na zijns vaders dood geboren : men was naanlijk van verschillende gevoelens over zijne opvolging ; ook geraakte de **Staat** in oorlog met **CROMWEL** , bovengemeld , en de vrede met hem werd niet gefloten , als onder belofte van de **Staaten van Holland en Westfriesland** , dat zij den jongen **Prins** of iemand

zijner nakomelingen , nimmer tot stadhouder hunner Provincie zouden aanstellen : CROMWEL kon , als overweldiger van de *Engelsche Kroon* niet veel goeds van het huis van *Oranje* verwachten , als het magtig werd , om dat de Prinses van *Oranje* eene Engelsche vrouw was ; deeze uitfluiting , bekend onder den naam van *acte van seclusie* , lag ook den grond tot het beklagenswaardig lot van de gebroeders DE WITT , die 'er de schuld van toegekend werd .

CROMWEL stierf , en werd door zijnen zoon opgevolgd terwijl de Staat in het Noorden eenen waaren oorlog voerde , waarin onze Zeehelden zig dapperlijk kweeten ; men konde intusfchen het oog van 't oproerig *England* ook niet aftrekken , te minder . toen in den jaare 659 , het Parlement Koning KAREL DEN TWEEDE N , ZOON VAN DEN onthalsden Vorst , weder tot den troon riep — hoe netelig kan de staat der zaaken zo binnen als buiten niet weezen , voor een' Regent die het welzijn van land en volk ter harte neemt ! — schat daarom zulk een Regent altoos hoog , lieve kinderen ! en bidt voor een die 't niet wèl meent ; als GOD hem afkeert , blijft hij gekeerd — een opstand tegen hem , is hee' het Land gevaarlijk .

KAREL DE TWEEDE , nu tot den troon be-

toepen zijnde, bevond zig te *Breda*, alwaar hij ook ſcheep ging om na zijn Rijk overteſteeken; hij had in *Holland* alles goeds genooten, maar de haatelijke ondankbaarheid deed hem al dat goede vergeeten en met kwaad vergelden. — De *aſte van ſeclufie* werd nu weder vernietigd, terwijl 'er over de opvoeding van den jongen Prins niet weinig onrust bleef plaats hebben, het welk medewerkte om den haat op de gebroeders DE WITT te voeden — de Staaten, die intuſſchen ook de *Algerijnen* te beteugelen hadden, wedervoeren het ongehoegen dat *Engeland* zig het meesterschap over de zee aanmaatigde, en weigerde hunnen vloot te groeten met het ſtrijken der vlagge; dat niet alleen, maar de *Engelſchen* beledigden ons boven dien op allerlei wijze, en KAREL verklaarde zijne weldoeners eindelijk den oorlog: *Frankrijk* beloofde den Staat bijſtand, maar 't bleef bij beſofte; de Nederlanders evenwel gedroegen zig hunner afkomst waardig, en KAREL ondervond dat hij met helden te doen had, vooral in eenen ſlag die volle vier dagen duurde, en, waarin de gruwel der verwoesting zig in zijne akeligſte gedaante op de zee vertoonde: de RUITER, TROMP en andere beroemde helden, triumpheerden, hoewel die triumph op ſtroomen bloeds te

staan kwáam — de nevensgaande afbeelding van dat ijsfelijk gevecht zal uw denkbeeld daarvan eenige levendigheid bijzetten :

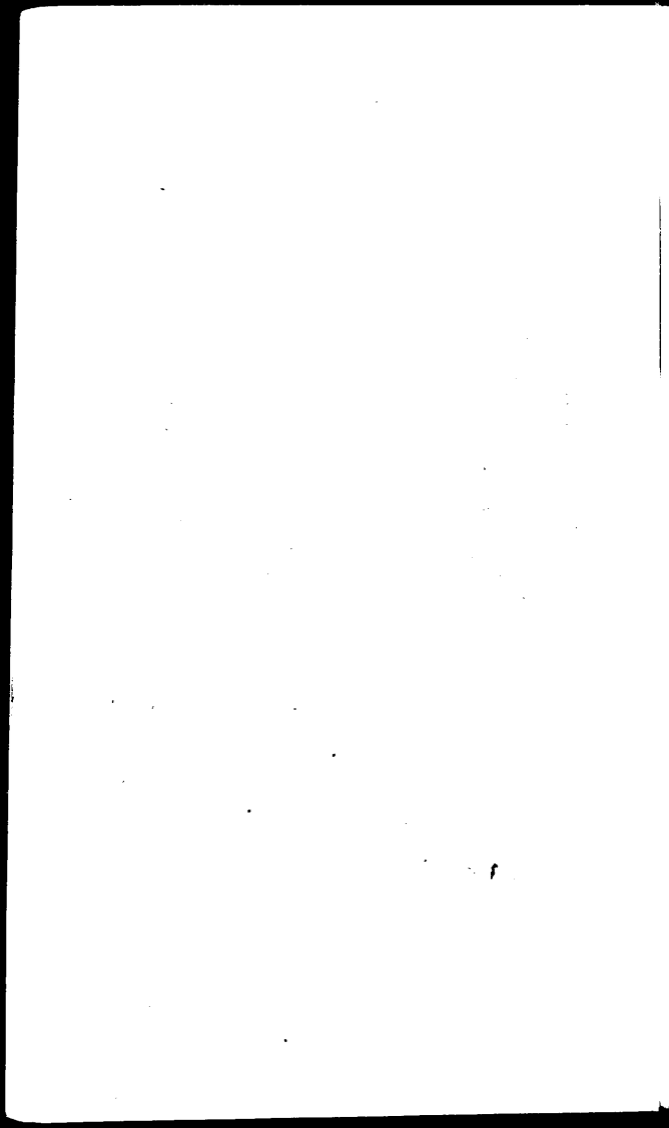
Hier ziet gy hoe de Brit, door Neêrlands heldenstoet
Voor ontrouw wordt beloond ; den roof betaalt met bloed.

Dit geschiedde in den jaare 1666.

De binnenlandsche beroerten namen nu ook van tijd tot tijd toe ; de beschuldiging tegen den Raadpensionaris DE WIT T werden al verder voortgezet , om dat men hem hield voor een' aanhanger van *Frankrijk* , met welk Rijk men , onder anderen , mede niet weinig te doen had , vooral , wegens deszelfs aanspraak op de *Spaansche Nederlanden* , uit kracht van 's Konings huwelijk met eene Prinsesse uit het huis van *Spanje* ; DE WIT T stond ook in de verdenking van een tegensprever van het huis van *Oranje* te zijn , en de oorzaak dat men WILLEM DEN DERDEN niet bevorderde tot de waardigheden van zijne voorzaaten ; weldra lag men 't op zijn leven toe : op den 21 Junij des jaars 1672 , werd hij , in den nacht , door vier perfoonen zo deerlijk gewond , dat hij eenige weeken lang het bed moest houden ; dan , lieve kinderen ! de vuige haat was hiermede niet voldaan ; na dat de Prins werkelijk

In t'jaar 1666. L'an 1666.*

tot de voorgemelde waardigheden bevorderd was, begon DE WITT, van tijd tot tijd, meer verwenscht te worden, en zijn broeder, de Ruwaard van *Putten*, deelde in zijn lot; de Raadpensionaris verdedigde zig wel tegen de opgeworpene beschuldigingen; hij werd zelfs door zijne Rechters onschuldig verklaard; maar is dat voldoende als 'er een wrok bij 't gemeen gevestigd is? ———
 neen zeker! 't blind gemeen kent geen recht; wij hebben zulks te meermaalen ondervonden; en onze eeuw draagt 'er de droevigste blijken van: CORNELIS DE WITT, dit was de Ruwaard, werd beschuldigd van een toeleg op 's Prinses leven; hij werd gegreepen en gepijnigd, doch bekende niets: de gevangespoort was voords zijne wijkplaats; de Raadpensionaris, die reeds voor zijne amten bedankt had, begaf zig op zekeren dag derwaards; men had hem gezegd dat zijn broeder hem ontboden had; dan, het was slechts een feit van het gruwelijkst verraad, en den snodesten toeleg; want nauwelijks waren de broeders bijéén, of het graauw stuift als een woedende zee derwaards, (20 Augustus 1772.) onder het roepen van *wapen! moord! verraad!* de spier werd genoodzaakt de deur der gevangenis te openen, en toen och, lieve kinderen! spært mij een

verhaal van de gepleegde gruwelen aan het rampzalig broederpaar! de menschlijkheid ijst 'er van, en ik kan niet dan met traanen in mijne oogen bedenken, tot welke affschuwelijke daaden de waarlijk edele, de anders groote mensch bekwaam is — de wreed vermoorde lijken werden aan een wip gehangen, en toen nog mishandeld, door het afsnijden van verscheidene leden.

De WITTE N, wreed vermoord, door aangevuurden haat, Verftrekken ten bewijs hoe ver 's volks woede gaat.

Verder gaat intusfchen nog de woede die zig niet door daaden na buiten vertoont; als 't waar is 't geen wij leezen, zou zeker Predikant SIMONIDES, daags daaraan, op den Predikftoel deezen moord een *wraake* GOD'S genoemd, en verzekerd hebben, dat de handdaadigen niet geftraft, maar veel eer beloond zouden worden — gruwelijke prediking! verfchrikkelijke toeëigening aan een' God van liefde en barmhartigheid! — kinderen! had gij wel gedacht dat uw Vaderland, het welk gij zo van harte bemint, en waarvoor ik u gaarne gevestigder liefde zou inboezemen, zulke monsters in zijnen fchoot gekoesterd heeft? — o hoe gaarne fchetste ik u niet dan braaven — niet dan *Batavieren*
dien

dien eernaam waardig! — maar ik moet de waarheid hulde doen — dat die booswichten uwe jeugd ten spiegel verftrekken; houdt te vaster aan de deugd, en gij zult uw Vaderland te waardiger worden — uwe braafheid zal te fchitterender zijn; het licht zal te glansrijker, bij zulk duister, in de oogen ftraalen.

Terwijl nu het Land van binnen nog gefchokt werd door de gevolgen van zo gruwlijk een daad, had het van buiten tegen *Engeland* en *Frankrijk* te oorlogen: (GOD keerde, door een fpoedigen dooi, 14,000 *Franfchen*, gereed om in *Holland* intévallen:) in 1674 floot men wel den vrede met den ondankbaaren KAREL; maar tegen LODEWYK bleef den krijg voorddueren, die echter in 1678 door den vrede gevolgd werd: *Nederland* evenwel genoot geen rust: in 1684 deed de Koning van *Engeland* openbaare belijdenis van den *Roomfchen Godsdienst*, waardoor de *Proteftanten* in dat Rijk vreeslijke gevolgen duchtten: Prins WILLEM DE DERDE die intusfchen met eene *Engelfche Prinfes* gehuwd was, werd aangezocht om hen te komen verlossen, waartoe zijne Hoogheid, onder goedvinden van de Staaten, ook befloot; hij ftak in den jaare 1688 derwaards over, met eene aanzienlijke vloot van niet minder

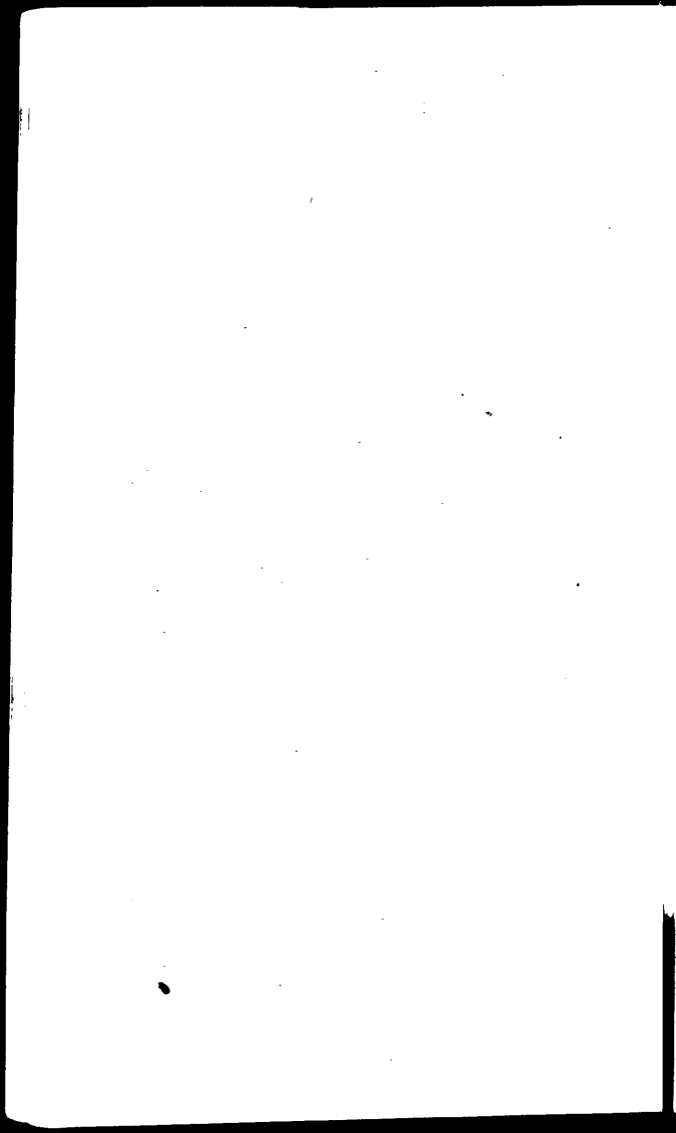
dan 61 oorlogſchepen, 100 fluiten, 60 pinken, 10 branders, en 21,000 man, benevens eenige millioenen gelds; zeker, bewijs genoeg dat het met goeden vinden van den Staat gefchiedde, waarom ik ook wel mogt zeggen:

Na derde WILLEM zig had met den Staat beraên, Verrekt hy, om den Brit van Romens juk te ontfiaan.

Deeze gebeurtenis, hoe luisterijk voor het huis van *Oranje*, was ondertuſſchen al mede een bron van beroerenis voor ons Land; ons Land dat gemeenlijk in de gebeurtenisfen der gantsche wereld deelt, om dat het, als eene onvoorbeeldige Republiek, met de gantsche wereld te doen heeft: *Engelands* Koning bekleedde tot onzent te aanzienlijke amten, dan dat hij aan beide zijden onpartijdig zou hebben kunnen weezen: de *Hollanders* in *Engeland* klaagden zelfs, dat zij nimmer zo erg als nu behandeld waren, 't welk geen gering ongenoegen alhier veroorzaakte: met *Frankrijk* bleef men nog oorlogen; men was in andere verſchillen gewikkeld, en *Nederland* bleef zijne gewoonlijke gedaante behouden, de gedaante der onrust naamlijk, tot na veelvuldige veld- en zee-flagen, na het vergieten van gantsche ſtroomen van menſchen-

*In t'jaar 1688: * L'an 1688.*

bloed, in den jaare 1697, te *Rijswijk*, met *Frankrijk* den vrede geflooten werd; doch deeze vrede duurde niet langer dan vier jaaren; in welken tusschentijd onze voorvaders te kampen hadden, met eene binnenlandfche beroerte onder de aanspreekers, wegens eene gemaakte schikking der begraavenissen; eene vreeslijk strenge koude en daardoor veroorzaakte duurte van levensmiddelen, schoon GOD, kort na die schaarsheid, ook weder in zegening aan Nederland dacht, en wel dermaate, dat in den jaare 1700, op éenen dag, niet minder dan 160,000 schelvischen te *Katwijk* gevangen, en 150 kinderen, in het weeshuis te *Leyden*, voor één gulden een geheelen dag met visch gespijsd werden.

De vernielende oorlogsbedrijven bleeven weder voorddueren tot den jaare 1713, toen andermaal de vrede te *Utrecht* geflooten werd. Intusschen was WILLEM DE DERDE overleden: vijf Provinciën, naamlijk *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Overijsfel*, verkoozen zonder Stadhouder te blijven; *Friesland*, *Groningen* en *Drenthe*, verkoozen daartoe JOAN WILLEM FRIZO, erfgenaam van WILLEM DEN DERDEN: FRISO, die aan den *Moerdijk* ongelukkig verdronk, liet na eene zwangere gemaalin, welke agt weeken daarna

WILLEM DEN VIERDEN ter wereld bragt; deeze werd in den jaare 1747 Stadhouder van alle de vereenigde gewesten.

Gij hoopt zekerlijk, lieve kinderen! van mij te zullen hooren, dat uw Vaderland, tot op dat jaar, evenwel de zoete rust zal gefmaakt hebben! — ô hoe wenschte ik zulks te mogen verhaalen! maar verre daar van daan; 't bleef ook tot op dien tijd een tooneel van troebelen, schoon het nu voor de eerstemaal een' vrede van vijf en twintig jaaren lang mogt sijnmaaken; maar wat waren deszelfs binnenlandsche rampen? — geene minderen dan overstromingen; in 1715 pest onder het rundvee; in 1720 een gruwelijke pest onder de menschen, die te *Amsteldam*, verscheidene weeken achteréén, tusfchen de zes- en zeven-honderd inwooners wegrukte; in 1717 woedde weder een vreezelijke stormwind, waarbij meer dan 2,000 menschen het leven verlooren; in 1732 werden onze zeeweeringen geteisterd door vernielende paalwormen, die de paalen door en weder door boorende, dezelve allen kracht benamen: op de zogenaamde Snijkamer te *Amsteldam*, wordt nog heden een stuk van zulk een doorboorden paal vertoond: in 1740 was de winter buitengewoon fel, 't welk eene duurte van levensmiddelen veroorzaak-

te, die veelerleie beroeringen onder de ingezetenen deed ontstaan; het zelfde jaar 1740 eindigde met een vreezelijken watervloed.

De dood van Keizer KAREL DEN ZESDEN, mede in 1740 voorgevallen, had weder grooten invloed op de rust van Nederland; onze Regeerders oordeelden zijne nalatenfchap onverdeeld te moeten doen komen op zijne dochter MARIA THERESIA, terwijl anderen, waaronder ook weder *Frankrijk*, aanspraak maakten op de *Oostenrijfsche Nederlanden*: de Staaten vermeerderden hunne krijgsmagt; en toen de *Franschen* de Koningin van *Hongarijen* den oorlog verklaarden, oordeelden zij, die Vorstin te moeten ondersteunen; dan, dit wikkelde hun weder in een' oorlog met *LODEWIJK*—hoe hachelijk zijn de gevolgen van staatkundige bedrijven! lieve kinderen! hebt altoos achting voor braave Regenten, die de belangens van Land en volk behartigen, want hunne post is zeer gewigtig, en, wèl waargenomen, maakt zij den waarneemer ten hoogsten achtingwaardig.

Deeze zelfde oorlog met *Frankrijk* bragt *WILLEM DEN VIERDEN* tot het stadhouderschap; het volk begon te gelooven dat 's Lands wapenen onder een spruit uit het huis van *Oranje* gezegend zouden worden, en de regeerders werden weldra

genoodzaakt hunnen wil optevolgen; *Veere* ging voor, en binnen weinig tijds zag men WILLEM DEN VIERDEN alomme uitgeroepen tot Stadhouder en Capitein Generaal.

'T stadhouderlijk bewind, ORANJE lang ontzegd,
Werd FRISO weder opgelegd.

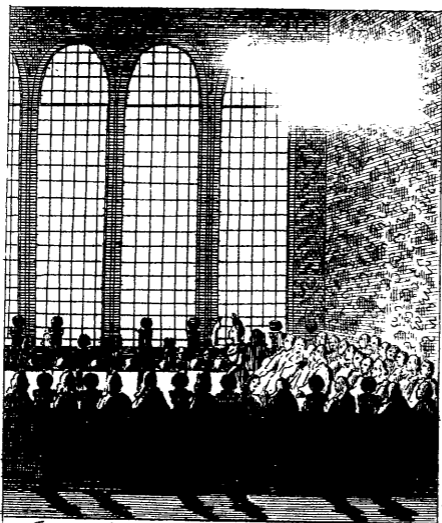
Men ging zelfs verder, lieve kinderen! men verklaarde gezegde waardigheid ervelijk in de manlijke en vrouwlijke linie; een stap die bij doorzichtigen veel nadenkens baarde, en waarover gij zelve, ik ben 'er verzekerd van, bij verderen leeftijd, nog wel eens ernstig zult nadenken: deze ervelijkverklaaring geschiedde intusfchen niet zonder voorafgegaane volksbeweelingen, die ook veroorzaakt werden door de begeerte om de auten aan de meestbiedenden verkocht te hebben: te *Amsterdam* was daarover met nadruk het volk in de weer, onder aanvoering van den beroemden RAAP, wiens lot daarvoor was, dat hij met een paard en siede, in stilte ten grave gesleept is geworden — 't kan den minderen nimmer tot eere verstrekken, dat hij anders als op eene wet-tige wijze vorderingen bij zijne Regenten inbrengt — volgt altoos de pligten van uwen stand, lieve kinderen! en gij zult gelukkig blijven.

Op den 8 Maart des jaars 1743 werd WILLEM DE VIJFDE geboren, en kort na zijne geboorte ontstond in *Friesland* eene beroerte over de pachters, welk vuur van oproer ook andere plaatsen aanstak, gelijk zulks de bekende aart der volksbeweelingen is: het afschaffen van de pachten en het voornoemd ervelijkverklaaren van het stadhouderschap waren de eischen die door het volk openlijk gevorderd werden: in *Harlingen*, *Groningen*, *Leijden*, den *Haag*, *Amsteldam* en elders, werden die eischen door haatelijke plonderingen bevestigd, en de vrees voor verdere gevolgen, (wat Regent zou niet vreezen voor de publicatiën van het gemeen, die in dolzinnig onverstand geformeerd, en met vuisten, stokken en steenen afgekondigd worden!) bragt het inwilligen der beide gemelde eischen ten wege — eene nieuwe opschudding maakte men over de amten, en den afstand der posterijen aan 't Land: 't was nu de tijd om oproerige vorderingen te doen: op de *Kolventers doelen* te *Amsteldam*, vergaderde RAAP en de zijnen, om eene verandering in de Regeering te verwekken, 't geen hun ook gelukte; om kort te gaan, 't was een jaar van onrust en beroerte, schoon ook nog dat zelfde jaar de vrede met *Frankrijk* te *Aken* gesloten, en waarbij de *Lelievorst* op ééns van

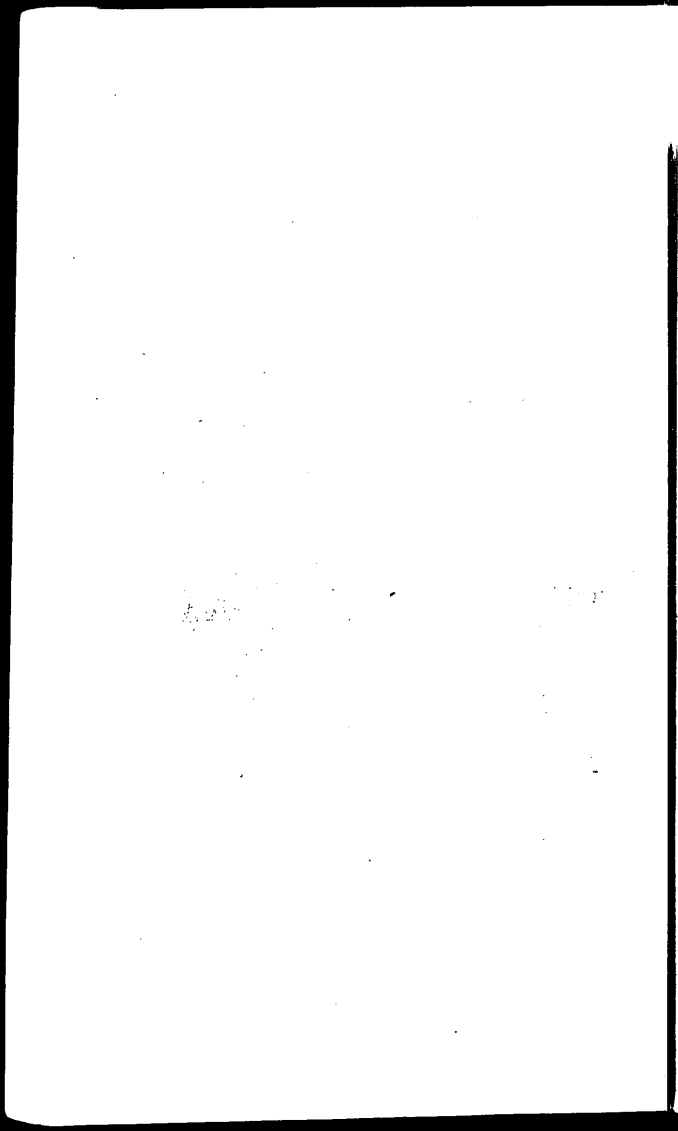
alle zijne bloedige overwinningen verftoken werd. In alle die bemoeijingen had de ervelijk verklaarde Stadhoudcr geen gering deel; doch hij overleefde het eindigen van dezelve niet lang, want hij werd tot zijne Vaderen geroepen op den 22 October 1751, in den ouderdom van 40 jaaren en 52 dagen: in gevolge de nieuwe fchikking in zijn ftamhuis werd, onmiddclijk na zijn overlijden, zijne Gemaalinne weduwe in den eed genomen, als Gouvernante van de Republiek, en Voogdes over den jongen Erfstadboudcr, WILLEM DEN VIJFDEN, welke plechtigheid ik u op het nevensftaande plaatjen heb doen afbeelden:

Toen ANNA nijverheid en heiligen pligt bezwoer,
Trad zij ter ftatshulke in, en plaatfte zig aan 't roer.

Onder de regeering der Vrouwe Gouvernante heeft het Land niet veel zoetheid mogen fmaaken; in 1755 werden wij geteisterd door het water, onze natuurlijke vijand, en door eene vinnige koude: in de Kerk was het almede niet rustig; in 1756 wierp zekere krankzinnige Dominé JUNGUS zig op voor den Meffias; in 't zelfde jaar leeden wij andermaal door het water, door ftrenge koude, en onder eene vreeslijke duurte van levensmiddelen;

*In 't jaar 1752. * L' an 1752.*

niet minder door de veepest: de roofzieke aart der *Engelschen* gaf onzen handel gevoelige neepen: in 1758 was de slaande engel GOD'S nog op ons, door eene sterfte onder de menschen, bij alle welke rampen ik nog veele anderen zou kunnen voegen, die wel minder schijnen, doch hen die ze troffen, niet weinig deden lyden; maar ik zwijge daarvan, lieve kinderen! ik wil u niet te zeer bedroeven, te meer, daar mij nog een akelig tafereel te schetsen staat — GOD was niet met Nederland, en mogelijk zouden wij de redenen zijner gramschap wel kunnen opspooren; liever echter vermaan ik u Hem aanhoudend met ernstige gebeden aantelopen om ons niet langer te verlaten; de gebeden op uwe jaaren zijn oprechtst, en zijn Hem altoos welbehaagelijk.

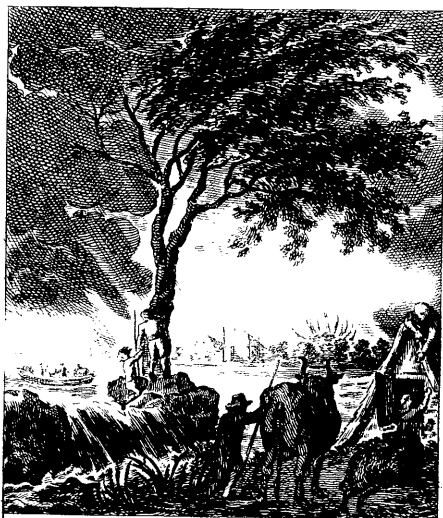
Op den 12 Januarij des jaars 1759 overleed haare Koninglijke Hoogheid Mevrouw de Prinses van *Oranje*, en de Hertog *LODEWYK VAN BRUNSWYK WOLFFENBUTTEL*, Veldmaarschalk van den Staat, werd daarna in den eed genomen, als vertoonende zine Doorluchtige Hoogheid den jongen Prins Erfstadhouder, *WILLEM DEN VIJFDEN*, wiens Gouverneur hij was: van deezen Hertog zal ik u nog nader moeten spreken, en,

helaas! almede niet om u aangename omftandigheden van het Land onzer inwooninge te melden.

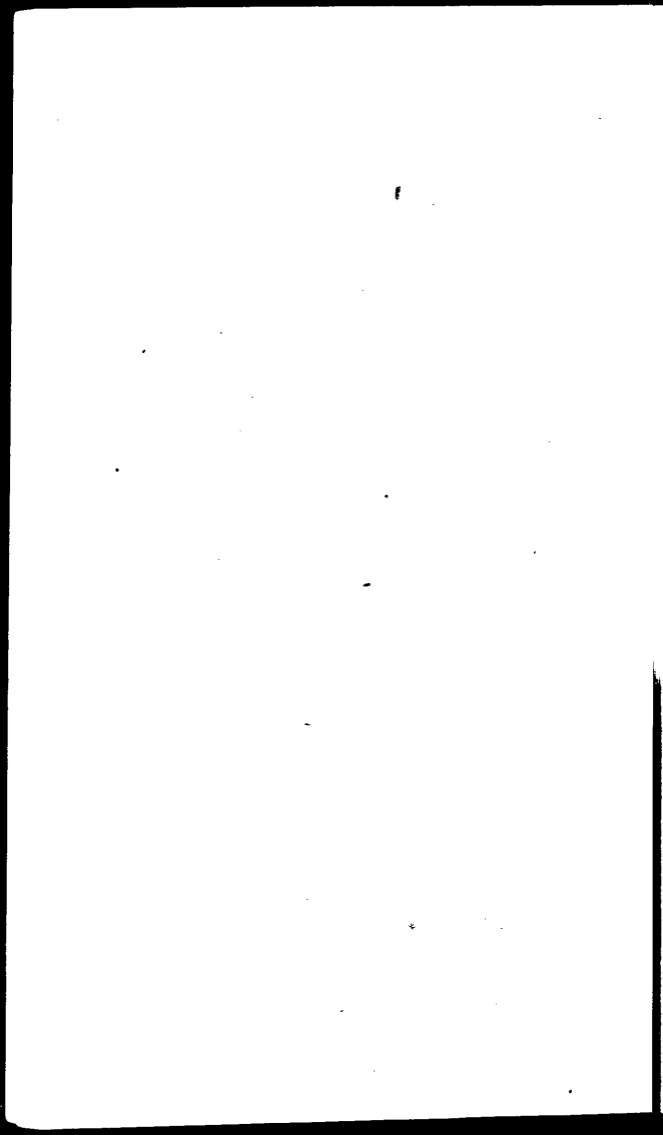
Offchoon dat Land nu , eenige jaaren lang , met geene gewigtige flaatsrampen had te worstelen , bleef hetzelve echter niet geheel vrij van zulke jammeren welken men in eenen anderen graad kan ftellen , om dat zij meer bijzondere fteden , dan wel het Land in 't algemeen treffen ; hiervan zijn evenwel uittelfluiten de nadeelen 's Lands zenuw toegebracht door de *Spaansche* en *Fransche Kaapers* , en *Barbaarsche Zeerovers* , en vooral de geweldenaarijen der *Engelfchen* , waarvan wij in den jaare 1762 vooral de doorflaandfte blijken zagen.

Toen in het volgende jaar 1763 WILLEM DE VIJFDE den ouderdom van vijftien jaaren bereikt had , verkreeg hij zitting in de Vergadering der Algemeene Staaten ; in 1766 werd Hoogstdeszelfs meerderjaargheid met algemeene vreugde gevierd ; ten volgenden jaare huwde Zijne Doorl. Hoogh. met FREDERICA SOPHIA WILHELMINA , *Prinfses van Pruiffen* ; eene plechtigheid waarvan ik geoordeeld heb het volgende te mogen zeggen :

Der Pruiffen Rijkprinfses huwt , met ORANJE 's hand ,
De zorg voor 't vrije Nederland.

In de Jaaren 1775 en 1776 Les années
1775 & 1776.*

Eenigen tijd na deeze huwelijksvoltrekking deed het Vorstlijke paar een tour door het Land, bij welke gelegenheid steden en dorpen, zig onderling beijverden om den lof van in eerebewijzen en vreugdebedrijven het meest uitgemunt te hebben — lieve kinderen' herinner u bij de voorstelling van deeze algemeene vreugde, die gij niet beleefd hebt, alles wat 'er omrent dezelfde hooge perfoonaadjen is voorgevallen en waarvan gij levende getuigen zijt, zo zult gij een allerdoorstaandste blijk van de wisselvalligheden der ondermaansche zaken zien; leert daaruit, op de dingen die deezer wereld zijn niet te bouwen; maar dezelve altoos aantezien als veranderlijk van aard: GOD alleen is onveranderlijk; begeeft u in zijne handen, dan bouwt gij op een vaste rots, want ook de wereldsche veranderingen keert Hij ten beste der menschen.

Het nevensstaande plaatjen vertoont u met welk een ramp het lieve Vaderland in 1775 had te worstelen:

Zie hoe een onbedwingbre vloed,
De zwaarste dijken scheurt, en op den landman woedt.

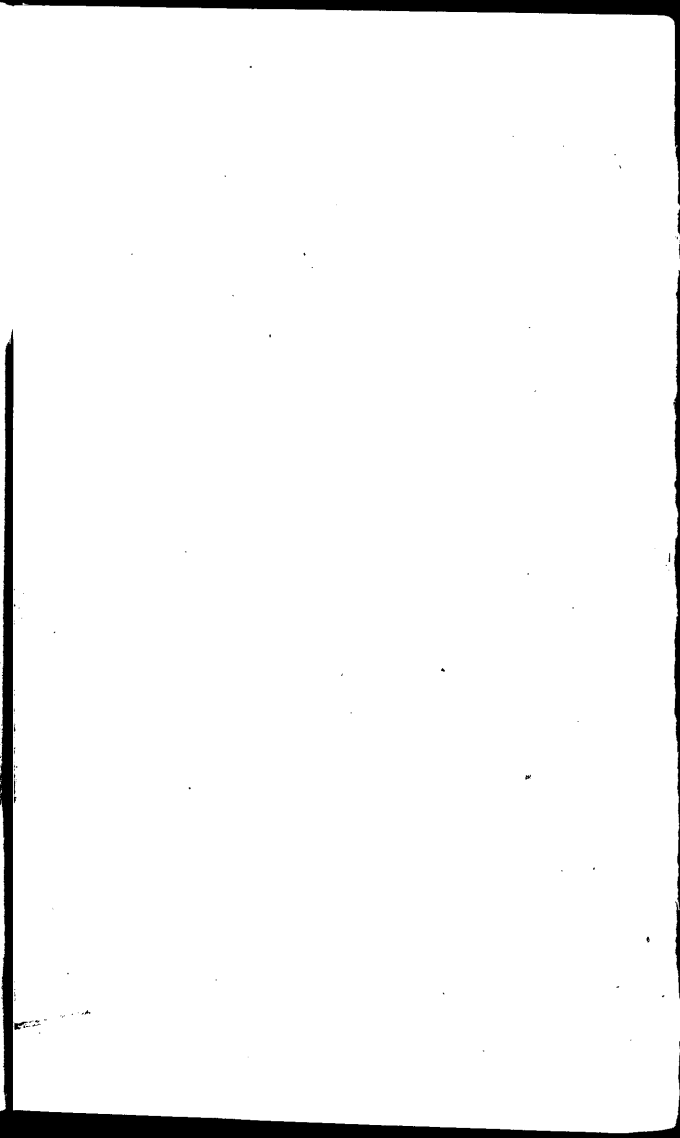
Vier jaaren daarna (1779,) was het zulk een

gunstig jaargetijde, dat sommige vruchtboomen tweemaal bloeiden, doch de langdurige hitte en droogte, welke daarmede vergezeld gingen, veroorzaakten veelerleie krankheden: „Zo tempert,” zeiden wij elders, „de wijze God zijn' onwaardeer- „baaren zegen altoos met een weinig tegenspoeds, „opdat de ligt verleidwordende mensch niet ge- „heel van Hem afdwaale, en des ten prooje van „het verderf worde.”

In het naastvolgende jaar werd de oorzaak geboren van alle de beklagelijke beroeringen, welke ons Land, tot nog kort geleden, geteisterd hebben; en van de daardoor veroorzaakte wonden zijn wij inderdaad nog niet geheel weder bekomen.

Hunne Hoog Mogenden stemden, ten beste des Lands, in eene Gewapende Neutraliteit, door de groote CATHARINA, de Keizerin aller *Rusfen*, ontworpen; het geen de *Engelschen*, die het met de Republiek niet goed voor hadden, zodanig verbitterden, dat zij haar den oorlog verklaarden, onder voorwendzel van belediging, door zeker preparatoir Plan van verbintenis met de *Noord-americaanen*, die tegen hunne onderdrukkers, de *Engelschen*, opgestaan waren, en welk voorloopig plan uit den boezem van onze Vaderstad geboren was: staande onze Landsvaderen het manmoedig

con-

*In t'Jaar 1781. * L'an 1781 :*

contra-manifest gereed maakten, werden vast de Nederlandsche koopvaardijfchepen, van de onlusten nog onkundig, weggenomen en geplunderd; niet minder dan tweehonderd in den tijd van vier weeken, bedraagende de fomma van vijftien millioenen: verbeeld u, lieve kinderen! hoe dit gedrag verbitterd moet hebben; de braafte kooplieden werden op de fchandelijkfte wijze geruïneerd; ieder eerlijk Bataviër gevoelde eenen edelen wraaklust, die niet weinig voedzel bekwam, door de tijding, dat de befaamde Engelfche overweldiger, de Admiraal RODNEY, de Eilanden *St. Eufatius*, *St. Mariin* en *Seba*, benevens meer dan 150 vaartuigen, had weggenomen: te meer verwekte dit een diep afgrijzen bij den edelen *Batavier*, daar de *Engelfchen* zig vooraf daartoe in ftaat gefield hadden; want de oorlogverklaring had aldaar nog niet kunnen weezen, toen RODNEY reeds plunderde: hoedanig dit treffend bedrog verzoet werd, blijkt uit het volgend versjen, 't welk ik op de nevensstaande afbeelding voor u heb vervaardigd:

Eufatius bezweek voor *Englands* overmagt;

Doch werd door *Frankrijk* weër aan *Nederland* gebragt.

Ja, lieve kinderen! zodanig was het loflijk gedrag der *Franschen* — welk een hemelsch breed verschil met dat der *Engelschen*! overweegt beiden, en kiest het beste; het braave, het edele, komt meest met uw nationaal character overeen; en, GOD dank! ik ondervind telkens overtuigender, dat uwe jonge harten ook daarvoor berekend zijn.

Het verlies van deeze coloniën en de verdere aanmerkelijke plunderingen der *Engelschen*, deden de gemoederen welhaast tot morringen overflaan; men klaagde over verwaarloozing en werkeloosheid aan de zijde van den Stadhouder, en de schuld daarvan, werd gelegd op den nadeeligen invloed van den Hertog VAN WOLFFENBUTTEL, dien ik u reeds genoemd heb; onze vaderstad leverde, dit aangaande, eene memorie bij den Stadhouder in; de Hertog beklagde zig daarover bij de Staaten Generaal; deezen verklaarden hem onschuldig, en wilden middelen beraamen, om de schandelijke pasquilschrijvers, die den Hertog van alle zijden aanvielen, te beteugelen; doch de Hertog nam geen genoegen in gemelde schuldeloosverklaring, om dat dezelve, zonder behoorelyk onderzoek gedaan was — veel viel 'er nog over deeze zaak voor; 'er werd onder anderen eene acte van consulentschap, tusschen den

Stadhouder en den Hertog geslooten , aangevoerd ; en men wist het zo verre te brengen , dat de laatstgenoemde zig gedrongen gevoelde , den wijk naar elders te neemen , waarover een schreeuwend gejuich opging ; de pasquilschrijvers kenden zig de eer daarvan toe — maar zij dwaalden , lieve kinderen ! en al hadden zij niet gedwaald , zo zouden wij nog reden hebben tot uitteroepen : *schandelijke eer !* — die roekeloos en flecht genoeg is om iemand , door smaaden en schelden , het Land zijner inwooninge te doen verlaten , is dat een eerlijk man ? — o mijne jonge vrienden ! handel toch altoos redelijk , beschuldig nimmer zonder grond , en dan nog op eene bescheidene wijze .

Intusfchen stelden Hunne Hoog Mogenden zig in staat van behoorelijke tegenweer ; de *Oostindische Compagnie* werd verzocht zig te wapenen , en de Schout - bij - nacht ZOUTMAN , liep met een vloot van zeven zwaare oorlogschepen , evenveel fregatten en één kotter , in zee ; de *Engelschen* kwamen op hen af , met en trots , als of zij zig van de overwinning verzekerd hielden , doch zij werden vernederd :

De Batavier behaalde op *Englands vloot* victorie —
En stichte , op Doggersbank , een zuil voor Neêrlands glorie .

Deeze slag viel voor den 5 Augustus des jaars 1731 — de Nederlandfche helden die zig dus moediglijk gedragen hadden, werden wel met eere en voordeel beloond, en de gekwetften vaderlijk verzorgd; dan, de rust was door hunnen betoonden moed en behaalde triumph niet hersteld.

Terwijl de Staaten in deezen oorlog ingewikkeld waren, vorderde Keizer JOSEPH DE TWEEDE het flechten van de barrieren, die onder guarantee van *Engeland*, (nu 's Lands vijand,) stonden, en die hij voor nutloos verklaarde: Hunne Hoog Mogenden koozen in deezen wel den langften, maar echter den voorzichtigften weg; en niet zonder grond; van buiten was het oorlog, en van binnen verdeeldheid; men begeerde meer activiteit, en hield niet weinigen verdacht van heimelijk verraad: wat zijne Doorluchtige Hoogheid des aangaande betreft, Hoogstdezelve deelde niet weinig in deeze beschuldiging: intusfchen werd *America*, door de Republiek, vrij verklaard, terwijl de *Engelfchen* aan den anderen kant hunne onredelijke handelwijze, vooral met de *Franschen*, nog al voordzetteden: men vorderde van den Stadhouder opening van zaaken, wegens de plaatshebbende werkloosheid, en de klagten daaromtrent werden niet

weinig vermeerderd, toen *Frankrijk*, (met welk Rijk men gelijkerhand tegen den gemeenen vijand zoude ageeren,) tien fchepen van linie na *Brest* vorderde, en dezelve niet uitliepen; want men vondt daarin allerlei zwaarigheden en hinderniffen, eene zaak die alwede groote onrust berokkend heeft: men kwam in de morningen van het eene punt op het andere; de onbevoegdheid der militaire jurisdictie werd aangetoond; de recommandatiën van den Stadhouder, (want zijn perfoon was het punt waarop alle oogmerken uitliepen,) werden voor onwettig gekeurd; *Dokkum* refolveerde eerst tot de eigene begeevening haarer ftdsämten, en andere volgden van tijd tot tijd: in de befchuldigingen tegen den Stadhouder, liep ook Hoogstdezelfs Vorftlijke Gemaalin niet vrij, waartegen zijne Majesteit van *Pruiffen* eene memorie deed inleveren; doch men wist van ontzach noch vrees: nu werd middelerwijl, aan den vrede met *Engeland* gearbeid; desnietteenftaande werd elders de wapening der burgerij voor noodzaaklijk gehouden, en zelfs werd (1783,) te *Leijden*, een vrijcorps opgericht, gelijk de gewapende burgerijen zig ook meer en meer in den wapenhandel

oefenden — al voorbodens van de beroertens die aanstaande waren.

Een nieuw verschil met Keizer JOSEPH DEN TWEEDE N borst nu ook uit : de oorzaak daarvan was het, volgens oud gebruik, begraven van zeker overledenen soldaat, op het kerkhof van *den Doel*: de Keizer had geboden, dat geen vreemd krijgsvolk op zijn grondgebied mogt komen, weshalven allen die bij de begraavenis waren, gearresteerd werden; deezen trokken echter, niettegenstaande het arrest, af, en het gevolg daarvan was 't overmeesteren van drie *Hollandsche Forten*, door de *Oostenrijkers*; men voegde bij de klagten tegen Hunne Hoog Moogenden, van tijd tot tijd, anderen; en, terwijl men binnenslands bezig was, met de onderlinge huishouding, nog verder omtewroeten en te onrusten; werden Gezanten benoemd, om de zaak met den Keizer te bemiddelen; tevens kwam eene alliantie met *Frankrijk* op het tapijt, en welke bij verre het grootste gedeelte der regeerderen en ingezetenen aangedrongen werd; men verhoopte van dien kant ondersteuning in het geen wel te voorzien was, dat nog gebeuren zoude. In 't begin des jaars 1784 richtten de Stadhoudersgezinden in *Zut-*

phen, en vervolgens elders, verscheidene oproerige bewegingen aan; te *Rotterdam* werd de burgerij door het gemeen aangerand; men verderde de vernietiging der vrijcorpsen, die reeds talrijk geworden waren; men begon reeds leuzen te draagen, en bijnaamen te geeven: lieve kinderen! hoe heeft het hart van een weldenkend en waar Vaderlander toen niet gebeefd voor de gevolgen! — intusfchen werd de vrede met *Engeland* getekend; doch daarentegen deed de Keizer zijne eifchen op den Staat, waaronder ook het openen der *Schelde* was; deeze vordering werd zo ver gedreeven, dat zig aldaar reeds een *Oostenrijksch vaar-
tuig* vertoonde, op het welk de *Nederlandsche Uit-
legger*, na vergeeffche vermaaning van te vertrekken, een schot deed, en dit werd voor eene oorlogsverklaaring opgenomen; waarom ik, dunkt mij, desaangaande met grond zeg:

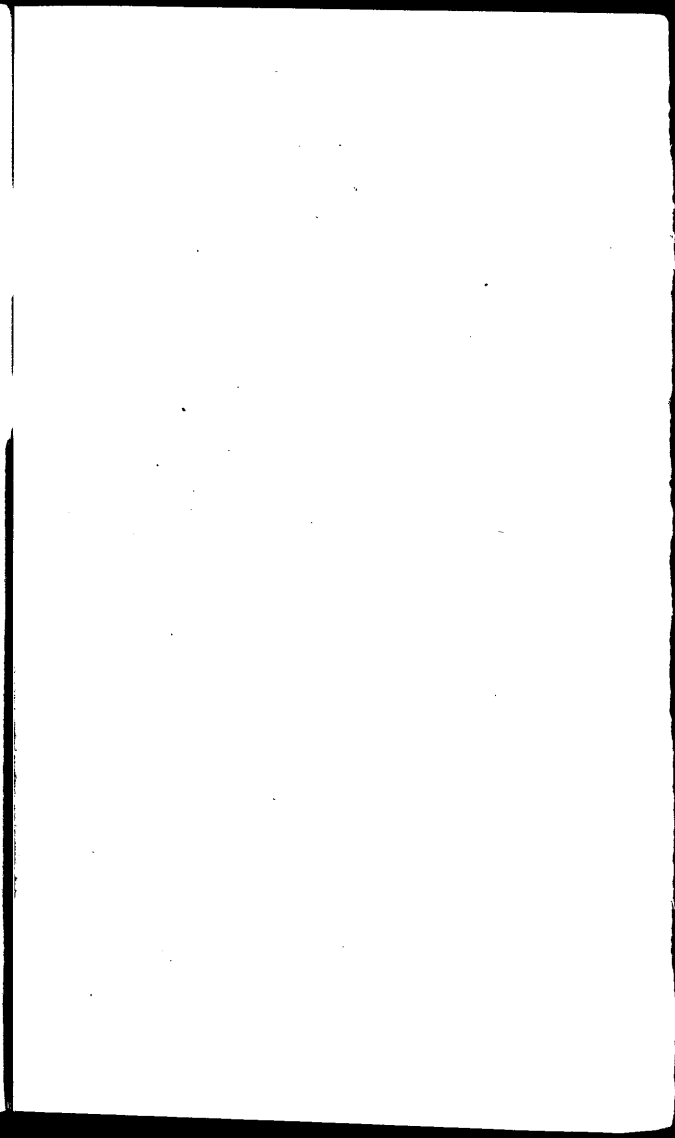
Een schot verbreekt den vredeband,
Die Oostenrijk verbond aan 't vrije Nederland.

Des Keizers eifchen werden bij de Staaten be-
leefdijk afgewezen, waarover nog veel voor en
tegen te doen viel, terwijl intusfchen binnens-
lands de oproeren, van tijd tot tijd toenamen, ten
blijke, dat de rust zig al verder van onzen bodem

verwijderde ; de Stadhouder verantwoordde zig wel , maar zulks stuitte geenzins den loop der beschuldigingen , zo min als den voordgang der pogingen om zijn gezach enger te bepalen ; de groote F R E D R I K deed ook te vergeefs herhaalde en nadrukkelijker klagten , ja zelfs waren zijne bedrijgingen vruchtloos : zo is de mensch , mijne kinderen ! als zijne begeerten veld winnen , zijn zij eindelijk niet te dwingen .

Om die van *Amersfoort* te beteugelen , werd beslooten , krijgsbenden derwaards te doen aanrukken ; dan , dit verbitterde te meer ; men besloot daaruit dat men de stemme des volks door militair geweld wilde doen zwijgen , en er werd van alomme sterk tegen geprotesteerd , terwijl die schikking den Stadhouder nog dieper uit de algemeene achting deed vervallen . en de burgers van de andere steden , de bedreiging met den militaire arm , trosferende , voorgingen , met allerlei veranderingen te maaken en te vorderen . vooral in de Magistratuuren 't gemijterd *Utrecht* heeft hierin 't eerste bijzonderlijk uitgemunt .

Staande alle deeze woelingen , werd de vrede met den Keizer geslooten , en nu (1785 ,) ook de alliantie met *Frankrijk* bevestigd ; het algemeen genoegens daarover , heeft ons de volgende woor-

*In't Jaar 1785. * L'an 1785.*

den, op de nevensstaande afbeelding van die gebeurtenis, in den mond gelegd:

De Lelievorst bewust van der Bataaven aart,
Sluit een verbond met hun, dat veelen vreugde baart,

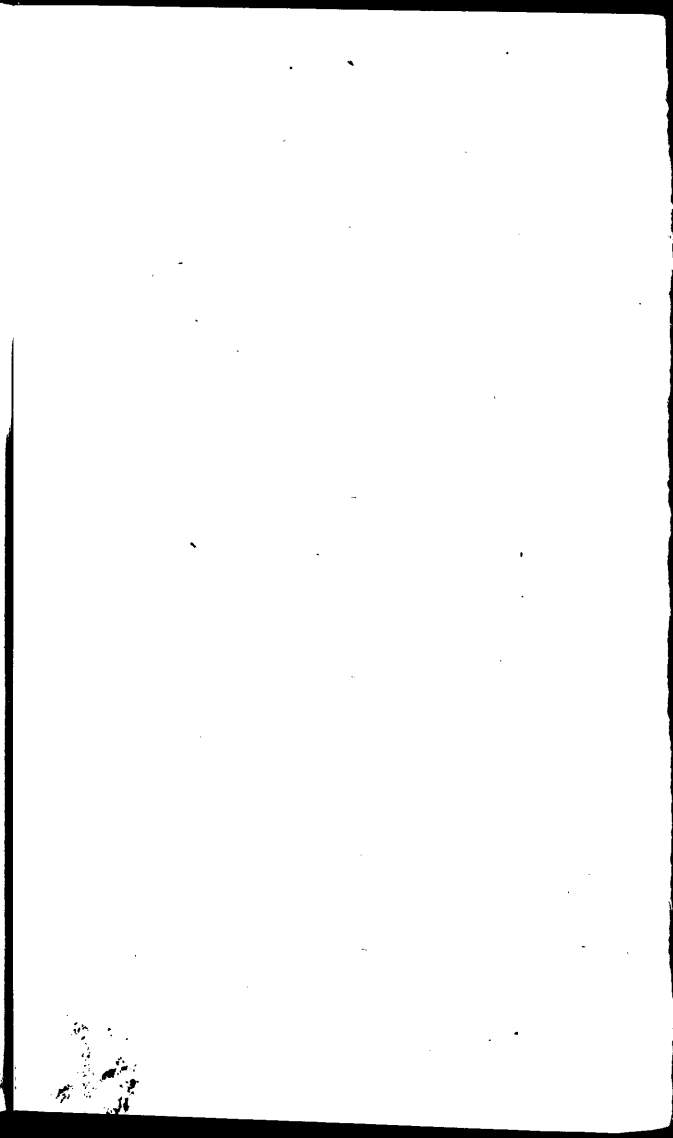
Het oog dat op den Stadhouder geslagen was, vestigde zig nu, uit overweeing van de plaatshebbende omstandigheden, en van het gebruik dat van de militairen gemaakt zou kunnen worden; op het militaire commando in den *Haag*, alwaar het oproer nu ook uitgeborsten was, en waarbij de Heeren GEVAARTS en GYZELAAR, gedeputeerden van *Dordrecht*, bijna het leven ingefchooten hadden; zeker *Oranje-corps* aldaar werd vernietigd; vaderlandlievende Regenten verbonden zig onderling, en zulks deeden mede de Burger-corpsen die in heel de Republiek voorhanden waren: 't gemelde commando, werd, na weinig tijdsverloop, den Stadhouder ontzegd; hij werd vòords in zijne hooge waardigheden opgeschort, en, van tijd tot tijd, werden nog veele veranderingen gemaakt, alle welken den afkeer voor WILHEM DEN VIJFDEN aanduidden, die ook, de tegendruisfchingen moede, met geheel zijn huis, *den Haag* verliet, en te *Nymegen* zijn verblijf nam.

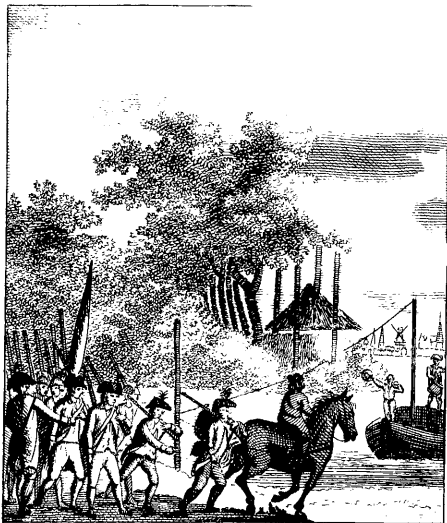
Onder alle deeze woelingen hadt men te *Hattem* en *Elburg* de zaak zo verre gebragt, dat de Staaten van *Gelderland*'t noodig oordeelden, ook militie derwaards te doen aanrukken, het geen een algemeen tegengeschreeuw veroorzaakte, en zelfs van dat gevolg was, dat sommige vrij-corpfen na *Hattem* tot bijstand vertrokken: dit was derhalven het openbaar begin van een' binnenlandfchen oorlog, en de hartslag voor 's Lands heil! gelijk ik in het volgend versjen zeg:

Te *Hattem* barst de vlam van burgeroorlog uit —
Op 't eigen tijdstip wordt ook Neêrlands heil gestuit.

Bij deeze gelegenheid werden de gewapenden nog sterker angevuurd tot verdediging, en men ontzag zig niet de Staaten van *Gelderland*, met den Stadhoudcr aan hun hoofd, *Burgermoorders* te noemen; de genootschappen van wapenöfening werden bij de Staaten van *Holland* in bescherminge genomen.

Het uittrekken ter bescherminge der *Geldersche Sieden* voornoemd, had niet veel gebaat; van *Amsteldam* was men ook te vergeefscli naar *Naarden* gegaan: toen echter de *Utrechtsche zaaken* burgerbijstand vorderden, bleef men daarom niet te rugge:

*In't Jaar 1786 en 1787. * L'an 1786 & 1787.*

befchouw desaangaande het nevensstaande plaatjen, lieve kinderen!

Dus trok de burger uit, en ijde wél gemoed,
Zijn landgenoot te hulp, en waagde goed en bloed.

De dankadressen en requesten die gepresenteerd en ingeleverd werden, waren ontelbaar; alomme werden Raaden geremoveerd en anderen aangesteld; alle de woelingen zijn niet te beschrijven; zij komen mij allen op ééns voor den geest, lieve kinderen! en ik ben verzekerd, dat een vollediger verhaal daarvan, uwe aandacht geheel zoude innemen; maar mijn oogmerk strekt zig tot zo verre niet uit; ik wil u alleenlijk zo veel verhaalen als noodig is, om u lust tot verder navorschen in te boezemen; in breedere werken zult gij alles breeder leezen, en uwe gevoelige harten zullen beurtelings afgrijzen, genoegten, maar ook diepe droefheid gevoelen.

De omstandigheden werden, van tijd tot tijd, akeliger; een gedeelte van 's Lands militie werd uit het *Geldersche* afgezonden na eenige dorpen op *Stichtschen bodem*; dan van daar vaardigde men eenige burgers daar tegen af; en na de Heer v i s s c h a r r , zeker op geene eerlijke wijze, doodge-

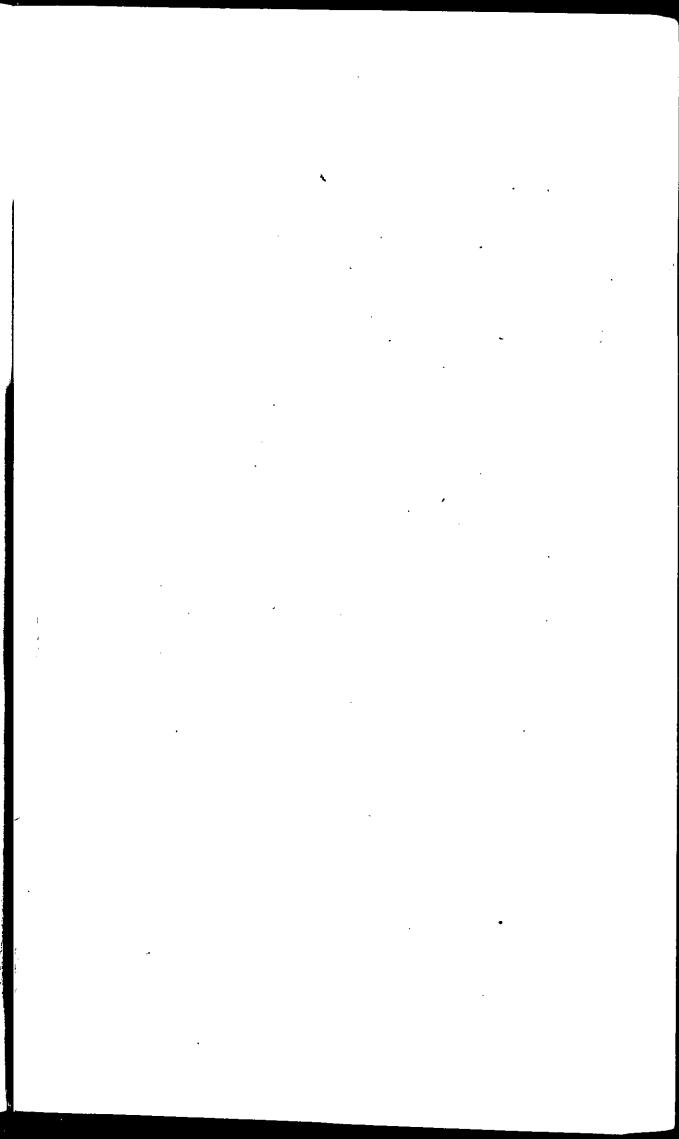
fchooten was, geraakte men handgemeen, en de burgers triumfeerden: waar het tooneel van deeze overwinning geweest is, blijkt uit mijn volgend tweeregelig versjen:

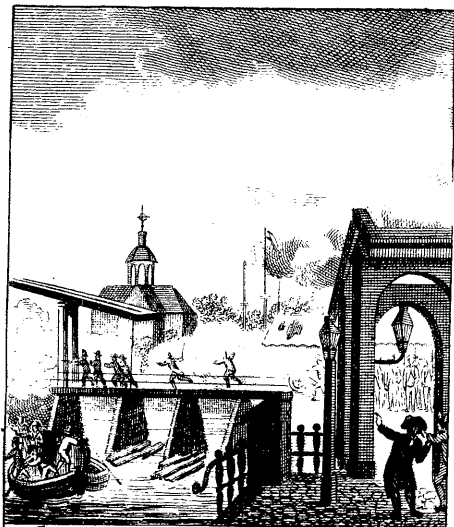
De *Vaart* getuigt wat schok 't ontruste Neêrland leed,
Daar burger en soldaat, helaas! hier bloedig streed.

Nu werden de geschillen niet weinig vermeerderd, en nog meer levendigheids bijgezet, door tegengestelde gedachten over het verzoek aan *Frankrijk* om bemiddeling; en de verschrikkelijkste tooneelen der allergevaarlijkste verwarring vertoonden zig overal, waarbij op veele plaatsen inderdaad de moed tot overmoed ontaartte; Zijne Hoogheid noodigde den volke openlijk uit, om met hem te arbeiden tot herstel der algemeene orde — maar te vergeefs, men begeerde, naar dien kant, volstrekt geene ooren te wenden.

In *Amsteldam* steeg het oproer ten hoogsten top: den 29 Mei 1787, tegen den avond, geraakte men op de *Reguliersgracht* handgemeen, over zeker request aan Hun Ed. Gr. Mog., ten voordeele van den Stadhouder, 't welk aldaar in de herberg 's *Lands Welvaaren* ter tekening had gelegen, of nog lag: met een bedrukt hart eene avondwandel-

ling

*In t' Jaar 1787. * L' an 1787.*

ſing doende , bevond ik mij gevallig op hetzelfde
 oogenblik aan de overzijde dier gracht, en, o lieve
 kinderen! welk een akelig gevolg voorſpelde ik,
 fidderende, uit dat lang gevreesd begin! 't geen ik
 voorzien had gebeurde ook; men was van ſlaan
 tot plunderen gekomen, en van dat huis naar ver-
 ſcheidene anderen getrokken, die men hetzelfde
 lot deed ondergaan: 't gerucht daarvan intuſſchen
 op *Kattenburg* gekomen zijnde, beſlooten de Prins-
 gezinden aldaar, het lot hunner partijgenooten, aan
 de Patriotten, aldaar woonende, te wreeken, en
 om zulks onverhinderd te verrichten, haalde men
 de brug, die dat eiland aan de ſtadzijde met de
 ſtad vereenigt, op; deeze daad echter gaf de woede
 in de ſtad den vollen toom; men trok op het ei-
 land aan, zelfs met grof geſchut, waartegen de ei-
 landers ook grof geſchut aanvoerden, en — **O GOD!**
 welke eene omſtandigheid! — de ſtedelingen be-
 oorloogden elkander, waardoor dooden en ge-
 kwetſten vielen; waarom ik ook onder de afbeel-
 ding van die allerëiſfelijkſte gebeurtenis geſchree-
 ven heb:

Waar woedde ooit burgertwiſt, gelijk in Gijsbrechts wallen,
 Daar 't lood des ſtadgenoots den ſtadgenoot deed vallen!

Lieve kinderen! de goedertieren GOD bewaare u en uwe nakomelingen, tot in het laatste geslacht, voor 't beleeven van dergelijke algemeene elenden!

Akeligst waren de gevolgen daarvan; evenwel stelde dat alles geene paalen aan de oneenigheden; in tegendeel, men nam nu waardgelders aan, die, bij de vrij-corpfen, *Utrecht* zouden verdedigen — in *Amsterdam* werden de Heeren DEDELENBEELS, door het volk, van hunne Vroedschapsplaatfen ontzet, 't geen zekerlijk weldenkende Patriotten deed huiveren — dan, ook dit was nog niet den hoogsten graad der daadlijkheden waartoe men overging — op het einde der maand Junij, had de Gemaalin des Stadhouders beslooten naar 's *Haage* te keeren, ten einde, dus was Hoogstderzelve betuiging, aldaar met de Staaten in onderhandeling te treden over eenige middelen ter verbetering van den akeligen toestand des Lands: dus was Hoogstderzelve betuiging, zeide ik, mijne kinderen; want zij werd beschuldigd naar den *Haag* te willen, om het volk aldaar te doen muiten, en langs dien weg eene omkeering van zaaken te bewerken: ik begeer u slechts te verhaalen, en daarom oordeel ik niet: dit is zeker, dat Haare Hoogh. in gevolge de gemelde verdenking, op

haaren togt, door de gewapende burgers verhinderd werd verder te gaan; welke ophouding ik u op het nevensstaande plaatjen heb laten schetsen: voeg 'er dit versjen bij :

Aan 's Prinses Gemalin, op weg na 's *Graavenbaagen*,
Wordt hier het verdergaan door burgers afgeslagen.

Deeze daad zeker is het, welke eene volkomene ommekeer van zaaken veroorzaakt heeft.

Ligtlijk begrijpt gij, lieve kinderen! dat die daad niet anders aangezien werd dan als eene openlijke hoon der Gemalinne van den Stadhouder aangedaan; gij kunt ook even gemakkelijk begrijpen, dat zijne *Pruisfische Majesteit*, Hoogstderzelve broeder, deeze gelegenheid waarnam, om alle de verzoeken van zijn' kant, ten voordeele van het Stadhouderlijk huis gedaan, kracht en klem bijtezetten, door nu herstelling van geschondene eer te vorderen, voor die zuster, welke de belediging ondergaan had, en in wier Hoogheid te schenden, men de Hoogheid van haar geheele stamhuis geschonden had; doch alle gevorderde repesaille werd afgewezen — lieve kinderen! o hadden zij die toen de uitvoerende magt in banden hadden, mogen begrijpen, dat de Vorsten lange armen

hebben, en dat het gevaarlijk is met hun te verschillen — in welke omstandigheden de loop der dingen u in verderen leeftijd moge wikkelen, houdt altoos in het oog met wien gij te doen hebt, en wat uwe betrekkingen zijn; steunt niet altijd op de gerechtigheid uwer zaake; in de rechtvaardigste bemoeijingen wordt wel spoedig een stap gedaan, die levenslang berouwt — o de behoedzaamheid is zulke eene beminnelijke en getrouwe Gidse!

De donder der verschrikkinge welke ons gezegend Land reeds van verre dreigde, zag men groejen, maar 't schijnt dat men 'er willens de oogen voor floot, of wat zal ik zeggen! — 't behaagt der Godlijke Voorzienigheid meermaals dat wij zwakke stervelingen het rechte pad misloopen, al wordt ons ook, bij het fakkellicht der reden, onze afwijking duidelijk aangewezen — verscheidene Magistraaten wakkerden den moed in hunne burgers nog op, en bliezen hun in, dat geen Koning van *Pruissen* zou durven naderen, of, zo hij naderde, dat hij zijn volk dan op een slagbank bragt; en hoe zouden deeze Magistraaten ook anders hebben durven spreken, zo zij niet slagtoffers van 's volks woede hadden willen worden, want zij waren door de stemme des volks verkoozen — maar

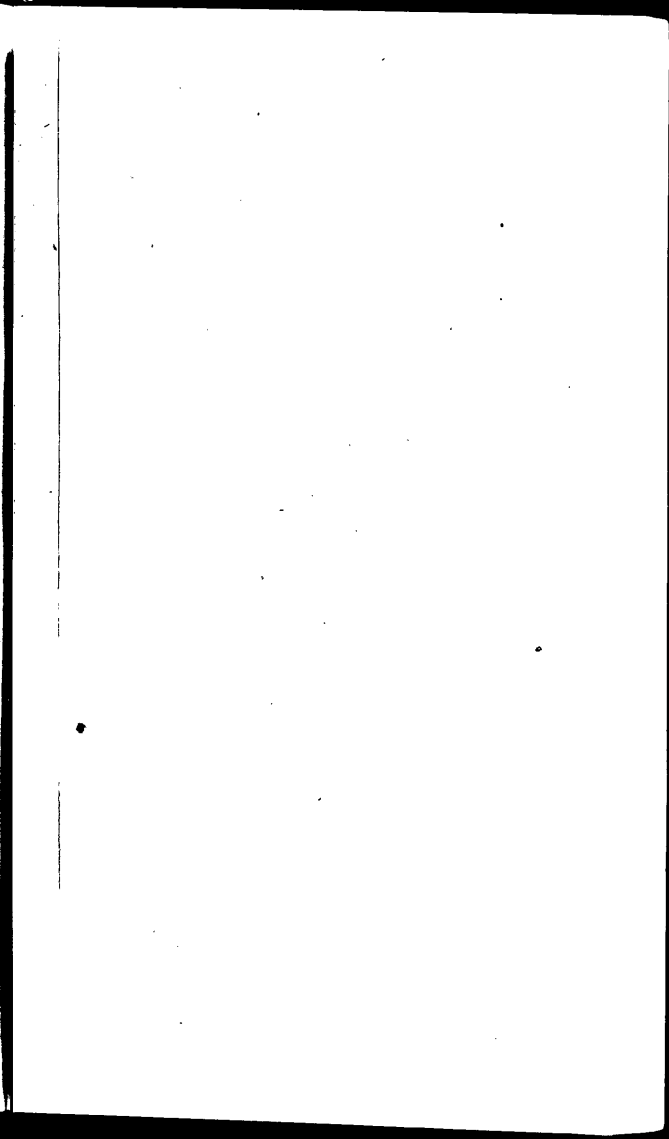
dat het volk wijs gemaakt werd, de Koning van *Frankrijk*, zoude aan hunne rechterhand strijden, zeker dat was de aanmoediging te verre voortgezet — intusfchen was het gevolg van dat alles eene volstrekte halstarrigheid; men wilde van niets hooren dan van de onmogelijkheid dat *Pruisfen* zoude opdaagen, of van eene verdediging die zekerlijk zoude triumphceeren — deezetaal sprak men in de daad zo lange, tot het geluid der *Pruisfische schooten* den klank daarvan verdoofde, en de dood veele dier monden floot.

De *Pruisfische troupen* daagden werkelijk op; na binnens lands veelerleie bewegingen gemaakt waren, zo met versterken van frontieren, als van andere plaatfen: duizende handen werkten aan batterijen, en zij waren ook spoedig genoeg gereed; maar de duizende helden die 'er bij moesten vechten waren of niet talrijk genoeg of niet bestand; schoon veelen van hun getoond hebben dat nog oprecht *Batavisch heldenbloed* door hunne aderen vloeide.

Nu dreunde de allerverfchrikkelijkste slag in ieders ooren — op *Utrecht* was geheel de hoop gevestigd — *Utrecht* was ook meest versterkt — de Rhijngraaf VAN SALM lag 'er met zijne troupes in, behalven zo veele Genootfchapsleden en bur-

gers — *Utrecht* was het algemeene middenpunt — en *Utrecht* was, op het gerucht van den aanmarsch der *Pruissische troupen* verlaaten! — Gruwel hoorde men alomme uit veeler mond gaan; terwijl de schrik veele anderen verstomden, en de vreesachtigen sidderden — nauwlijks was de stad verlaaten of de *Gelderse troupen* rukten 'er binnen, en de ingezetenen vlugten met pak en zak naar elders — intuschen rukten de *Pruissen* al nader aan, baanden zig overal eenen doortogt, en *Amsteldam* was nu het hoofdvoorwerp geworden; echter wilde men alhier nog van geen zwichten, zelfs niet eens van eene mediatie hooren: *Amsteldam* hield stand, schoon ook *Haarlem* zig reeds hadde overgegeeven, en toen *Amsteldam* het hoofd boog nam het treurspel ook een einde: dan, lieve kinderen! dit ging niet zonder bloedstorten toe.

Men zettede de landen onder water, eene vertooning waarvan ik het ontroerend denkbeeld niet ligt zal verliezen; men nam een besluit om tot den Jaafsten man pal te staan, en dan de zeedijken doorsteeken, om zo alles in het water te doen omkomen — verbeeld u dien akeligen toestand; zo gij daartoe verbeeldingskracht genoeg hebt, zult gij ontroeren; maar sterker zoude uwe ontroering zijn zo ik u het geluid konde vertegenwoordigen, het

*Int' Jaar 1787. * L'an 1787.*

welk mij, en veele duizenden van mijne stadgenooten, op dien noodlottigen morgen, uit den slaap wakte, toen de burgers zig bij *Ouderkerk* en daaromtrent, tegen de *Pruisfische troupen*, onder het bevel van den Hertog van *Brunswijk* verdedigden — iedere schot die ik hoorde dreunde door mijn hart — GOD! almachtige GOD! riep ik uit, terwijl ik mijn naar buiten begaf, wat wilt gij dat van ons zal worden! — ik weende — beschouw het nevensstaande schetsjen, mijne kinderen! en gij zult mijne tranen billijken:

Zie te *Ouderkerk* den *Pruis* en burger, vol van moed,
Beslechten het geschil met dierbaar menschenbloed.

— — — — Ik moet mij bekorten, lieve kinderen! en waarom zoude ik u deeze akeligheden ook breeder verhaalen? — uw leven lang zult gij 'er van hooren spreken — weet dan alleenlijk, dat de *Pruisfen* triumpheerden, en tot voor de muuren van *Amsteldam* naderden; de *Leydsche poort* namen zij in.

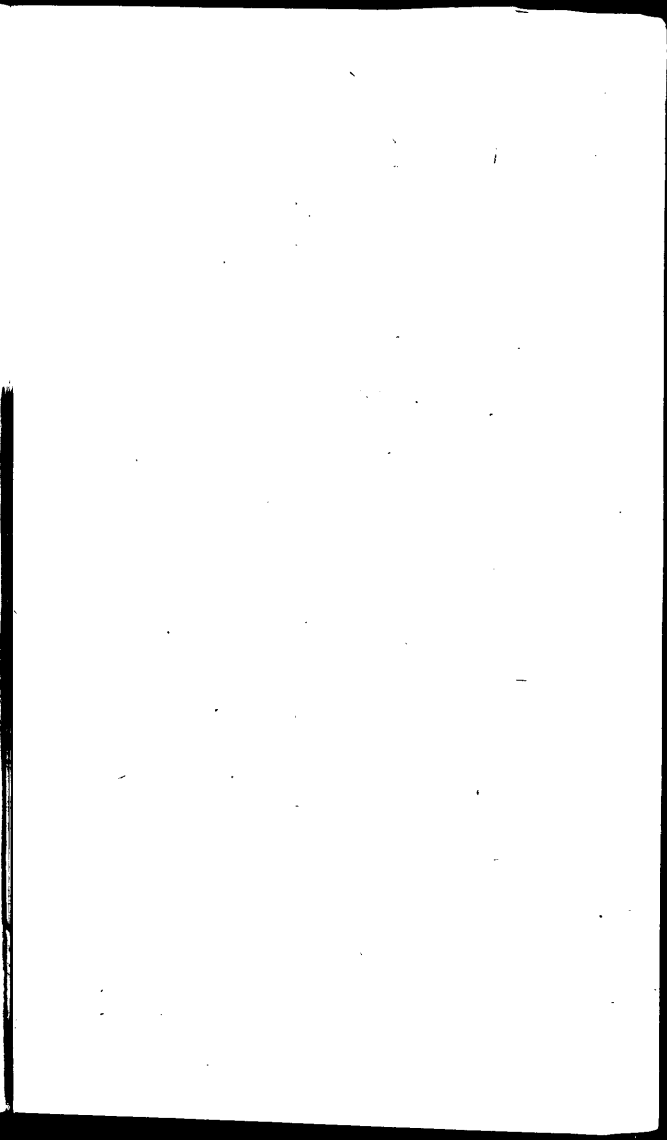
Nu waren de vlugtenden veelen, maar de bedrukten waren nog oneindig meer — geen van beiden echter, noch het vlugten noch het waenen konde iets toebrengen tot stuiting van de keer die de zaaken nu genomen hadden; alles werd, om alles

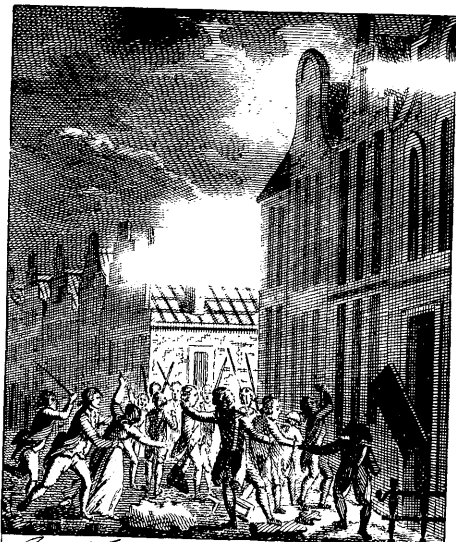
met één woord te zeggen, op den ouden voet gebragt en de burgers ontwapend — 't *oranje* zwierde door de straten, en die desaangaande onwillig was, verviel in de woedenste ongenade des volks, 't geen eenige Magistraaten deed besluiten, het draagen van die kleur te gebieden, of voor het minst te verzoeken — en nog heden, terwijl ik dit schrijf, hebben nog maar weinigen 'er toe durven overgaan om het afteleggen.

Zie op het plaatjen, dat ik u hier nevens aanbied, wat verder gebeurde, naamlijk met betrekking tot de algemeene zaak des Lands, want ik moet duizenden van stedelijke bijzonderheden met stilzwijgen voorbijgaan:

'T Stadhouderschap wordt hier door *Londen* en *Berlyn*, Aan 's Prinses huis gehegt, waarvoor zij borgen zijn.

Wat voords het gevolg van de verhaalde gewigtige en verbazend spoedige ommekeer van zaaken was, hebt gij beleefd; de voornaamste steden werden met 's Lands militie bezet, om de rust van binnen te bewaaren; en zeker, toen de *Pruisfische troepen* onzen bodem verlaaten hadden zoude de rust ook van korten duur geweest zijn, zonder het gemelde voorbehoedzel; schoon sommige steden daarbij ook ondervonden hebben, dat de soldaaten ge-

In t'Jaar 1788. L'an 1788.*

vaarlijke wachters zijn; in dergelijke tijdsomstandigheden vooral, want waarlijk, de eendragt was niet wedergekeerd toen de *Pruisfen* vertrokken waren — 's *Hertogenbosch* verstrekt u daarvan ten voorbeelde:

's *Hertogenbosch*, een prooi van 't militair geweld,
Toont hoe de Republiek inwendig was gesteld.

Een gevloekte plonderzucht, uitgeoefend onder ik weet niet welk nietsbetekenend voorwendzel, teisterde Patriot en Prinsgezinde; vernielde, om den roof, alles wat binnen het bereik der roofgierige klauwen viel — van tijd tot tijd evenwel is de rust en goede orde tot zo verre hersteld, dat men nu ten minsten zijn lijf zeker is, en voor zijne bezittingen niet te vreezen heeft — GOD zij ons gezegend Vaderland verder genadig.

Uit al het verhaalde kunt gij gemakkelijk begrijpen, lieve kinderen! dat 'er nu veele schuldigen gevonden werden; doch de straf van allen was niet onder de verkreegene satisfactie, waarvan ik u gesproken heb, begreepen; oock was het getal zo groot dat zekerlijk drie vierde gedeelte van de Republiek gestraft zoude hebben moeten worden — 'er kwam dan eene algemeene amnestie, met uit-

sluiting van sommigen , die zig echter , onder zekere voorwaarden , ook aan verdere vervolgingen konden onttrekken ; slechts weinigen van deezen verkoozen evenwel die partij ; zij bleeven voordvlugtig , werden ingedaagd , en , niet verschijnende , op onderscheidene wijzen gebannen ; eenige weinigen die gegreepen waren , moesten straf ondergaan , waarvan het nevensstaande plaatjen u weder een voorbeeld geeft :

Het lot van VAN DER BURG leert Neêrlands onderzaaten ,

Voortaan den burgertwist en staatskrakeelen haaten.

Deeze VAN DER BURG , was regeerend Burger . meester te *Bolsward in Friesland* , en heeft , ter straffe , te *Leeuwarden* het zwaard over 't hoofd gehad , waarna hij voor den tijd van 20 jaaren uit *Friesland* gebannen werd — akelig loon !

Zie daar , lieve kinderen ! mijn voorneemen volbragt , lees en herlees 't geen ik u verhaald heb , prent het in uw geheugen , en bekwaam u daar door om uitgebreidere beschrijvingen van uw Vaderland met vrucht te kunnen lezen : blijf dan uw Vaderland beminnen , 't is uwe liefde waardig ; 't is wel een beftendig tooneel van troubelen , doch

alle kwaad heeft ook zijn goed gewrocht; in onze jongstledene beroerten zijn voor 't minst de haatelijke drostendiensten in de Provincie *Overijsel*, door de bemoeijing van den onstervelijken Ridder VAN DE CAPELLEN afgeschafft; en ook alle Landen hebben hunne staatskrakeelen, waarvan uw leeftijd ten onwederfpreekelijken getuige verstrekt; zo gij uwe harten naar den oorspronkelijk aart der Nederlanderen tracht te vormen, zult gij Gode en menschen aangenaam wezen — want de Nederlander is nooit de man geweest die andere bedoelingen had, dan welken uitliepen op het heil van hem zelve en van zyne tijdgenooten — de Godsdienst stond altoos aan zyne rechterhand, en de invloed van deezen bemoedigde hem dermaate, dat hij onwrikbaar pal stond in zijne eensgenomene besluiten, om dat die besluiten niet genomen waren, als na met Godsdienst en plicht geraadpleegd te hebben — vandaar ook zijne strikte eerlijkheid — nooit heeft eenig volk, dat met de Hollanders te doen gehad heeft, zig beklagd over hun gedrag — hun *ja* of *neen* was een eed, gelijk het ook bij alle Christenen een eed behoorde te wezen — in tijd van vreden hielden zij de rechten van den mensch en het gezach der wetten voor heil — en in tijd van oorlog, bleeven

zij altoos de zelfde redelijke wezens — nimmer hebben zij zig, in den krijg, schuldig gemaakt aan verraad, moord of verachtelijke laaghartigheid — zij hebben hunne vijanden altoos onder de oogen gezien als mannen, en hunne schran-derheid, gevoegd bij hunnen moed, maakte bun altijd tot dubbelde helden — met één woord, lieve kinderen! wordt wááre Nederlanders, dan zult gij, gelijk ik gezegd heb, Goden en men-schen aangenaam weezen.

1644/42

V. Huppel

f. 5. -

